

PROSECUTIO DISSERTATIONIS
THEOLOGO - CANONICÆ.

I.

Dversus assertam probatamque in mea dissertatione veritatem, seu adversus *celeberrimam*, prout eam vocat Benedictus XIV. pont. max. lib. 6. de synodo cap. 4., Innocentii III. decretalem, toto orbe catholico receptam, constantique usu ecclesiæ firmatam, opponit dissertationis nuper editæ clarissimus author pag. 3., (nunc 52.) quod sententia, quam tuor, non fit *ulla ecclesiæ doctoris interpretatione suffulta*, sed *sententia sit tantummodo privatorum aliquorum doctorum*. Sed in ipso limine non parum offendit, & duplici quidem ex capite.

II. Primo, quia asserit sententiam illam esse *tantummodo privatorum aliquorum doctorum*. Si fit *tantummodo aliquorum*, quinam ergo sunt alii doctores, qui oppositam sustinent, & quare illos non producit, ut sententiam, de qua agitur, ostendat non esse omnino certam? Breviter dicam, quia nullum habet, quem producat, cum in hoc puncto unanimis sit, & semper fuerit, omnium opinio, ad illud usque tempus, quo nuper in Gallia sententiam hanc nonnulli revocare cœperunt in dubium: ut proinde gratis asseruerit, quod fit

sententia *tantummodo privatorum aliquorum doctorum*. Imo, etiamsi ante illud tempus unum alterumve singulariter sentientem reperiret, non ideo sententia nostra dici posset *tantummodo privatorum aliquorum doctorum*, sed adhuc dici deberet *omnium*, si non *physice*, saltem *moraliter*, sicut dicitur quispiam omnia amisisse, nihil amplius habere, dum vix aliquid retinet.

III. Secundo, quia dicit, quod nostra sententia non sit *ulla ecclesiæ doctoris interpretatione suffulta*. A quo igitur tempore S. Thomas desit esse doctor ecclesiæ? ipse tamen est, qui prædictam sententiam sua interpretatione suffulcit, ipse, inquam, est, qui in casu Apostoli asserit matrimonium dirimi. Textus ejus produxi dissertationis meæ pag. 22. & 23., ut proinde non sit necesse illos denuo reproducere, seu actum agere. Quid ad hæc respondebit dissertator? An forte, quod non agnoscat nisi quatuor ecclesiæ latinæ doctores, & totidem Græcæ, & ideo S. Thomam ab ecclesiæ doctorum numero excludat? Sed ideone S. Th. non erit ecclesiæ doctor, quia ut talem ipsum non agnoscit? Hoc certum arbitror, quod, si S. Th. ejusdem cum ipso esset sententiæ, illum non diffiteretur *ecclesiæ doctorem*, sed, tamquam talem, prout a parte rei est, miris laudibus extolleret. Ab illis itaque non sat considerate dictis, pergamus ad alia.

IV. Subdit dissertator: non est "temerarium...
 „ multo minus illicitum examinare, an reipsa
 „ doctores illi (*scilicet privati*) genuinum
 „ apostolici textus sensum fuerint assecuti, &
 „ simul ostendere contrariam sententiam certis
 „ & ineluctabilibus rationibus esse subnixam.,
 Alludit ad ea, quæ scripsi dissertationis meæ pag.
 20. ubi de S. Chrystostomo agens, dixi: „ Ipsum
 „ non errasse (in casu de quo agitur) novimus

„ ex SS. pontificum decretalibus; ex particu-
 „ larium ecclesiarum ritualibus, ex S. scrip-
 „ turæ interpretum, theologorum & canonif-
 „ tarum toto orbe disperforum unanimi confen-
 „ su. Asserere autem omnes illos in errore ver-
 „ sari, & penes pauculos quosdam, *heri exortos*,
 „ residere veritatem, videtur, ut mitissime lo-
 „ quar, valde temerarium. „ Itaque

V. R. Cum adversus veritatem nullo unquam tempore præscribatur, nec illicitum dici debet nec temerarium, sed potius laudabile, quod ad eam propugnandam certas & ineluctabiles rationes quispiam producat. Sed cum constans & universalis ecclesiæ praxis in re tanti momenti obnoxia esse non possit errori, non possunt dici certæ & ineluctabiles rationes, quæ ad eam erroris redarguendam allegantur. Nemo nescit, quod quilibet suas rationes facile arbitretur certas esse & ineluctabiles: at si hoc prætextu liceat ecclesiæ praxim arguere &c., quid tandem non licebit? Videamus interim, quænam sint illæ rationes, quas ipse vocat *certain & ineluctabiles*.

VI. Objicit primo, quod „ octo prioribus ec-
 „ clesiæ sæculis SS. patrum constans fuerit do-
 „ ctrina matrimonium, etiam infidelium, na-
 „ tura sua ac institutione divina esse insolubi-
 „ le, atque ratum ac firmum manere apud in-
 „ fideles, etiam post conversionem unius par-
 „ tis ad fidem, *nullaque tunc in ecclesia inva-
 „ luisset exceptio, quam insinuari credunt multi
 „ in textu supra adducto*, nimirum ex I. ad
 Cor. 7.

R. Si a dissertatore peterem, utrum tunc temporis major invaluerit exceptio pro casu professionis solemnæ, matrimonium ratum non consummatum dissolventis, quam pro casu Apосто-

li, & utrum SS. patres istorum sæculorum unum præ alio docuerint dissolvi, certus sum, quod pisce mutior hæeret, ut proinde vel ex hoc capite pateat, quod ratio ista non tantum non sit ineluctabilis & certa, sed potius straminea. Interim hallucinatur dissertator, dum ait *nulam tunc in ecclesia invaluisse exceptionem* &c., videturque oblitus historiæ illius, quæ Urbicio præfecto contigit, & quam refert author sæculi secundi S. Justinus martyr in apologia prima pro Christianis, in qua exceptionem illam invaluisse ostendit.

VII. Verba ejus sunt. „ Mulier quædam viro,
 „ qui libidini deditus erat, nupserat. Ea, cum
 „ antea libidinose vixisset, posteaquam Christi
 „ præcepta & disciplinam cognita habuit, se ad
 „ meliorem frugem mentemque convertit, vi-
 „ roque, ut idem faceret, suadere conabatur....
 „ Ille autem, qui in eadem libidine perstaret,
 „ factis suis uxorem a se abalienabat. Nefas e-
 „ nim & impium rata mulier deinceps cum vi-
 „ ro habitare, qui contra legem naturæ & con-
 „ tra jus viam libidini ac voluptati, omni ex
 „ parte, patefacere fruderet, a conjugio disjun-
 „ gi separarique constituit: cumque ab eo pro-
 „ posito abduceretur a suis, qui ei etiam ma-
 „ nendum suaderent, quod spes esset, fore, ut
 „ aliquando vir ejus vitam moresque mutaret,
 „ vim sibi inferens, invita mansit. Postea vero
 „ quam vir Alexandriam profectus graviora &
 „ indigniora scelera admittere renuntiatus esset,
 „ ne focia & particeps ejus scelerum flagitiorum-
 „ que fieret, si in conjugio maneret, victuque
 „ communi uteretur, & in eodem lecto cuba-
 „ ret, dato eo, quod apud nos repudium dici-
 „ tur, separata est. Præclarus autem ejus vir,
 „ qui lætari debuisset mulierem, quæ libenter

„ jam pridem cum servis ac conductis operis,
 „ ebrietate omnique scelere se oblectans fecisset,
 „ ea quidem facere destitisse, seque ab eis ab-
 „ stinere voluisse, cum ipse nollet, eam a se
 „ conjugii nuptiarumque jure ac fœdere distraxif-
 „ se, eam in crimen vocavit, & accusavit,
 „ quod esset Christiana. Ac illa quidem libel-
 „ lum tibi imperator obtulit, petens, ut sibi re-
 „ bus suis consulere liceret. *Tum vero ille, qui*
 „ **ALICQUANDO VIR EJUS FUERAT**, cum
 „ jam nihil in præsens in eam dicere posset &c.

VIII. Ita S. Justinus, in cujus narratione ex-
 positum vides casum Apostoli, prout eum ex-
 plicat Innocentius III.: vides, inquam, mulie-
 rem infidelem viro infideli matrimonio junctam,
 &, stante matrimonio, ad fidem bonosque mo-
 res conversam, cui, licet cohabitare consentiret
 maritus infidelis, non volebat tamen pacifice,
 sed scelestis actionibus uxorem a se abalienabat,
 & in peccatum mortale nitebatur impellere, ut-
 pote, qui ei contra legem naturæ viam libidini
 ac voluptati, omni ex parte, *studeret patefacere.*

IX. Non minus clare vides, quod clarissimus
 dissertator negat, nempe sæculo secundo jam in
 ecclesia invaluisse exceptionem illam, quam in
 casu Apostoli dicimus locum habere. Quid enim
 significant hæc verba: *Tum vero ille, qui ali-*
quando vir ejus fuerat, nisi, quod tunc vir ejus
 amplius non esset, qui alias fuerat vir ejus, si-
 cut hæc locutio: *Titius aliquando miles fuerat,*
dum hæc aut ista fecit, hoc procul dubio impor-
 tat, quod miles amplius non sit, qui aliquando
 fuerat, ne alias sit ridicula locutio. Ergo sæculo
 secundo exceptio erat a lege generali in casu
 Apostoli. Quod autem sæculo isto S. Justinus
 asseruit, non nisi a primi sæculi patribus hau-
 riri potuit.

X. Dicit forte quispiam, quod in ista S. Justini narratione non dicatur mulier illa alteri nupsisse, & consequenter, quod inde nihil possumus inferre, cum, juxta nos, primum matrimonium non dissolvatur, nisi eo temporis puncto, quo perficitur secundum.

R. Sicut in illa narratione non dicitur, quod mulier ista alteri nupsit, ita non dicitur, quod non nupsit, & consequenter inde nihil potest inferri. Simpliciter asseritur, quod *ille, qui aliquando vir ejus fuerat*, hæc & ista fecerit, qua loquendi forma significatur, quod ille, qui aliquando vir ejus fuerat, jam amplius vir ejus non esset, prout mox ostendi. Ex isto igitur argumento hoc unum sequitur, quod ex S. Justini narratione non possumus asserere, quod hoc vel isto præcise tempore, in casu Apostoli primum matrimonium solvatur, quod etiam non asserimus: sed omnino sequitur, quod in casu isto matrimonium partis conversæ dirimatur, five hoc, five isto temporis puncto, quod nobis sufficit.

XI. Objicit 2°. Tertullianum lib. 2. ad uxorem cap. 2. agentem de textu Apostoli: *si quis fratrum habet uxorem &c. & ita discurrentem.* „ Manifestum esse scripturam istam eos fideles „ designare, qui in matrimonio gentili inventi „ a Dei gratia fuerunt, secundum verba ipsa: „ *Si quis fidelis uxorem habeat infidelem*, non „ dicit *uxorem ducit infidelem*; ostendit jam in „ matrimonio agentem mulieris infidelis, mox „ gratia Dei conversum, perseverare cum uxore „ re debere, scilicet propterea, ne quis fidem „ consecutus, putaret sibi divertendum esse ab „ aliena & extranea quodammodo femina. Adeo „ & rationem subjicit, *in pace nos vocari ad „ Dominum Deum, & posse infidelem a fideli per*

„ *usum matrimonii lucri fieri.* Ipsa etiam clau-
 „ sula hoc ita intelligendum esse confirmat, *ut*
 „ *quisque*, ait, *vocatur a Domino, ita perseve-*
 „ *ret.* Vocantur autem gentiles, opinor, non
 „ fideles. „

XII. Deinde, inquit disertator, ostendit
 Tertullianus differentiam, quæ est inter fide-
 lem, qui cum infideli nuptias inicit, & inter
 eum, qui matrimonio gentilis a Domino alle-
 gitur: cum ille a nuptiis infidelis arceatur, hic
 vero in his perseverare jubeatur. „ Cur, si a
 „ gentili inquinamur, non ille disjungitur,
 „ quemadmodum iste non obligatur? Respon-
 „ debo, si spiritus dederit, ante allegans Do-
 „ minum magis ratum habere matrimonium
 „ non contrahi, quam omnino disjungi: dein-
 „ de divortium prohibet, nisi stupri causa; con-
 „ tinentiam vero commendat. Habeat igitur ille
 „ perseverandi necessitatem, hic porro etiam
 „ non nubendi potestatem. „ In quæ verba ita
 commentatur disertator: „ Censuit igitur Ter-
 „ tullianus matrimonium infidelis post conver-
 „ sionem ratum & firmum manere, atque par-
 „ tem conversam cum parte infideli in matri-
 „ monio perseverare debere, excepta fornica-
 „ tionis causa (sub qua, interprete Augusti-
 „ no, etiam infidelitas continetur) quo casu,
 „ permittente Domino, a fornicario separari
 „ licet, quod ad torum tantum attinet, cum
 „ Domino generaliter jubente, nullo casu aliam
 „ ducere liceat. „

XIII. Ante solutionem notandum, quod hunc
 Apostoli textum: *cæteris ego dico, non Dominus;*
si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc
consentit habitare cum illo, non dimittat illam;
 non omnes eodem modo intelligant. Quidam, ut
 Augustinus, varique alii, sic exponunt, ut tō

cæteris ego dico, non Dominus, idem significet quod; cæteris ego consulo, Dominus non præcipit. Alii nonnulli sic explicant, ut idem significet quod; cæteris ego præcipio, licet Dominus hoc non præcipiat in evangelio. Hinc Theodoretus in ista verba commentans ait: ego dico pro eo, quod est, non inveni hanc legem scriptam in sacris evangelis, sed nunc eam fero. Ex hac diversa interpretatione fit, ut nonnulli asserant, quod, si quis fidelis uxorem habeat infidelem, & hæc consentiat habitare cum illo, non possit eam dimittere, sed debeat ei cohabitare. Alii vero, quod ei non debeat cohabitare, sed possit eam dimittere, quia hi verba Apostoli intelligunt de consilio, illi autem de præcepto. Interim ad quæstionem, de qua hic agitur, impertinens est, utrum hoc aut isto modo verba Apostoli debeant intelligi; sed hoc dumtaxat adnoto, ut Lector reflectat, quod si in sequentibus modo admittam, modo negem debere partem conversam cum infideli, cohabitare volenti, permanere, ad mentem patrum, qui mihi obijciuntur, intelligenda sit responsio mea.

XIV. R. Quidquid ex Tertulliano produxit dissertator, totum de verbo ad verbum admitto, utpote, quod nec directe nec indirecte nostram attingit sententiam. Agit ibidem Tertullianus, & quidem expressis verbis, de casu, quo parti fidei cohabitare consentit infidelis, ut patet ex textu Apostoli, quem in hunc modum citat, sed quem caute subiecit dissertator; *Si quis frater infidelem habet uxorem, & illa MATRIMONIO CONSENTIT, ne dimittat eam*, & quibusdam interjectis, subdit, quæ in objectione posita sunt. Quid habet hoc commune cum casu Apostoli, de quo in hac quæstione agimus, aut quænam est hæc sequela: „ juxta Tertullianum

„ pars fidelis, cui cohabitare consentit infidelis,
 „ debet in matrimonio permanere, ergo pars
 „ fidelis, a qua discedit infidelis, eadem obli-
 „ gatione constringitur? „ Ne suspicari quidem
 „ ausim, quod clarissimus dissertator consequen-
 „ tiæ illius nullitatem non videat.

XV. Objicit tertio, quod S. Hieronymus
 lib. 1. adversus Jovinianum dicat: „ His autem,
 „ quos in matrimonio deprehendisset fides, hoc
 „ est, si unus credidisset e duobus, præcipit,
 „ ne credens repudiet non credentem; causisque
 „ expositis, quod candidatus fidei sit infidelis,
 „ si nolit a credente discedere. E contrario ju-
 „ bet, si infidelis repudiet fidelem propter fi-
 „ dem Christi, discedere debere credentem, ne
 „ conjugem præferat Christo, cui etiam anima
 „ postponenda est. „ Sed ad hæc eadem est res-
 „ ponsio, quæ supra, quia sive sis hujus, sive il-
 „ lius sententiæ, verba S. Hieronymi perinde vera
 „ sunt, cum hoc unum doceat, quod si infidelis no-
 „ lit discedere, tamquam candidatus fidei habendus
 „ sit, & bene de ipso sperandum, & contra, „ si
 „ infidelis repudiet fidelem propter fidem Chris-
 „ ti, præcipiat Apostolus, ut credens discedat,
 „ quod in nostra, sicut in adversariorum sen-
 „ tentia verum est. Sed ex eo, quod juxta S.
 „ Hier., si infidelis repudiet fidelem propter fi-
 „ dem Christi, præcipiat Apostolus, ut cre-
 „ dens discedat, nullatenus sequitur, quod pro-
 „ hibeat, ne discedens aliud matrimonium
 „ ineat, ut per se patet. „

XVI. At, inquires, cur ergo non dixit Hie-
 „ ronymus, quod credenti repudiato & discedenti
 „ liceat aliud matrimonium inire, si hoc permittat
 „ Apostolus? &c. Cur ergo non dixit Hieronymus,
 „ quod credenti repudiato & discedenti aliud ma-
 „ trimonium inire non liceat, si hoc Apostolus
 „ non

non permittat, cum multo major esset ratio monendi, ut non fieret, quod lex vetat, quam monendi posse fieri, quod non vetat, & ex verbis Apostoli: *Non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi*, absolute & sine ulla restrictione prolatis, natum esset fieri, ut potestatem secundo nubendi fideles apprehenderent? Ex his itaque & similibus quorumdam SS. patrum generalibus loquendi modis probare nihil unquam poterunt adversarii: ut aliquid efficerent, ostendere deberent, quod sint saltem aliqui inter SS. patres, qui, in casu Apostoli, docuerunt matrimonium non solvi, quod huc usque non ostenderunt illi, adversus quos dissertationem meam edidi, nec (confidenter dico) ille unquam ostendet, qui eorum causam suscepit defendendam.

XVII. Pergit dissertator pag. 6. (55.) „ cum igitur, inquit, in casu, quo infidelis parti conversæ cohabitare vult, separatio, quam hic prohibet Apostolus, fatentibus adversariis, unice respiciat torum seu habitationem cum parte infideli, etiam separatio cum nolente cohabitare, quam jam præcipit Apostolus, ne pars fidelis conjugem Christo præferre videatur, S. Hieronymo interprete, torum tantum seu habitationem respicit. „ R. Ubinam dissertator interpretationem istam in S. Hieronymo invenit? Ne verbum quidem habet S. Hier., quo vel a longe duntaxat significet, quod *separatio cum nolente cohabitare, quam præcipit Apostolus, ne pars fidelis conjugem Christo præferre videatur, TORUM TANTUM SEU HABITATIONEM* respiciat, prout legenti patet: quomodo igitur asserit dissertator, quod ista sit interpretatio S. Hieronymi?

XVIII. Vultne forsitan inter utramque separa-

tionem, seu eam, quam in uno casu prohibet, & in alio præcipit Apostolus, instituire paritatem? Instituat eam, per me licet, at S. Hieronymo non tribuat, quod non docet. Est autem inter utramque separationem palmaris hæc disparitas, quod, dum dicit Apostolus: *Quod si infidelis discedit, discedat* (suppono hic cum S. Hieronymo quod *to discedat* partem fidelem afficiat) est, inquam, hæc disparitas, quod Apostolus immediate post simpliciter & absolute subnectat: *Non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi*. Simpliciter autem & absolute servituti matrimoniali non esse subiectum, est simpliciter & absolute ab ea esse liberum, prout dixi dissertationis meæ pag. 11., sed ad quod non respondit adversarius.

XIX. Ex his ad oculum patet, quod, quamvis de separatione quoad habitationem & torum intelligendus sit Apostolus, dum dicit: *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat eam*, non ideo tamen de illa tantum separatione sit intelligendus, dum ait: *Quod si infidelis discedit, discedat* &c. Non quod verba hæc: *non dimittat, vel discedat*, unam præ altera separationem ratione sui importent, sed quod ultimum per subsequencia determinetur, ad significandam simplicem & absolutam a matrimoniali servitute exemptionem, seu omnimodam libertatem, prout jam dixi.

XX. Pergamus cum disertatore. Ibidem, seu pag. 6. (55) in hunc modum discurrit: "Si infidelitas nequidem causa necessaria est separationis, pro parte fidei quoad habitationem, quando pars infidelis cohabitare consentit, quomodo accedente hac singulari circumstantia, quod infidelis sese separet aut discedat, iusta causa erit solvendi vinculum matrimonii? An er-

„ go discessio partis infidelis a fidei tantæ virtutis erit, ut matrimonii vinculum, quod infidelitas non dissolvit, dissolvat? „

XXI. R. Justa causa erit solvendi vinculum matrimonii, quia, accedente ista circumstantia, docet Apostolus partem fidelem non esse subjectam servituti, cui tamen esset maxime subjecta, si aliud matrimonium contrahere ipsi non liceret. Nec ideo discessio partis infidelis a fidei tantæ virtutis erit, ut matrimonii vinculum, quod infidelitas non dissolvit, dissolvat: sed erit conditio *sine qua non*, sive erit conditio, quæ posita, solvetur aut solubile fiet, & quæ non posita, firmum manebit matrimonii vinculum.

XXII. Prosequitur dissertator: „ Sane si hoc „ Apostolus voluisset, claris verbis expressisset: „ legi enim claræ per verba ambigua non derogatur. „

R. Principium hoc absque ulla hæsitatione admitto, sed difficultas est in subsumpto. Unde enim probat, prout ei, utpote actori, incumbit probandum, quod clara non sint verba Apostoli? An forte dicet textum illum diversas posse explicationes pati? Producat ergo catholicos scriptores, textum illum diversimode interpretantes, & quorum talis sit autoritas aut numerus, ut vel saltem doctum aliquod de claritate verborum Apostoli possit dubium generare. At hoc non præstabit unquam, cum omnes theologi, interpretes & canonistæ, textum illum intelligent de solutione vinculi conjugalis.

XXIII. Sed quid dixi *catholicos scriptores*? Vel ipsimet (quod maxime notandum) hæretici, quos certo non movit autoritas Gratiani aut Innocentii III., & qui nos, id est catholicos, ubi possunt, accusant & carpunt, hac in parte a nobis non dissentiunt, ita, ut, si eorum

indigerem testimonio, illud contra adversarios, non sine aliquo eorum dedecore, possem proferre. Consulant centuriatores Magdeburgenses, consulant Le Clerq, Grotium & alios quam plurimos, & eos inveniunt hac in parte a Romanæ ecclesiæ sensu non recedere, & nullam in verbis Apostoli ambiguitatem invenire.

XXIV. Deinde, juxta commune & non minus verum, quam tritum axioma, *optima legum interpret est consuetudo*, ita, ut si hanc aut istam legem in hoc vel isto sensu semper interpretata sit consuetudo, non debeat esse ambiguum, sed certum, quod hic aut iste sensus haberi debeat ut genuinus legis istius sensus, excluso omni alio isti interpretationi opposito. Jam vero perpetua & constans omnium prorsus temporum ecclesiæ consuetudo Apostoli textum, de quo hic agitur, sic interpretata est, ut vi illius parti conversæ, infideli discedente, ad secunda liceret vota transire; ergo non debet haberi ambiguum, sed certum, quod iste sit genuinus loci illius sensus, excluso omni alio isti interpretationi opposito.

Dico *omnium temporum*, quia dissertator ne unum quidem proferet casum, in quo, si aliud non obstabat, a secundis nuptiis alicubi prohibita sit pars conversæ, infideli discedente, ante illud tempus, quo nuper in Gallia casus quidam contigit, occasione cujus præfens quæstio agitur, & qui est hujusmodi.

XXV. Judæus quidam, nomine *Borach-Levi*, ad fidem conversus, & a sua uxore Mandelcerf in odium fidei derelictus, subjici noluit servituti, sed ea libertate uti, quam in simili casu Apostolus concedit. Eum in finem accessit pastorem, ut cum Anna Thevard matrimonio jungeretur, sed ille, non nisi præhabito superiorum

consensu, voluit eum matrimonio jungere. Res itaque ad episcopi Suesionensis officialem delata est, qui decrevit dicto Borach-Levi non esse permittendum, ut, vivente Mandelcerf, ad secundas nuptias transfiret: & hoc quidem decrevit contra propriæ diœcesis rituale, cujus utique hæc verba sunt: *L' Apotre enseigne que les mariages des infidèles sont légitimes, qu'un infidèle, qui se convertit, peut & doit même demeurer avec sa femme qui persevere dans l'infidélité & qui consent d'habiter avec lui, & de même la femme avec son mari; mais si l'infidèle se separe, le fidèle a droit de se separer aussi, & on permet même à un fidèle, ainsi abandonné par la partie infidèle, de se remarier à un autre.* Qua autem de causa hoc illi permittitur, nisi quia clara sunt & minime ambigua Apostoli verba?

XXVI. Sed videamus, quo adversarios nostros suæ percrutationes deducant, & in quam eos abyssum conjiciant. Prodeat adversus illos nescio quis hæreticus, qui eodem argumento, quo ipsi contendunt in casu Apostoli matrimonium non dirimi, similiter prætendat, nec per professionem solemnem matrimonium non consummatum dissolvi, asserens non esse clarum dissolutionis istius fundamentum, & legi claræ per verba ambigua non derogari. Quid ad hæc respondebunt adversarii? Si dicant unum esse in Tridentino definitum, & non aliud, respondebit hæreticus, quod loco definitionis, quæ habetur pro uno casu, constans ecclesiæ praxis habeatur pro casu, de quo hic agitur; & consequenter, si in sua praxi & in re tam momentosa errare potuerit ecclesia, errare etiam potuerit Trid. in definitione sua.

XXVII. Frustra regeres, quod casus Apostoli fat scæpe non contingat, ut censeatur generalis

ecclesiæ praxis. Ut enim, inquit, censeatur aliquid generalis praxis ecclesiæ toto orbe dispersæ, sufficit, ut secundum principia, quæ statuit, quotiescumque & ubicumque casus ille contingit, toties & in quocumque loco pars conversa ad secundas nuptias admittatur; atqui quotiescumque & ubicumque contingit, toties & in quocumque loco pars conversa ad secundas nuptias admittitur; ergo est generalis ecclesiæ praxis, & ecclesia toto orbe dispersa errat in praxi, utpote inducens adulteria, quæ deberet reprimere.

XXVIII. Confirmatur; quamvis casus, quo post matrimonium ratum non consummatum una ingreditur religionem, & in ea solemniter profitetur, sit satis rarus, imo forte rarior casu Apostoli, dubitari tamen non potest, quin sit universalis ecclesiæ praxis, partem in sæculo remanentem ad secundas nuptias admittendi, si nempe aliud matrimonium velit inire, & hoc, quia quotiescumque & ubicumque casus iste contingit, toties & in quocumque loco pars in sæculo remanens ad secundum matrimonium admittitur; ergo similiter. Sed modo textus Apostolici claritatem demonstramus. Cap. 7. ad Cor. v. 10. & 11. matrimonialem servitutum delineavit dicens: *lis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam &c.* Atqui v. 15. pure & simpliciter & sine ulla exceptione declarat, partem fidelem, infideli discedente, matrimoniali servituti non esse subjectam, ergo pure & simpliciter & sine ulla exceptione declarat, eam a servitute liberam, sive eam non debere discedenti adherere, aut manere innuptam, si illi non adhererit.

XXIX. Confirmatur exemplo : suppose, quod ob invalescentes quosdam abusus mulierum a viris suis discedentium, hoc modo lex feratur :
 „ Iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipimus
 „ uxorem a viro non discedere, quod si disces-
 „ ferit, in conventum aliquem monialium se-
 „ se recipere. Quod si ab ea maritus difficilis &
 „ morosus discedit, discedat, non enim servi-
 „ tuti subjecta est uxor in hujusmodi. „ Quis
 mortalium in hoc casu summam non videt legis istius claritatem, quis, inquam, non intelligit, clare exprimi, quod, dum non discedit uxor a marito, sed maritus difficilis & morosus ab uxore, tum non teneatur uxor in conventum aliquem monialium sese recipere? Si autem in hoc casu clara sint verba legis, etiam clara sunt verba Apostoli, cum sit eadem verborum constructio, ut proinde non nisi pro libitu, soloque animo contradicendi asserant adversarii, illa esse ambigua; unde etiam non probant, quod asserunt.

XXX. Prosequitur dissertator, expendenque, prout dicit in nota marginali, nostram *fluctuantem doctrinam*, subdit pag. 6. & 7. (55. & 56.) „ Sed
 „ quod hic non satis mirari possumus, juxta ad-
 „ versarios, exceptionem, quam ipsi prædicant,
 „ Apostolus ecclesiæ dimidiate tantum clare pro-
 „ mulgasset: nam & ipsi admittunt, momentum
 „ temporis, quo prætenfa hujus vinculi solutio
 „ peragitur, adhuc incertum esse. „ Et post pau-
 „ ca: „ Quidni etiam adversarii fateri debeant in-
 „ certum quoque esse, an matrimonium in
 „ casu Apostoli quoad vinculum solvatur? An
 „ forte traditio apostolica clara & certa erit
 „ hoc casu pro vinculi solutione, obscura autem
 „ quoad momentum temporis, quo hæc solutio

„perageretur? Hoc asserere, apparet nobis Apo-
 „stolum ludibrio exponere.“

XXXI. R. Sicut incertum est, quo temporis momento, in casu Apostoli, solvatur matrimonium, ita incertum est, quo temporis momento vinum in Christi sanguinem transmutetur, sed inter theologos est controversum. Thomistæ quamplurimi existimantes omnia verba formæ, prout exprimitur in canone missæ, essentialia esse consecrationi sanguinis, consequenter sustinent, non nisi omnibus proclatis, fieri mirabilem illam transubstantiationem vini in sanguinem Christi. Theologi alii sustinent, illam mox fieri, dum proferuntur hæc verba: *Hic est calix sanguinis mei*, quia non nisi prædicta verba ad consecrationis essentiam pertinere contendunt.

XXXII. Similiter incertum est momentum, quo sacerdotibus in sua ordinatione confertur potestas tum in corpus Christi *verum*, tum in corpus Christi *mysticum*. Prima, juxta multos, confertur, dum dicit episcopus: *Accipe potestatem offerendi sacrificium* &c. Alii vero absolute sustinent, illam ante conferri, nempe dum episcopus super omnes manus imponit cum præscripta oratione. Item multorum est opinio, quod potestas secunda, seu in corpus Christi mysticum, id est potestas remittendi peccata, non detur, nisi dum dicit episcopus: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseras* &c. Alii e contrario, inter quos illustrissimus Bossuet in explicatione quarundam difficultatum super precibus missæ pag. mihi 208., opinionem illam rejiciunt, statuentes unam potestatem cum altera simul conferri. In extrema-unctione quo temporis momento confertur gratia? An in prima, an in secunda unctione, &c., an autem in qualibet portio a-

liqua gratiæ datur, qua dimittuntur peccata, per singulos respective sensus commissa? Absolutam de istis omnibus certitudinem nullam habemus.

XXXIII. Ergo, si subsistant dissertatoris principia, circa omnia illa mysteria *fluctuans* est ecclesiæ doctrina. Ecclesiam suam Christus *dimidiate* tantum docuit, cum adhuc incertum sit temporis momentum, quo mysteria illa adimplentur. Quidni etiam fatendum sit incertam quoque esse mysteriorum illorum veritatem? An forte traditio Dominica clara & certa erit hoc casu pro dictorum mysteriorum veritate, obscura autem quoad momentum temporis, quo illa peraguntur? *Hoc asserere apparet* (ut dissertatoris phrasi utar) Christum *ludibrio exponere*. Cui autem catholico horrorem non ingerunt ejusmodi confectaria? Per se tamen & necessario fluunt ex ejus principiis. Mutet ergo antecedentia, si velit cavere sequentia, noveritque ex incertitudine temporis, quo res aliqua peragitur, nullatenus inferri posse, quod sit incertum, an reipsa peragatur.

XXXIV. Objicit 4°. pag. 7. (56.) quod S. Chrysofomus hom. 22. in epist. ad Rom. eodem modo, quo S. Hieronymus, hæc Apostoli (de quibus hic agitur) verba exponat.

R. Nihil verius, quam quod hic asserit adversarius: atqui S. Hieronymus sic ea exponit, ut ne per umbram quidem indiget, in casu Apostoli, matrimonium non dissolvi, prout supra vidimus; ergo plus ex verbis Chrysofomi non potest deduci, quam ex verbis S. Hieronymi, cum ille, adversario fatente, eodem modo, quo hic, Apostoli verba exponat. En verba S. Chrysofomi, quæ dissertator refert. " Si infidelis, discedit, discedat. Id est, quæ penes te sunt

„ præsta, & nemini des ansam belli & pugnae...
 „ sicubi vero pietatem lædi videas, ne præpo-
 „ nas concordiam veritati, sed generose persif-
 „ tas usque ad mortem; ac ne sic ex animo
 „ pugnes, neque ex voluntatis proposito ipsum
 „ adferas, sed in rebus tantummodo pugnes,
 „ id enim significat illud: *Quod ex vobis est,*
 „ *cum omnibus pacem habentes*: & si ille pacem
 „ non servaverit, tu ne animum tuum tempe-
 „ rate repleas, sed ex proposito voluntatis ami-
 „ cus esto: uti dixi, veritatem nusquam prodas.,
 Ubinam his in verbis sit vel minima mentio,
 quod, in casu Apostoli, parti conversæ, infi-
 deli discedente, ad secunda non liceat vota tran-
 sfire? Ne Argus quidem jota unum aut api-
 cem inveniet, qui tale quid indicet.

XXXV. At, si hoc liceat, *quomodo*, inquit
 dissertator pag. 8., (57.) *eo in casu S. Chrysofomus*
credidit Apostolum præcipere, ut pars conversa
persistat usque ad mortem, ut ex voluntatis pro-
posito partem non adferetur, sed amica perma-
neat, neque contra illum ex animo pugnet, sed
unice IN QUANTUM NECESSE EST, UT A
SE PERICULUM SEDUCTIONIS AVER-
TAT, &c.

R. Hoc non habere Chrysofomum; nempe,
 quod præcipiat Apostolus, ut pars conversæ *unice*
 illud faciat, *in quantum necesse est, ut a se pe-*
riculum seductionis avertat, quod utique fieri
 posset per solam separationem ab habitatione &
 toro; ut proinde mirum sit, quod dissertator
 Chrysofomi sensum ita audeat falsificare. Re-
 videat lector & attente consideret præcitata
 Chrysofomi verba, & videbit, quod in illis ne
 umbra quidem sit sensus illius, quem ipsi dis-
 fertator præbet.

XXXVI. At numquid, teste Chrysofomo,

præcipit Apostolus, *ut pars conversa persistat usque ad mortem?*

R. Sic est, at non dicit ipsum præcipere, ut ad mortem usque persistat in matrimonio, sed in fide & veritate; unde Chrysofomus breviter repetens, quæ antea dixerat, subdit: *Uti dixi, veritatem nusquam prodas.* Explicat itaque S. Chrysofomus in hac homilia 7. 14. cap. 12. ad Rom. *Benedicite persequentibus vos, benedicite & nolite maledicere,* totusque in eo est, ut necessitatem ostendat, non tantum condonandi injurias, sed & benefaciendi inimicis, & pacem, quantum in nobis est, habendi cum omnibus, quam tamen pacem dicit aliquando haberi non posse, etiam inter virum & uxorem, ut, quando discedit infidelis: quo casu a fideli duo jubet servari 10. Ne præponat concordiam veritatis, sed in ea generose persistat ad mortem usque. 2º. Ne pugnet ex animo, aut infidelem ex voluntatis proposito adversetur, sed potius affectu benevolo prosequatur, cum juxta evangelium inimici etiam sint diligendi, & benefaciendum eis, qui oderunt nos. Quis autem non videat, utrumque hoc punctum a fideli, quem deseruit infidelis, posse & debere servari, etiam si ad secundas supponatur transisse nuptias; & quid inde, quæso, contra nostram sententiam potest inferri?

XXXVII. Quarit dissertator pag. 8. (57.) ”
 „ Numquid saltem... *ut perpetua in infideli parte*
 „ *adulteria... evitentur,* dum pars conversa facultate sibi concessa non uteretur, Apostolus, vel saltem PIA MATER ECCLESIA,
 „ præfigere non debuisset certum tempus, quo
 „ restringeretur hæc libertas, quam fideli attribuunt, (alii) quemadmodum & in casu
 „ matrimonii rati tantum, quoad facultatem

„ ingrediendi religionem , tempus bimestre
 „ præfixit ecclesia? Edisserant , inquit , hoc
 „ adversarii? „

XXXVIII. R. Quomodo hanc quæstionem in-
 stituere potuerit clarissimus dissertator , non in-
 telligo. Agitur siquidem hic de parte fideli ,
 quam infidelis repudiavit *propter fidem Christi* ,
 ut loquitur S. Hieronymus ab ipso citatus , &
 cui libertatem inesse dicimus ad secundas nup-
 tias convolandi. Quærit autem dissertator utrum ,
 si pars fidelis *libertate sibi concessa non uteretur* ,
 non debuisset ecclesia præfigere certum tempus ,
 quo *restringeretur hæc libertas* , quam ipsam ha-
 bere dicimus , *ut perpetua in infideli parte adul-
 teria evitentur*? Sane si ecclesia istam aliud ma-
 trimonium ineundi libertatem restringeret , sic ,
 ut v. g. post bimestre pars conversa & a marito
 repudiata alteri amplius non posset nubere ,
 quemadmodum matrimonio rato non consum-
 mato ligatus post bimestre non potest amplius ,
 invita comparte , religionem ingredi , per istam
 libertatis restrictionem in parte infideli non
vitarentur , sed potius , occasione illius , multi-
 plicarentur adulteria , quandoquidem pars infi-
 delis & repudians , elapso v. g. bimestri , perpe-
 tuo constricta maneret matrimonii vinculo , sine
 ulla spe solutionis ; ubi in nostra , seu potius
 ecclesiæ sententia , ab eodem vinculo omni , ut
 ita loquar , momento potest liberari. Quid ergo
 sibi vult , dum ejusmodi quæstionem ita secum
 pugnantem proponit?

XXXIX. Pergit dissertator ibidem. „ Sed nec
 „ is , inquit , solus locus est , ubi S. Chryso-
 „ mus verba Apostoli ita interpretatur , ut *uni-*
 „ *ce* separationem quoad torum importent , nam
 „ alio adhuc in loco , nempe hom. 19. in epist.
 „ I. ad Cor. ita loquitur : Quid sibi vult autem

„ illud : *Si infidelis discedit, discedat*, aut fe-
 „ paretur? Verbi gratia, si te jubeat sacrificare,
 „ aut fociam impietatis esse propter connu-
 „ bium, vel discedere; melius est dirumpi
 „ connubium, quam piam religionem. Quapro-
 „ pter subdit : *Non enim servituti subiectus est*
 „ *frater aut soror in hujusmodi rebus*, si quoti-
 „ die ea de causa pugnet, & bellum moveat,
 „ melius est separari. Hoc enim subindicat,
 „ cum dicit : *In pace autem vocavit nos Domi-*
 „ *nus* : Ille enim causam præbuit, ut is, qui for-
 „ nicatus est. „ Ita ille.

ꝛ. Nemo non videt, quod in hoc, sicut & in
 priori textu Chrysofomi, de suo adjiciat differ-
 tator, quod in neutro reperitur, quod, inquam,
 adjiciat S. Chrysofomum verba Apostoli sic in-
 terpretari, *ut unice separationem quoad torum*
important, cujus tamen interpretationis nec in
 hoc, nec in priori textu vel minimum vesti-
 gium reperitur, ut patet legenti.

XL. At, inquit, pag. 9. (58.) „ Negari nequit
 „ eum (Chrysofomum) ad verba Apostoli,
 „ etiam in omni rigore intellecta, aliud non
 „ docere, quam hoc : *Melius est separari...* quæ
 „ verba profecto per se non important vinculi
 „ solutionem. „

ꝛ. 1°. Non quæritur utrum verba ista per se
 vinculi solutionem important vel non (certum
 enim est, quod per se eam nec includant nec ex-
 cludant) sed quæritur utrum S. Chrysofomus
 doceat, quod hæc verba Apostoli : *Quod si infi-*
delis discedit, discedat, non enim servituti sub-
jectus est frater aut soror in hujusmodi, unice &
 nihil aliud significant, quam separationem ab
 habitatione & toro, prout præ tendit dissertator?
 Si hoc alicubi doceat Chrysofomus, cur locum
 illum non producit? Si non doceat, cur tam

confidenter quam infundate asserit *Chryso-
stomum verba Apostoli ita interpretari, ut UNI-
CE* separationem quoad torum *important*, quan-
doquidem illius separationis *unice* quoad torum
nequidem meminerit Chrysofomus? Sed, ut nul-
lum hac super re dubium relinquam, suppone,
quod quispiam commentans in hæc verba Da-
nielis 4. *Peccata tua elemosynis redime*, hoc
tantum dixisset & probasset, nempe, quod ad salu-
tatem consequendam necessaria sit elemosyna:
Audebitne quispiam dicere authorem illum ver-
ba Danielis sic interpretari, ut ad salutem con-
sequendam tantum necessaria sit elemosyna?
Idem prorsus est in casu, nec datur ovum ovo
similius.

XLI. Item Trid. sess. 14. cap. 5., agens de cir-
cumstantiis in confessione exprimendis, tantum
definivit illas debere exprimi, quæ speciem pec-
cati mutant: poteritne idcirco quispiam asserere,
quod definiverit illas tantum esse exprimen-
das, quæ mutant speciem peccati? Hoc certo
non admittet dissertator, nec quiscumque alius:
Ergo similiter ex eo, quod juxta ipsum Chry-
sofomus *ad verba Apostoli, etiam in omni rigore
intellecta, aliud non doceat, quam hoc*: melius
est separari, *quæ verba per se non important vin-
culi solutionem*, asserere non potest, docuisse
Chrysofomum, parti conversæ aliud non esse
licitum, quam sese ab infideli separare, cum
ex affirmatione unius non sequatur negatio al-
terius.

XLII. R. 2°. Sicut illa Chrysofomi verba:
Melius est separari, per se non important solu-
tionem vinculi, ita etiam illis non usus sum,
ut probarem juxta Chrysofomum, in casu A-
postoli, matrimonium dissolvi: nec illa adhi-
bui, quæ in Chrysofomo præcedunt, nempe,

melius est dirumpi connubium : & tamen pag. 11. (60.) illa mihi supponit dissertator, dicens: " Verba illa: *Melius est dirumpi connubium, melius est separari*, intellecta sensu adversariorum, significarent minus esse malum dirumpi connubii vinculum, quam deferere piam religionem: inter quæ profecto nulla comparatio institui potest &c., Quisnam, quæso, est ille sensus, quo verba ista adversarii intelligunt, cum, ut dixi, verbis istis non usus sim, ut ex Chrysofomo probarem, quod susceperam probandum? Profecto ad probandum ex Chrysofomo thesim meam, alium textum produxi, in quo verbis luce meridiana clarioribus importatur solutio matrimonialis vinculi, ut proinde mirum sit, quod velit dissertator refutare argumentum, quod non protuli, ubi interea silentio præterit illud, quod proposui. Fuit autem hujusmodi argumentum meum, ut videre est dissertationis meæ pag. 19.

XLIII." *Quid miraris*, inquit S. Chryf. hom. 22. in epitt. ad Rom. *Si inter alienos homines hoc non ubique fieri possit* (ut nempe cum omnibus pacem habeamus) *quandoquidem etiam inter virum & mulierem necessitatem illam & vinculum pacis dissolvat, cum dicit: Si vero infidelis abscedit, abscedat?* Agit ibidem Chrysofomus de tristi illa necessitate, quam sæpe mortales experiuntur, & qua fit, ut cum omnibus pacem habere nequeant, & quæ non inter alienos dumtaxat, sed etiam inter virum & mulierem interdum reperitur, asseritque, quod dum dicit Apostolus: *Si vero infidelis abscedit, abscedat*, non tantum necessitatem illam tollat, quam pateretur pars fidelis, dum cum infideli, qui eam v. g. ad peccatum pertraheret, vivere non posset in pace,

„ quod utique fieri potuisset per solam habita-
 „ tionis separationem, sed etiam *vinculum pacis*
 „ *dissolvat*. Quodnam est vinculum, quod vi-
 „ rum & mulierem ligat, nisi vinculum matri-
 „ moniale, quod eodem jure vocatur *vinculum*
 „ *pacis*, quo contractus matrimonialis dicitur
 „ *contractus amoris*? Hoc tamen vinculum, tes-
 „ te Chrysofomo, dissolvit Apostolus, seu au-
 „ thoritate divina solutum, aut, si mavis, so-
 „ lubile pronuntiat, dum dicit: *Si infidelis ab-*
 „ *scedit, abscedat*, ergo &c., Hoc, inquam,
 fuit argumentum meum, ad quod ne verbum
 quidem dissertator reposuit. Si durius erat, quam
 ut illud posset rodere, poterat simpliciter illud
 præterire, sed non debebat aliud ipsi substi-
 tuere.

XLIV. Pergit dissertator & quærit pag. 9. (58.)
 „ An ergo in arbitrio partis fidelis est disrumpere
 „ matrimonii vinculum, vel in eo, si malit,
 „ permanere?... & quomodo tunc verum esset
 „ hoc CHRISTI DOMINI dictum: *Quod Deus*
 „ *conjunxit, homo non separet*?

R. Sicut junctus matrimonio rato non con-
 summato, potest religionem ingredi & non in-
 gredi, nec tamen in ejus potestate est matri-
 monii vinculum disrumpere, sed tantum illud
 ponere, quo posito, vinculum illud disrumpi-
 tur, ita potest fidelis, in casu Apostoli, ma-
 trimonium inire & non inire, licet non ideo in
 ejus potestate sit matrimonium ante contractum
 dissolvere, quia in isto casu, quod Deus con-
 junxit, homo non separat, sed ipsemet Deus,
 qui, quod conjunxit, ubi vult, quando vult,
 & quomodo vult solvit.

XLV. Sed, inquit dissertator pag. 10. (59.) *Idem*
præcise respondent hæretici, dum quæritur, utrum
matrimonii

matrimonii vinculum per adulterium dissolvatur... sed sicut hæretici merito rejiciuntur, ita adversarius merito rejicitur, quia supponit, de quo quæritur.

R. Nemo nescit, quod unum & idem responsum tam possit malæ causæ applicari, quam bonæ. Dicunt passim SS. patres, & cum ipsis concionatores, quod *optima pœnitentia sit nova vita*: idem etiam dicunt hæretici: sed hi, ut inculcent, quod vera pœnitentia cessationem dumtaxat a peccatis importet, contra quos declaravit Trid. sess. 14. cap. 4., *contritionem non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere.* Illi autem, seu SS. patres & concionatores, ut ostendant quale sit certius & minus æquivocum veræ pœnitentiæ indicium, juxta id, quod scriptum est: *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Quis modo SS. patres & concionatores, populum docentes, quod *optima pœnitentia sit nova vita*, carpere audebit sub frivolo hoc prætextu, quod idem doceant hæretici? Ergo similiter.

XLVI. Sciat itaque dissertator, quod juxta Augustinum verba eadem optime proferantur ab uno, pessime autem ab alio, quod sint hæretica in ore unius, & catholica in ore alterius, quia ab hoc, non ab alio, *intentione catholici pectoris dicta sunt*, ut loquitur Aug. At plura hac super re non dicam, sed potius, qua in me dissertator indulgentia usus est pag. 17., (66.) eadem in ipsum utar: *Cum hoc ejus delictum non ex animo, sed extra veniat, noxia non committitur.* Lib. 1. c. fi adv. delic. Est enim vir ille versatus magis in pandectis, quam in SS. patrum libris. Sed redeamus ad propositum.

XLVII. Multum hallucinatur dissertator, dum me asserit supponere, quod quæritur. Nihil sup-

pono, quod debeat probari, sed ad argumenta dumtaxat proposita respondeo, ostendens illa, quæ adversarii tamquam insolubilia proponunt, talia esse, ut nequidem mereantur proponi, cum nihil contineant, quod in nostra sententia exacte non verificetur.

Unum ex illis est, quod juxta Trid. sess. 24. *sit perpetuus indissolubilisque matrimonii nexus.* At hoc cum ipsis in sensu Tridentini admittimus. Quid ergo inde probant? An quod in casu Apostoli non solvatur vinculum matrimonii? Inde ergo etiam probent, quod non tantum non solvatur, sed quod ne per Deum quidem possit dissolvi, quia non magis potest Deus solvere, quod est insolubile, quam facere possit, quod est impossibile. Velint, ergo, nolint adversarii, debent fateri ex illo Tridentini loco dumtaxat sequi, quod nulla potestate humana solvi possit matrimonii nexus. Sed, hoc posito, argumentum illud adversus me non potest amplius urgeri, cum, in casu Apostoli, non dicam matrimonium dirimi auctoritate humana, sed divina. Estne hoc supponere, quod quæritur, & meumne est, ad argumentum illud respondendo, probare, quod in casu, de quo agitur, matrimonium auctoritate divina solvatur? Neutiquam: actori incumbit probatio, sed non mihi, qui, ita respondendo, ecclesiæ sensum simpliciter defendo.

XLVIII. Si adversus responzionem tam claram, quam succinctam, aliquid tentare velint adversarii, ostendere debent, quod in isto casu ne auctoritate quidem divina dissolvatur, & tunc juxta regulas argumentandi procedent: at, ut hoc præstent, matrimonii indissolubilitatem amplius allegare nequeunt, ut per se patet, & consequenter per se ruit illud argumentum, per quod

ipsi omnia putabant ruitura. Sane postquam de matrimonio generaliter dixisset Trid., quod perpetuus foret indissolubilisque ejus nexus, definire tamen non dubitavit, per professionem religiosam & solemnem matrimonii rati vinculum dissolvi, quod utique autoritate divina fieri ex traditione noverat, nec ullatenus repugnare iis, quæ antea de matrimonii indissolubilitate docuerat. Ergo quidquid adfertur pro indissolubilitate matrimonii, perpetuoque ejus nexu, necessario sic debet intelligi, ut nulla autoritate humana possit dissolvi, quod, sic intellectum, nostræ sententiæ non officit.

XLIX. Aliud argumentum est, quod hæc Christi verba: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, non minus infidelium, quam Christianorum matrimonia respiciant, ex quibus, inquit, inferimus, etiam matrimonia infidelium, per conversionem unius, non dissolvi quoad vinculum, etiam si infidelis discedat.

Sed quænam est hæc sequela: "Hæc verba Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, omnia generaliter matrimonia respiciunt; ergo in casu Apostoli, quoad vinculum non dissolvitur matrimonium,? Interant, prout eos monui dissertationis meæ pag. 30., inferant, inquam, si legitime velint aliquid inferre" Ergo in casu Apostoli per hominem matrimonium non solvitur: cum aliud non contineat antecedens, & ex eo nihil possit inferri, quam quod in eo continetur. Sed quid inde tunc habebunt, cum non dicam in isto casu per hominem, sed per Deum solvi matrimonium? Estne hoc iterum supponere, quod quæritur, & non potius demonstrare, quod illud dissertatoris fatiocinium ne quæstionis quidem nodum attingat, quandoquidem tam in nostra, quam in ip-

fius sententia verum sit, hominem non separare, quod Deus conjunxit? Sed dissertatoris intererat talia dicere, ut hoc artificio lector non adverteret ejus argumenta ad nihilum esse redacta.

L. Quamvis, ut supra dixi, textum Chrysofomi a dissertatore citatum non adhibuerim, ut ex illo probarem in casu Apostoli matrimonium dissolvi, abs re tamen non fuerit examinare, an locus ille nihil aliud importet, quam separationem ab habitatione & toro, prout ipse prætendit. Itaque verba Chrysofomi iterum producamus. " Quid sibi vult, inquit, *si infidelis* „ *discedit, discedat* aut separetur? Verbi gratia, si te jubeat sacrificare aut sociam impietatis esse propter connubium, vel discedere, „ melius est dirumpi connubium, quam piam „ religionem. Quapropter subdit: *Non enim* „ *servituti subjectus est frater aut soror in hu-* „ *jusmodi rebus.... melius est separari.... ille enim* „ *causam præbuit, ut is, qui fornicatus est.,*

LI. Liceat modo mihi subsumere: Atqui causa fornicationis, juxta Chrysofomum, dirumpitur connubium, non tantum quoad habitationem & torum, sed etiam quoad vinculum; ergo eodem modo dirumpitur, dum partem conversam jubet infidelis esse sociam impietatis, cum inter utrumque, id est fornicantem inter & dictum infidelem, ponat Chryfomus paritatem. Subsumptum hoc si legitime probavero, quantum ad mentem Chrysofomi, rem confectam puto. Itaque.

Probatur. S. Chrysofomus hom. 19. in cap. 7. ad Cor. ostendens disparitatem magnam, quæ habetur inter infidelem cohabitare volentem, & fornicatorem vel fornicariam, dicit: *Vir quidem post fornicationem non est vir. Quo-*

modo non est vir, si, juxta ipsum, fornicatio non dirumpat connubii vinculum?

LII. Si dicas, quod etia Osee 2°. dicatur: *Judicate matrem vestram, judicate, quoniam ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus*, licet reipsa mulieri, de qua ibi agitur, matrimonio junctus esset Osee.

R. Inter utrumque casum patulam esse disparitatem, quæ peti debet ex circumstantia personæ loquentis. Sic potest v. g. Petrus habens Annam uxorem dissolutam ei dicere: *Recede a me, non es uxor mea*. Similiter filio suo Joanni, a paterna pietate degeneri, dicere potest: *Non es filius meus*. Et tamen extraneus aliquis, loquens aut scribens de ipsis, dicere non posset aut scribere: *Anna non est uxor Petri, Joannes non est filius ejus*. Quare hoc? Quia extraneus hæc dicens aut scribens, significat quid a parte rei non fit; cumque Anna a parte rei sit uxor Petri, & Joannes filius ejus, falsa esset ejus propositio, si diceret aut scriberet: *Anna non est uxor Petri, nec Joannes filius ejus*. At Petrus in casu non significat per similia verba, nec vult significare, quod a parte rei non fit maritus Annæ, nec Pater Joannis, sed tantum quomodo in Annam uxorem aut filium sit affectus, ut proinde hæc verba in ore ejus: *Recede a me, non es uxor mea*, hunc necessario, & non alium sensum habeant: *Non agnosco te ut uxorem meam &c. atpote, quæ te tali mecum foedere reddis indignam*. Et idem est respectu filii, cui diceret pater: *Non es filius meus*. Hinc manifeste patet, cur potuerit Osee de Gomer dicere: *Non es uxor mea*, licet a parte rei uxor ejus esset, & tamen non potuerit Chrysofostomus dicere, quod *vir post fornicationem non sit*

vir, si ejus non fuerit sententiæ, quod fornicatio solveret matrimonii vinculum.

LIII. At, ut nullum de mente ejus superfit dubium, attendantur, quæ ibidem præcedunt. " Sed quam, inquit, ratione in infideli immunditia vincitur, & quare infidelis consuetudinem suadet, in fornicaria autem muliere non accusatur vir, si eam dimittit? „ Respondet Chrysofomus: " Quoniam illic quidem spes relinquatur, ut pars perditâ per nuptias salvetur. Hic autem NUPTIÆ JAM DISSOLUTÆ sunt. „ Nimirum per fornicationem. Hic vides Chrysofomum rationem reddere, cur non accusetur vir, qui fornicariam a se dimittit, quia nimirum per fornicationem *nuptiæ jam dissolutæ sunt*; in casu autem infidelis, fideli cohabitare volentis, non sunt dissolutæ. Quid clarius? Atqui fornicantem inter & infidelem, qui partem conversam suæ impietatis vult esse sociam, ponit Chrysofomus paritatem, ut ex verbis ejus patet, ergo, juxta ipsum, sicut in casu fornicationis connubium dirumpitur quoad vinculum, ita in casu infidelis, qui parti conversæ non vult cohabitare, aut saltem non vult pacifice, sed eam impellit ad peccatum mortale.

Tanto autem doctore non debet vitio verti, quod in eam cum pluribus aliis Græcis iverit sententiam, quandoquidem de illa quæstione dicat Augustinus lib. de fide & oper. cap. 19. " Et in ipsis divinis sententiis ita obscuram est, „ utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur. „

LIV. Hinc patet responso ad ea, quæ petit dissertator pag. 10. (58.) & seq., nempe, cur to

melius est diffrumpi connubium, melius est separari, applicare non potuisset Chrysoftomus iis fidelibus, qui post conversionem matrimonium inierant cum infidelibus &c. Quia, præterquam quod de illis non agat Apostolus, prout fatetur Chrysoftomus, nec a casu, de quo agit, liceat argumentari ad casum, de quo non agit, ideo de illis dicere non potuisset: *Melius est diffrumpi connubium* &c.: quia per difruptionem connubii intelligebat solutionem vinculi, quemadmodum & in casu fornicationis, seu adulterii, quæ vinculi solutio in illis locum non habet, qui post susceptum baptismum cum infidelibus inierunt matrimonium, sed in iis dumtaxat, qui in infidelitate nuptias contraxerunt, & quorum unus postea fidem amplectitur, altero discedente. Sed a Chrysoftomo ad Ambrosium pergamus.

LV. Contendit dissertator pag. 13. (61.) non mihi, sed sibi S. Ambrosium favere. Proinde S. Ambrosii verba referamus, ut de veritate eorum, quæ dissertator asserit, prudens lector iudicet. Lib. 8. in Lucam scribens in hæc verba: *Omnis, qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, moechatur*, dicit Ambrosius: " Prius dicendum arbitror de lege conjugii, ut postea de prohibendo divortio disputemus. Quidam enim putant omne conjugium a Deo esse, maxime quia scriptum est: *Quæ Deus conjunxit, homo non separat*. Ergo, si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvere; & quomodo Apostolus dixit: *Quod si infidelis discedit, discedat?* Quod autem hic non agatur de solutione quadam improprie dicta, seu, quæ consistit in separatione habitationis & tori, sed de ipsa solutione ma-

trimonialis vinculi, probavi dissertationis meae pag. 16. in hunc modum.

LVI. " Cum ostendere ibidem velit Ambrosius dari aliquod matrimonium, quod non est a Deo, quia matrimonium aliquod solvere licet, nempe, dum, in casu Apostoli, discedit infidelis a fideli, si de illa dumtaxat ageret solutione, quæ consistit in separatione habitationis & tori, jam non tantum probaret, quod matrimonium aliquod non sit a Deo, sed contra suum intentum probaret, quod nullum matrimonium a Deo sit, quia nullum est matrimonium, quod certis de causis solvi non possit quoad habitationem & torum. „ Quid ad hoc ratiocinium responderi possit, non video, nec vidit dissertator, cum ad illud non responderit; ut proinde mirum sit, quod Ambrosium sibi favere prætendat, & ad argumenta mea, ex ipso deprompta, nequidem respondeat.

LVII. At, inquit ibidem, seu pag. 13. (62.) luce meridiana clarius est, *Ambrosium dicto loco verba Apostoli citare per modum objectionis.*

R. Si, quemadmodum tempore S. Ambrosii, quidam putabant omne conjugium esse a Deo, quia scriptum est: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, ita nunc quidam putarent omne juramentum esse prohibitum, quia scriptum est: *Nolite jurare omnino*, & eos refutans, Ambrosiumque imitans, responderem: " Ergo, si omne juramentum sit prohibitum, nullum licet juramentum præstare, & quomodo dicit Jeremias cap. 4. *Jurabis: vivit Dominus, in veritate & in judicio & in justitia?* „ Si, inquam, sic responderem, etiam verba Jeremias, sicut Ambrosius verba Apostoli, per modum objectionis citarem. Atqui tamen inde nemo

posset inferre, quod non existimaverim Jere-
miam verbis istis docere, licitum esse juramen-
tum; ergo propter istam rationem, seu quia
verba Apostoli per modum objectionis citat Am-
brosius, asserere non potest dissertator, prout
asserit ibidem, ipsum non *existimasse Apostolum*
in verbis: Si infidelis discedit, discedat... *de*
vinculi solutione egisse.

LVIII. Profecto ratione simili posset quispiam
dicere, quod nec de solutione vinculi aut habi-
tationis ibidem egerit Ambrosius, quia, inquit,
verba Apostoli per modum objectionis citat,
quod est ridiculum. Sunt ergo hæc & similia ob-
jectiones quidem, sed quæ ex circumstantiis in-
dicant mentem objicientis, seu, quæ indicant,
quod, propter hunc aut istum textum, hoc
vel illud judicet, ideoque oppositum sentienti
illum objiciat, ut ipsum convincat. Porro Am-
brosium existimasse Apostolum in verbis istis:
Si infidelis discedit, discedat, de solutione vin-
culi egisse, probavi ratiocinio supra memorato:
sed hoc ratiocinium vocat dissertator pag. 14. (63.)
Sinistram verborum Apostoli, quam Ambrosio
tribui, *interpretationem*. At, si sit interpretatio
illa tam sinistra, cur ergo *dextere* ad ratiocinium
meum non respondit, sed simpliciter obmutuit?

LIX. Adjicit dissertator ibidem, seu pag. 13., (62.)
quod sibi objiciat Ambrosius: *Quomodo ergo*
Moyfes mandavit dari librum repudii, & dimitte-
uxorem, & in hunc modum respondeat:
Qui hoc dicit, Judæus est; qui hoc dicit,
Christianus non est... Moyfes permittit, inquit
Dominus, non Deus jussit: ab initio autem
Dei lex est: *Relinquet homo patrem & ma-*
trem, & adhærebit uxori suæ, & erunt am-
bo in carne una. Ergo, qui dimisit uxorem,
carnem suam scindit, & dividit corpus. In

quæ verba ita commentatur dissertator pag. 14. (63.) " Quibus verbis, inquit, ostendit (Ambrosius) per librum repudii apud Judæos vinculum matrimonii non fuisse solutum, adeoque, quæ Moyses fieri mandaverat, seu permiserat, non obstare asserto ejus de omnimoda insolubilitate matrimonii, ubi illud semel legitime contractum est. "

LX. R. Utrum libello repudii solutum fuerit apud Judæos matrimonium, an non, non est undequaque certum, aliis hoc, aliis illud affirmantibus. Probabilis arbitror illud fuisse solutum, asseritque Tertullianus lib. de monogamia cap. 9., quod libellus iste non minus matrimonium dirimeret, quam ipsa mors: *Tam repudio, inquit, matrimonium dirimente, quam morte, non tenebitur ei, cui, per quod tenebatur, abruptum est.* At quæstio hæc ad præsentem casum est prorsus impertinens.

LXI. Interim tantum abest, ut ostendat Ambrósius, quod ipsum ostendere asserit dissertator, nempe *per librum repudii apud Judæos vinculum matrimonii non fuisse solutum*, ut isto in loco rei illius nequidem meminerit. Docet ibidem Christianis non esse licitum dimittere uxores, etiamsi difficiles sint earum mores, ut patet ex præcedentibus: *Noli, inquit, uxorem dimittere, ne Deum tuæ copulæ diffitearis auctoritate; etenim si alienos, multo magis uxoris debes tolerare & emendare mores.* Et, quibusdam terjectis, subdit: „ Sed fortasse dicit aliquis, *Quomodo Moyses mandavit dare libellum repudii, & dimittere uxorem?* „ Et ad hanc objectionem respondet, prout supra dixit dissertator, nempe, quod, qui hoc dicit, *Judæus sit, non Christianus &c.* Per hoc ostendens, quod, licet hoc olim Judæis permiserit Moyses, non

ideo idem permittatur Christianis, matrimonio per Christum ad primævam institutionem revocato; & consequenter, quod, qui ita argumentatur, ut probet se posse dimittere uxorem, quemadmodum ex mandato vel permissione Moysis olim faciebant Judæi, Judæum se potius ostendat, quam Christianum. Utrum autem, dimissis uxoribus, apud Judæos per libellum repudii solveretur vinculum matrimonii, an non, ibidem non docet Ambrosius, prout patet legenti; ac proinde immerito dicit dissertator ipsum verbis citatis ostendere, *per librum repudii apud Judæos vinculum matrimonii non fuisse solutum*. Sed aliud quærere jam lubet.

LXII. Ubinam, quando & quibus verbis *generaliter & sine ulla exceptione* docuit Ambrosius conjugium semel legitime contractum non dissolvi, seu ubinam asseruit *omnimodam* insolubilitatem matrimonii, ubi illud semel legitime contractum est, prout dicit dissertator pag. 14. (63.)? Sane matrimonium inter fideles ratum non consummatum, est matrimonium legitime contractum: ergo, si subsistat, quod dissertator asserit, docuit Ambrosius matrimonium ratum non consummatum nullo casu posse dissolvi, cum, juxta ipsum, *generaliter & sine ulla exceptione*, docuerit matrimonium semel legitime contractum, numquam posse dirimi. Quis talem sequelam admittet?

LXIII. Pergit dissertator, & *ut sinistram meam verborum Apostoli interpretationem quisque clare percipiat*, pag. 14. (63.) integrum describit Ambrosii locum, quem facile, inquit, vel non legi, vel de industria omisi. En verba: „ Ostendit autem
 „ hic locus (scilicet Moysis) quæ propter humanam fragilitatem scripta sunt, non a Deo
 „ scripta. Unde & Apostolus: *Denuntio*, inquit,

„ non ego , sed Dominus , uxorem a viro non
 „ discedere. Et infra : *Cæteris*, inquit, ego dico,
 „ non Dominus : Si quis frater infidelem habeat
 „ uxorem &c. Itaque, ubi est impar conjugium,
 „ lex Dei non est. Et addidit : *Quod si infide-*
 „ *lis discedit, discedat.* Simul idem Apostolus
 „ negavit legis esse divinæ, ut conjugium qua-
 „ lecumque solvatur, nec ipse præcepit, nec de-
 „ dit deferenti auctoritatem, sed culpam abstu-
 „ lit destituto. „

¶ Si locum hunc, quem revera legeram, de industria omiserim, potiori jure & majori industria deberet dissertator illum omisisse, quandoquidem novum in favorem nostræ sententiæ præbeat argumentum.

LXIV. Notandum itaque, quod tres ex Apostolo I. ad Cor. 7. textus ibidem citet Ambrosius, & ad quemlibet in verbis citatis respective alludat, dum dicit : *Simul idem Apostolus negavit legis divinæ esse &c.* Citat primo versum 10. *Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam.* Agit hic textus de fidelibus inter se junctis; prout docet Aug. lib. 1. de serm. Dom. in monte cap. 16. num. 44. „ Quid sibi ergo
 „ vult, quod ait, *cæteris*: nisi quia superius eis
 „ loquebatur, qui sic copulati erant, ut pariter
 „ in fide Christi essent; cæteris vero nunc dicit,
 „ id est eis, qui sic copulati sunt, ut non ambo
 „ fideles sint. „ Et ad hunc textum alludens Ambrosius dicit : *Apostolus negavit legis esse divinæ, ut conjugium quaecumque solvatur.* Quod utique in nostra sententia verum est. Legis enim divinæ non est, ut initum inter fideles, seu Christianos *conjugium quaecumque solvatur*, id est, sive sit consummatum, sive non, quia in

omni prorsus casu, si fidelis mulier a viro fideli discesserit, manere debet innupta.

LXV. Si vero interpretationem Augustini rejiciens, contendas isto in loco, Apostolum non agere tantum de fidelibus inter se junctis, sed de quibuscumque, etiam in ista interpretatione, juxta nos verum est, quod *legis divinæ non sit, ut matrimonium qualecumque solvatur*, quia dum non infidelis discedit a fideli, sed mulier fidelis ab infideli, in isto casu alligata manet legi, & manere debet innupta, si ab eo discesserit, neque ibi est casus Apostoli, qui utique non agit de fideli deserente infidelem, sed de infideli deserente fidelem, dum dicit: „ *non enim servituti, subiectus est frater aut soror in hujusmodi.* „ Quidlibet ergo intelligas per *to iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus*, „ &c. Id est, si intelligas fideles tantum, siue quoscumque alios, verum est, quod mulier non deserta, sed deserens, seu ab infideli discedens, manere debeat innupta, quia *generaliter & sine ulla exceptione præcepit Dominus uxorem a viro non discedere, & si discesserit, manere innuptam.*

LXVI. Secundo, citat Ambrosius versum 12. *Cæteris ego dico, non Dominus: si quis frater infidelem habeat uxorem &c.* Et de illis cæteris loquens dicit, quod nec ipse Apostolus præceperit, ut fidelis deserat infidelem cohabitare volentem, nec dederit deserendi autoritatem, quod utique verum est, cum dixerit Apostolus: *si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Quibus in verbis nec præceptum intelligitur, nec data autoritas dimittendi, sed potius consilium, aut, si mavis, præceptum non dimittendi: sed hoc iterum nostræ sententiæ ne per umbram

quidem adversatur. Videamus modo utrum, quæ sequuntur, illi non suffragentur.

LXVII. Citat Ambrosius versum 15. *Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi.* Et in isto casu dicit Apostolum *abstulisse culpam destituito.* Quænam est culpa contra legem Dei, de non solvendo matrimonio, & de qua hic agit Ambrosius, ad quam *destituito auferendam* apostolica debuerit autoritas intervenire? Nullam invenies, nisi eam, quam pars fidelis, ab infideli destituta, commisisset, aliud incundo matrimonium, si Apostolus autoritate Dei non declarasset eam, in isto casu, servituti non esse subiectam, & qua declaratione *culpam abstulit destituito*, casu quo hic matrimonium ineat.

LXVIII. Si regeras, quod Apostolus *culpam abstulerit destituito*, quia declaravit, quod pars conversa ab infideli destituta, non debeat eam sequi, nec illi cohabitare &c., sive, quod sit absque culpa, si eam non sequatur, aut ei non cohabitaret &c.: contra est, quod, si fidelis quispiam cum infideli matrimonium iniisset, sicut cum Patritio illud iniit S. Monica, & postea, mutato animo, in odium fidei discederet infidelis a fidei, quod, inquam, talis fidelis discedentem infidelem etiam sequi non teneretur, nec ei cohabitare &c.: atqui tamen casum istum fermo Apostoli non complectitur, nec ad eum se extendit, quandoquidem, juxta Tertullianum, Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, Theophylactum & Theodoretum, non agat Apostolus de illis fidelibus, qui matrimonium inierunt cum infidelibus, sed de iis, qui jam matrimonio juncti, fidem amplexi sunt; ergo, dum dicit Ambrosius, Apostolum *culpam abstulisse destituito*, agit de culpa, quam commi-

fisset destitutus, aliud ineundo matrimonium, si ipsum Apostolus non declarasset servituti non esse subjectum; alias enim, quid causæ esset, cur ad alios fideles, de quibus jam memini, ejus sermo se non extenderet, si tantum declararet, quod pars conversa ab infideli destituta, non debeat eum sequi &c., cum & illi certissime non teneantur infidelem discedentem sequi, aut illi cohabitare? Signum proinde indubitatum est, quod plus exigant verba Apostoli.

LXIX. Ex dictis patet illum Ambrosii locum, quem, juxta disertatorem, vel non legeram, vel de industria omiseram, sententiæ nostræ favere potius, quam obesse. In hoc ergo hallucinatus est disertator, vel quisquamque alius, qui hoc ipsi argumentum, tamquam aliquid novi forte suggessit, sed quod respectu mei novum non erat (nam textum eundem de verbo ad verbum egomet publicis in disputationibus, exercitii gratia, diu ante proposui, quam dissertationem suam ederet vir clarissimus) in hoc, inquam, est hallucinatus, quod hæc Ambrosii verba: „ Simul idem Apostolus negavit legis esse divinæ, ut conjugium qualecumque solvatur, nec ipse præcepit, nec dedit deserenti auctoritatem, sed culpam abstulit destituto „ existimaverit easdem personas respicere, cum tamen respiciant omnino diversas, conformiter ad textus, quos citat, prout ante dixi. Prima, seu: *Apostolus negavit legis esse divinæ, ut conjugium qualecumque solvatur*, afficiunt fideles inter se junctos, quorum, si unus ab alio discesserit, semper manere debet innuptus, qualecumque sit eorum matrimonium, sive consummatum, sive non.

LXX. Verba sequentia, seu: *nec ipse præcepit, nec dedit deserenti auctoritatem*, illam partem

conversam concernunt, cui cohabitare consentit infidelis, & de qua dixit Apostolus: *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.*

Per postrema verba ostendit, juxta Apostolum, non esse eandem causam partis conversæ, cui cohabitare consentit infidelis, & ejus, a qua infidelis discedit, sed omnino diversam, & ideo addit: *sed culpam abstulit destituto*, ut proinde, quamvis culpa sit in parte conversæ, si aliud matrimonium ineat, dum infidelis ipsi cohabitare non renuit, culpa tamen non sit, si aliud contrahat, dum ab ea infidelis discedit, utpote quam, in isto casu, aufert Apostolus, dicens, *Servituti non esse subiectum fratrem aut sororem in hujusmodi.*

Manet proinde non tantum non infirmatum, sed potius hoc Ambrosii textu confirmatum, quod ex ipso in dissertatione mea produxi, ut probarem illum omnino censuisse in casu Apostoli licitum esse parti conversæ ad secunda vota transire.

LXXI. Ibidem etiam pag. 17. ostendi non agere Ambrosium de matrimonio Christianorum cum infidelibus, prout prætendebat quidam Gallus, sed de matrimonio infidelium inter se, & quorum unus convertebatur, altero in infidelitate remanente, & a parte conversæ discedente, quandoquidem referat se sanctus doctor ad locum Apostoli: *Quod si infidelis discedit, discedat &c.* & quem constat ibidem de hujusmodi matrimonio agere. Deinde, ut ibidem dixi, „ si de matrimonio Christianum inter & infidelem con-
 „ tracto locutus fuisset Ambrosius, & illud cen-
 „ suisset esse nullum (quemadmodum tunc tem-
 „ poris nullum fuisse asserbat Gallus iste) quo-
 „ modo potuisset dicere, quod matrimonium il-
 „ lud, in casu Apostoli, liceat solvere? An for-

„ te solvitur matrimonium, quod non existit,
 „ an non prærequiritur valor, seu existentia ma-
 „ trimonii, ut possit dissolvi? Profecto perinde
 „ fuisset, ac si dixisset Ambrosius, quod, in ali-
 „ quo casu, liceat mulieri a viro non suo rece-
 „ dere, qui discursus non tantum fuisset tanto
 „ viro indignus, sed omnino ridiculus, quando-
 „ quidem non in aliquo tantum, sed in omni
 „ prorsus casu, debeat mulier ab illo recedere,
 „ cui invalide conjuncta est, seu ab eo, qui vir
 „ ejus non est.,

LXXII. Respondet dissertator pag. 18. (67.) „
 „ Quod discursus ille Ambrosii non fuisset tanto vi-
 „ ro indignus, neque etiam ridiculus, quod & ego
 „ sensissem, inquit, si ad illud, quod notissi-
 „ mum est, quodque scholares... non ignorant,
 „ advertissem, quod conjugium recte solvi di-
 „ catur, dum declaratur illud nulliter, seu cum
 „ impedimento dirimente contractum fuisse: sic
 „ frequenter satis contingit, ut rescindi dicatur,
 „ quod nullum erat: eodemque sensu matrimo-
 „ nia per sententiam judicis rescindi vel solvi
 „ dicuntur, quæ nulliter contracta esse declaran-
 „ tur.

LXXIII. At quomodo vir clarissimus tale
 responsum potuerit dare, vix concipio. Non enim
 ibidem agit Ambrosius de nullitatis matrimonii
 declaratione, sed de solutione matrimonii valide
 contracti, seu illius, de quo agebat Apostolus,
 cum dixit: *Quod si infidelis discedit, discedat*,
 & de cujus nullitatis declaratione nemo potest
 dicere Apostolum ibidem egisse, nisi se velit ri-
 sui exponere. Subinde ergo dicatur in variis casi-
 bus matrimonium solvi, dum illud declaratur esse
 nullum (quod tamen declarare non spectat ad
 ipsos contrahentes, de quibus hic agit Ambro-
 sius, sed ad iudices) non ideo recte dicitur, quod de

simili solutione, seu nullitatis declaratione agat Ambrosius in explicatione textus Apostoli, quem de matrimonii valide contracti solutione (quocumque modo solutionem illam intelligas, id est, sive quoad vinculum, sive quoad habitationem) certum est egisse in his verbis: *Quod si infidelis discedit, discedat.*

LXXIV. Fallitur interim dissertator, dum ait: "Quod conjugium *recte* solvi dicatur, dum declaratur illud nulliter, seu cum impedimento dirimente contractum fuisse. Aliter sane loquitur Justinianus Nov. 22. de nuptiis, ubi cap. 10. de hac expressione loquens dicit: "Si vero ab initio putaverit aliquis liberæ jungi personæ, illa vero famula postea declaratur existens, non dicimus SOLVI MATRIMONIUM, sed ab ipso initio neque matrimonium fieri. Ex quo sequitur, quod, si subinde solvi apud nonnullos dicatur, quod nullum declaratur, hoc non *recte*, sed improprie dicatur.

LXXV. Proinde verum manet, quod, agendo de matrimonio invalido fidelis cum infideli, indignum fuisset Ambrosio ratiocinium, & prorsus ridiculum dicere, quod liceat fideli in aliquo casu matrimonium solvere, nempe dum discedit infidelis, quia in omni casu tenetur pars, sive fidelis, sive infidelis, ab illo recedere, cui valide conjuncta non est: ergo nullatenus potest intelligi Ambrosius de matrimonio invalido, quod cum infideli contraxisset fidelis, nisi velis eum dixisse, *quod detur casus aliquis, in quo licitum est mulieri recedere a viro non suo.* Quod ratiocinium non videtur potuisse in tanti viri mentem cadere. His adde, quod Ambrosii tempore, invalida non essent matrimonia Christianorum cum infidelibus; ergo &c.

LXXVI. At, inquit dissertator pag. 16. (65.)

M

irrita erant ejusmodi matrimonia per legem Valentiniani, Theodosii & Arcadii latam Thesſalonicae prid. id. Martii 388., in qua ſtatuitur:
 „ Ne quis Chriſtianam mulierem in matrimo-
 „ nium Judæus accipiat, neque Judææ Chriſtia-
 „ nus conjugium fortiatur, nam ſi quis aliquid
 „ hujusmodi admiferit, adulterii vicem commiſſi
 „ hujusmodi crimen obtinebit: libertate in ac-
 „ cuſandum publicis quoque vocibus relaxata. „

Verum aſſertioni meæ non adverſatur lex iſta, quia etiam in ſuppoſito, quod per eam dirimantur conjugia Chriſtianorum cum Judæis, quod examinare non eſt hujus loci, manet verum, quod dixi, nempe tempore S. Ambroſii invalida non fuiſſe matrimonia cum infidelibus, ſcilicet generaliter, prout ſonat mea propoſitio.

LXXVII. Hoc ſenſit diſſertator, & ideo addidit, quod „ recte Gothofredo *ad L. 11. Cod.*
 „ *Theod. de nuptiis*, eadem ea tempeſtate paga-
 „ norum ratio fuerit &c. „ Sed hoc dici non po-
 „ teſt: conſtat enim, quod nulla lex poſitiva,
 „ hoc vel illud præcipiens aut prohibens, um-
 „ quam ſe extendat ultra caſum a lege expreſſum,
 „ etiamſi ſupponatur eadem, imo major ratio,
 „ unum potius præcipiendi, aut prohibendi, quam
 „ aliud; unde communiter & recte dicitur, quod
 „ in poſitivis non valeat argumentum a pari.

LXXVIII. Sed, ut de hoc diſſertatorem plenius convincam, ſuppone hanc legem ferri: „
 „ ne quis catholicam mulierem in matrimo-
 „ nium Socinianus accipiat, neque Socinianæ
 „ catholicus conjugium fortiatur, nam ſi quis
 „ aliquid hujusmodi admiferit, adulterii vicem
 „ commiſſi hujusmodi crimen obtinebit &c. „
 „ Quis inde, quæſo, poterit inferre invalidum
 „ eſſe catholici cum Lutherana, vel catholicæ cum
 „ Lutheranæ connubium? Nemo proſus. Hujusce

rei ratio est, quia, si voluisset legislator omnia generaliter catholicorum cum hæreticis connubia irritare, unam hæreseos speciem præ alia non nominasset; ergo similiter, si voluisset Theodosius omnia Christianorum cum infidelibus matrimonia reddere irrita, unam infidelitatis speciem præ alia non designasset, sed generaliter dixisset: *Ne quis Christianam mulierem in matrimonium infidelis accipiat &c.*

LXXIX. Ut autem nihil ex dissertatoris rationibus omitteremus, expendere iuvat, quod dicit pag. 18. (67) & 19. (68) " Non bene concipi-
 „ mus, inquit, illud quorundam scholastico-
 „ rum assertum, quo volunt Apostolum hic
 „ promulgasse exceptionem a lege connubii in
 „ favorem fidei... propter quam concederetur fa-
 „ cultas parti conversæ alias nuptias ineundi.
 „ Hanc nec Gratianus, nec Innocentius III.,
 „ nec S. Thomas adducunt. „

z. Quod non bene concipit dissertator, optime concepit Benedictus XIV. lib. 6. de synodo cap. 4. CERTUM EST, inquit, " infidelium
 „ conjugium ex privilegio in fidei favorem, a
 „ Christo Domino concessio, & per Apostolum
 „ Paulum I. ad Cor. 7. promulgato, dissolvi,
 „ cum conjugum alter Christianam fidem amplectitur, renuente altero, in sua infidelitate
 „ obdurato, cohabitare cum converso &c. „
 Sed ad hoc argumentum, quod dissertationis meæ pag. 27. proposui, non respondit dissertator, & verosimiliter, quia etiam non bene concepit, quid esset respondendum.

LXXX. De cætero, quid sibi vult, dum ait: hanc exceptionem nec Gratianum, nec Innocentium III., nec S. Thomam adducere? Nonne illi concorditer asserunt, in casu Apostoli, licitum esse parti conversæ alias nuptias inire? Non-

ne hoc asserendo, consequenter asserunt, respectu partis conversæ a lege connubii in gratiam fidei exceptionem esse, cum sine ista exceptione ipsi procul dubio non esset licitum ad secunda vota transire, nec hoc ipsi possent asserere? Quod ergo dicit dissertator ab illis non adduci, adducitur omnino, si non *formaliter & explicitè*, saltem *æquivalenter & implicite*, cum eorum assertio exceptionem illam a lege connubii, respectu partis conversæ, necessario significet. Vel ergo sustinere debet dissertator, quod aliquid implicite & æquivalenter dicere, non sit illud dicere, quod nemo admittit, vel fateri debet se non recte ratiocinari.

LXXXI. Prosequitur pag. 19. (68.)” An forte
 „ pro parte, quæ convertitur, ipsa fides sufficiens
 „ favor non est, ut superaddi debuerit facultas
 „ ad secundas nuptias convolandi.. quibus pri-
 „ mæ dissolverentur?,,

R. In favorem fidei facultatem illam Christus concessit, non quod fides sufficiens favor non foret, sed ob hominum infirmitatem, quorum sicut multi ob emolumentum temporale fidem non amplectuntur, imo subinde eam deserunt, ita multi considerantes se baptizatos, a parte sua esse deserendos, & ad continentiam redigendos, a suscipiendo baptismo sapius removerentur.

LXXXII. Si petas: Quare igitur idem non fecit respectu hæreticorum?

R. Quod, ubi agitur de Christi beneplacito, peti non possit *quare*, vel *quomodo*; sufficere debet voluntas ejus per continuam ecclesiæ proximè manifestata.

At, inquit, *debuissemus & dotem adjicere.*

R. Intempestive ridet dissertator. Quod in ecclesia accepimus, hoc docemus, nihil adjicien-

tes vel minuentes. Nostrum non est loqui de dote, sed adversus novatores ecclesiæ dogmata defendere. Præterea, definiuit ecclesia, matrimonium ratum non consummatum per solemnem professionem dirimi, & hoc definiendo declaravit parti, in sæculo remanenti, liberum esse ad alias nuptias transire: an per derisionem aude- ret dicere, quod debuisset dotem adjicere?

LXXXIII. Pergit ibidem: " Qui hoc asserit, simul admittat necesse est, Apostolum, per privilegium, quod eum hic concessisse dicunt, fictis & non sinceris conversionibus ansam dedisse, simulque voluisse, ut evangelium libidini ac voluptati deserviret: quo enim pacto credemus hominem illum erga religionem esse bene adfectum, qui erga legis naturalis obligationem male adfectus est, sicque sæpe destitueret senectutem illius, cujus defloraverat juventutem? Aut quo animo religionem Christianam amplectetur, quam videt suæ voluptati & deliciis obsequentem? "

LXXXIV. R. Qui hoc asserunt, sunt summi pontifices, sunt episcopi, interpretes, theologi & canonistæ omnes, viri toto orbe & pietate & doctrina spectatissimi. Hi ergo omnes, juxta disertatorem, admittant necesse est, Apostolum *fictis & non sinceris conversionibus ansam dedisse, simulque VOLUISSE, UT EVANGELIUM LIBIDINI AC VOLUPTATI DESERVIRET.* Quis in ecclesia ejusmodi sermonem audivit unquam? Deinde Eccle. 8. v. 11. scriptum est: *Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala.* An ideo, seu quia bonitate Dei abutuntur multi, necesse est, ut admittamus Deum peccatis eorum ansam dare? Quis ejusmodi blasphemiam ferret? Ergo, licet nonnulli abutentes privile-

gio, quod promulgat Apostolus, non sincere, sed fîcte converterentur, non ideo necesse foret, ut in hac sententia admitteremus *Apostolum fîctis & non sinceris conversionibus ansam dedisse*. Adferre saltem debuisset disertator aliquam talis asserti rationem, sed nullam profus assert.

LXXXV. Sed & illud quomodo ausus est scribere: *Quo animo religionem Christianam amplectetur homo, quam videt suæ voluptati & deliciis obsequentem?* Numquid religio Christiana docet, quod, juxta Apostolum, pars conversa, non obstante baptismo, maneat conjugata, quod parti conversæ, per hoc, quod conversa sit, non liceat aliud matrimonium inire, sed ad hoc requiratur, ut pars infidelis ipsi vel nolit cohabitare, aut non pacifice, seu non nisi cum injuria Salvatoris? Hocine est *religionem Christianam voluptati & deliciis obsequi?* Nimum sane exorbitat disertator.

His adde, quod ex toto ejus discursu necessario sequatur, Deum, ne potentia quidem extraordinaria, posse in casu, de quo agimus, matrimonium solvere, quia ne potentia quidem extraordinaria potest velle, *ut evangelium libidini ac voluptati deserviat*, quod tamen juxta disertatorem continget, si, in casu Apostoli, matrimonium dirimatur. Placetne disertatori hæc sequela?

LXXXVI. Præterea, si 1. ad Cor. 7. non doceat Apostolus, quod pars conversa, infideli discedente, possit aliud matrimonium inire, cur ergo iterum ad probationes meas non responderet? Ostendi dissertationis meæ pag. 10., quod, quando de sola habitationis separatione agit Apostolus, sedulo moneat, quod, si a marito discesserit mulier, manere debeat innupta, ut patet ex *1. 11.*: ergo, si de eadem egisset *1.*

15., eadem illi cura fuisset, monendi partem conversam, ut similiter innumpta maneret, & procul dabo explicasset, de qua servitute ageret, dum dicebat, quod, discedente infideli, non esset servituti subiectus frater aut soror in huiusmodi; explicasset, inquam, quod, licet non foret in isto casu pars conversa servituti illi subiecta, qua tenetur uxor viro, & vir uxori debitum reddere, illique cohabitare, ab illa tamen matrimoniali servitute non esset libera, qua tenetur uterque conjux, alterutro vivente, ad alias nuptias non transire, & consequenter quod, discedente infideli, deberet pars conversa manere innumpta, maxime cum multo major esset ratio hoc monitum dandi ψ . 15., quam ψ . 11. Hoc posterius ibidem probavi num. XIII. hoc ratiocinio.

LXXXVII. Versu 11. non dixerat Apostolus, mulierem a viro discedentem, servituti non esse subiectam, quod tamen dixerat ψ . 15., & consequenter in versu 11. nihil erat, quod vel minimam potuisset dare occasionem existimandi mulierem a viro discedentem esse liberam, & posse ad alias nuptias transire. Hoc tamen non obstante, seu quamvis nullam rei istius existimandae occasionem prae buisset, monendam duxit mulierem, a viro recedentem, ut maneret innumpta; ergo a fortiori idem monitum dare debuisse ψ . 15., quandoquidem dicendo simpliciter & sine addito partem conversam, infideli discedente, servituti non esse subiectam, occasionem quam maximam dedisset existimandi, partem illam esse omnino liberam, & ad secunda posse vota migrare, quod num. XIV. in hunc modum confirmavi.

LXXXVIII. Qui simpliciter & absolute dicit aliquem servituti matrimoniali non esse subiec-

tum, simpliciter & absolute dicit illum esse liberum, cum nihil aliud sit esse liberum, quam servituti non subiectum. Dixerat autem Apostolus simpliciter & absolute partem conversam, discedente infideli, servituti non esse subiectam; ergo simpliciter & absolute pronuntiaverat eam esse liberam; & consequenter de omnimoda libertate a matrimoniali servitute egerat, quia, si de illa non egisset, necessario debuisset propositionis suæ generalitatem restringere, explicando de qua libertate ageret, quandoquidem hoc non explicando, & suæ propositionis generalitatem non restringendo, ansam præberet existimandi accipienda esse verba, prout sonant, & consequenter ab omnimoda servitute matrimoniali liberam esse partem conversam, seu ad secundas posse nuptias transire. Atqui tamen hoc non fecit Apostolus, & quod tam serio monuit v. 11., non amplius monet v. 15., non dicit, quod pars conversa, discedente infideli, manere debeat innupta, sed simpliciter & absolute asserit, quod, *in hujusmodi*, non sit servituti subiectus frater aut soror: ergo &c.

LXXXIX. Præterea, ut dixi ibidem pag. 11., agit Apostolus v. 11. de muliere virum deserente: *Quod si discesserit, manere innuptam*, & quidem interdum deserente culpabiliter, cum mulieres, viros suos deserentes, non sint semper innocentes. v. autem 15. agit de muliere vel viro, qui sine ulla culpa deseritur a comparte infideli. Certum est autem, quod a muliere virum suum deserente, & quidem interdum culpabiliter, per se & generaliter non sit ducenda paritas ad mulierem fidelem, quæ virum non deserit, sed ab ipso deseritur, & quidem sine ulla ipsius culpa. Ergo ex eo, quod mulier virum suum deserens, & quidem interdum culpabiliter,

manere deberet innupta, per se loquendo non sequebatur, quod pars conversa, quæ non deferebat, sed deferebatur, & sine ulla ipsius culpa, etiam manere deberet innupta. Ergo iterum ex hoc capite multo major erat ratio partem conversam monendi ψ . 15., quod, discedente infideli, manere deberet innupta, quam simile monitum dandi ψ . 11., quandoquidem per se & generaliter loquendo non fit, nec debeat esse eadem conditio illius, qui deseritur, & qui deserit; illius, qui est sine culpa, & qui est culpabilis. Hoc tamen non fecit Apostolus; ergo &c. Ad hæc omnia, quæ inter fundamentales sententiæ nostræ rationes non infimum tenent locum, ne verbum quidem reposuit dissertator, sed perinde se habuit, ac si illa ne legisset quidem. Sed ipsum, ad Augustinum properantem, sequamur.

XC. Fundat se dissertator pag. 19. (68.) & seq. in libris Augustini de adulterinis conjugis, quorum, inquit, occasio fuit, „ quod Pollentius vellet „ matrimonii vinculum solvi per adulterium: „ item infidelitatem unius conjugis non esse „ causam justam parti fideli sese separandi ab „ infideli, quoad torum & habitationem, quando pars infidelis cohabitare volebat. „

R. Verum est, quod hic dicit dissertator, sicut & illa, quæ subdit, nempe, quod „ S. Aug., „ in suis libris, multis ostenderit adulterium non „ solvere matrimonii vinculum, quamquam eo „ casu licita esset, quoad torum, separatio. „

Similiter verum est, quod S. Aug., ex Apostolo „ probet infidelitatem unius partis justam „ quoque causam esse separationis quoad habitationem, licet illa non expediat, dum pars infidelis cohabitare vult; monente, seu præcipiente Apostolo. „ Hæc, inquam, vera sunt.

XCI. Sed quid sibi vult dissertator, dum, tamquam sententiæ nostræ fatalem, objicit hunc Augustini textum lib. 1. cap. 25. ? „ Propter quodlibet tamen fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi & infidelitas intelligitur, & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore non licet alteram ducere, quoniam Dominus nulla exceptione facta dixit: Si uxor dimiserit virum suum, & alteri nupserit, mœchatur, & omnis, qui dimiserit uxorem, & alteram duxerit, mœchatur, ? Quid, inquam, sibi vult, dum contra nostram sententiã illa objicit, quæ in meâ dissertatione pag. 41. & seq. ostendi non continere casum Apostoli; seu, cur volens probare, quod negamus, præcise probat, quod admittimus? Monueram dissertationis meæ pag. 22. in hoc adversarios hallucinari, quod, volentes probare, in casu Apostoli, licitum non esse parti conversæ ad secundas nuptias transire, argumenta proferrent, quæ ad casum Apostoli nullatenus spectarent. „ Cur ergo ad hoc non reflexit dissertator?

XCII. Admitto itaque cum Augustino, quod, propter quodlibet fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, seu quod, propter infidelitatem dimisso viro, non liceat alteri nubere, & dimissa uxore, non liceat alteram ducere: Admitto, quod nullam prorsus patientur exceptionem hæc Domini verba: *Si uxor dimiserit virum suum, & alteri nupserit, mœchatur, & omnis, qui dimiserit uxorem, & alteram duxerit, mœchatur.* Et simul, tanquam certissimum statuo, quod, quicumque fidelis ob infidelitatem dimittit compartem, a qua non dimittitur, sed ei pacifice consentit cohabitare, innuptus debeat manere. Sed quid inde contra nostram sententiã potest erui, cum ibi non sit casus

Apostoli, in quo utique non agitur de muliere (idem est de viro) quæ ob infidelitatem deserit maritum, sed quæ, ob susceptam fidem, deseritur a marito, & inter utrumque casum nulla possit, ut per se patet, institui paritas? Ex his patet quid ad subsequentia, quæ dissertator subnectit, sit respondendum.

XCIII. "Igitur, inquit, juxta Augustinum, „ nec isto casu, ubi justa est separatio, unquam licet alteri nubere. „

R. Optime infert dissertator, quia, juxta Aug., etiamsi infidelis non discedat, sed cum fideli habitare consentiat, nihilominus justa est, respectu fidelis, causa separationis, nec tamen, si sese separaverit, alteri nubere poterit, quia privilegium, quod Apostolus promulgavit, non est extendendum ultra id, quod sonat: non dixit autem: *Si fidelis*, sed, *si infidelis discedit* &c. Et respectu eorum, qui dimittunt conjuges, generaliter, & nulla exceptione facta, Dominus dicit: *Si uxor dimiserit virum suum, & alteri nupserit, moechatur* &c.

XCIV. Quod autem non agat Aug. de casu, quo fidelis ab infideli deseritur, sed, quo fidelis infidelem cohabitare consentientem deserit, vidisset dissertator, si Augustinum attente legisset: ibi siquidem, seu in eodem, quod citat capite, paulo ante verba objecta ex Apostolo, dicit Aug. *si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam* &c. Cumque ostendisset, quod, quamvis infidelem cohabitare volentem liceat dimittere, id tamen non expediat, simul ostendit & probat, quod, si fidelis fecerit, quod non expedit, id est, si dimiserit infidelem, cohabitare volentem, in isto casu ad alias non possit transire nuptias, dicens: *Propter quodlibet*

tamen fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi & infidelitas intelligitur, & DIMISSO VIRO, non licet alteri nubere &c. Proinde tam certum, tam evidens est, non agere ibidem Augustinum de casu Apostoli, quam certum, quam evidens est, casum mulieris, propter infidelitatem maritum cohabitare volentem deserentis, non esse casum mulieris, cui maritus propter fidem cohabitare non vult, ideoque eam deserit. Interim dissertatorem sequamur.

XCV. Si, inquit pag. 20., (69.) "dum pars infidelis legitime cohabitare nolit, solvatur matrimonii vinculum, potuissetne Augustinus simpliciter & generaliter dicere, verba Domini nullam pati exceptionem, eo in loco, ubi de infidelitate, seu de spirituali fornicatione agit & textum Apostoli ex professo examinatum, atque etiam pro eodem sumere, quod vinculi matrimonii solutionem attinet, fornicationem carnis & fornicationem spiritus, & asserere, neutro casu, parte una recedente, sive quia fornicata est carne aut spiritu, alteri ad alia vota transire licere?,"

XCVI. R. Non tantum potuit, sed etiam debuit Aug. simpliciter & generaliter dicere, verba Domini nullam pati exceptionem, etiam si, dum infidelis legitime non vult cohabitare, matrimonii vinculum solvatur, aut solubile fit. Ratio in promptu est: quia, dum infidelis parti conversæ non vult legitime cohabitare, in isto casu pars conversa non dimittit infidelem, ut per se patet, sed dimittitur ab infideli; Dominus autem, in isto loco, non agit de eo, qui dimittitur, sed, qui dimittit: *Si uxor, inquit, dimiserit virum suum, & alteri nupserit, mœchatur, & omnis, qui dimiserit uxorem, & alteram duxerit, mœchatur.* Quæ verba, ut su-

pra dixi, nullam patiuntur exceptionem, cum etiam in nostra sententia verum sit, quod fidelis, dimittens infidelem, legitime volentem cohabitare, seu a quo, saltem æquivalenter, non dimittitur, si alteri nupserit, mœchetur. Sed quid hoc ad casum Apostoli?

XCVII. At, inquit dissertator pag. 21. (70.)
 „ Si Pollentius credidisset parte infideli disce-
 „ dente, parti fideli jus esse aliud connubium
 „ ineundi, hoc ipsum non parum ejus causam
 „ juvasset... Siquidem potuisset hic dicere Pollen-
 „ tius: juxta te, propter fornicationem spiri-
 „ tus, dum pars infidelis cohabitare non vult,
 „ solvitur vinculum matrimonii; ergo etiam
 „ propter fornicationem carnis, dum pars eo
 „ sine fornicatur, ut non cohabitet, solvetur
 „ vinculum matrimonii. „

R. Offendisset profecto Pollentius se non pol-
 lere ingenio, si eo modo fuisset argumentatus,
 quo ipsum potuisse argumentari dissertator asse-
 rit, utpote, qui in positivis existimasset argu-
 mentari se posse *a pari*. Cum ergo hoc argu-
 mentum non objecerit Pollentius Augustino,
 sed mihi potius, sub nomine Pollentii, illud
 videatur dissertator objicere, respondeo, dispari-
 tatem esse, quod unum Dominus prohibeat, al-
 terum autem, teste Apostolo, permittat. Quid
 ad hoc respondisset Pollentius, si hujusmodi ar-
 gumentum Augustino proposuisset, & ab ipso
 simile responsum accepisset? Nemo non videt,
 quod probare debuisset contra Augustinum,
 non magis unum a Domino permitti, quam al-
 terum. Idem ergo probandum incumbit disser-
 tatori, qui, sub nomine Pollentii, illud mihi
 argumentum implicate proponit.

XCVIII. Frustra ergo dicit ibidem, quod „ ma-
 „ le omnino confutasset Augustinus Pollentium,

„ si, in aliquo casu possibili, matrimonii vinculum propter infidelitatem solvi posset. „ Ex quo enim capite illum male confutasset, cum jam ostenderim ab uno casu ad alium duci nullatenus posse argumentum, seu nullatenus posse inferri, quod ratione adulterii solvatur vinculum matrimonii, etiamsi solvatur, aut solubile fit, dum parti conversæ renuit infidelis cohabitare ?

XCIX. Addit, quod Aug. „ asserat vinculum „ matrimonii perpetuo subsistere, solaque morte „ unius partis solvi „ ad quod probandum citat Augustinum lib. 2. de adult. conjug. cap. 3. num. 4. At, si aliquid inde velit conficere, dicat ergo, juxta Aug. non nisi sola morte naturali, de qua ibidem agit, matrimonium ratum, non consummatum, dirimi, quod est erroneum. Itaque

R. Sicut statuit Aug. sola morte matrimonium solvi, ita docet solo baptismo catechumenis peccata dimitti : *Quantumcumque*, inquit tract. 13. in Joan. *Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat : non illi dimittitur, nisi quando venerit ad baptismum.* Atqui inde non potest dissertator inferre, quod, juxta Aug., catechumenus, perfecta charitate præditus, ante realem sacramenti susceptionem non justificetur, cum hic sit error ab ecclesia damnatus; ergo nec potest ex textu, quem citat, deducere, quod juxta Aug. vinculum matrimonii non solvatur in casu Apostoli. Sicut ergo, dum ait Aug. non dimitti catechumeno sarcinam iniquitatis, nisi quando venerit ad baptismum, agit de communi, seu consueto justificationis cursu, ita, dum docet sola morte matrimonium solvi, de illa solutione agit, quæ fit secundum generalem & ordinariam legem, & juxta quam

utique mors sola matrimonium solvit, & *nul-
lius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi
prioris esse deserit*, prout dicit Aug., quem citat
dissertator, ac proinde in fumum abeunt, qua-
cumque ibidem conegit.

C. Ne interim aliquid intactum reliquisse vi-
deamur, dissertatoris verba subijciamus. " Deum,
,, inquit, instituisse secundas nuptias, ut per
,, has priores solveret, non credimus; nec id
,, rationi, aut menti ecclesiae consentaneum vi-
,, detur; nam sacri canones secundas fidelium
,, nuptias certo sensu semper improbarunt;
,, imo & secundo nubentibus poenitentiam quam-
,, dam imposuerunt, ut patet ex *can. 7. syno-
,, di Neo-Cæsariensis*, irregularitate bigamos
,, notantes.,,

R. Si hoc menti ecclesiae consentaneum non
videatur, quomodo igitur dispersa toto orbe
ecclesia, quotiescumque casus contingit, ad se-
cundas nuptias illum admittit, quem in odium
fidei pars infidelis deserit? Propono itaque dis-
sertatori hoc dilemma: " Vel ecclesia, in casu
,, Apostoli, partem conversam ad secundas nup-
,, tias admittens, agit contra propriam mentem,
,, vel non. Si contra illam non agat; ergo men-
,, ti ejus consentaneum est, quod dissertator di-
,, cit non esse consentaneum, & consequenter
,, non subsistit ejus assertio. Si contra illam a-
,, gat; ergo dispersa toto orbe ecclesia in i-
,, sto casu nihil aliud est, quam illius, quod
,, ipsi dicat conscientia, pravaricatrix conti-
,, nua,, Admittet ne hoc quispiam?

CI. Quamvis igitur, ut dissertator recte ad-
vertit, sacri canones secundas fidelium nuptias,
certo sensu, semper improbarint, non ideo dici
potest ecclesiam non sensisse, in casu Apostoli,
matrimo-

matrimonium dirimi, quandoquidem, in casu isto, a secundis nuptiis, (si aliud non obstabat) neminem unquam repulerit; sed inde tantum potest erui, quod, ecclesia majorem in filiis suis perfectionem exoptasset, seu maluisset, ut privilegio sibi concessio non uterentur. Expendimus dissertatoris argumentum ab auctoritate, seu a sensu ecclesiæ: illud modo discutiamus, quod desumit a ratione.

CII." Ratio, inquit pag. 23. (72.) etiam simile „ quid non patitur. Quid? Sola voluntas secundas nuptias ineuntis sufficiet, ut primas dirumpat, & actus similis, qui contractum illum naturalem & sacrum efficit, etiam ille erit, per quem ejusdem contractus dissolutor quis constituetur? Profecto idem hoc est, ac si quis diceret, rem constitui per illud, quod ejus essentiam destruit. „

R. Si quid probet hujusmodi argumentum, hoc utique iterum probat, quod ante jam dixi in aliquo simili, scilicet, ne per Deum quidem, in casu Apostoli, posse matrimonium solvi, quia ne per Deum quidem fieri potest, ut *res constituatur per illud, quod ejus essentiam destruit*. Placet ne hoc dissertatori? Reflectere debuisset, quod non ex natura rei, neque in vim secundi contractus nuptialis, qua talis, asseramus, in casu Apostoli, primum dissolvi, sed ex sola voluntate Dei, qui utique, quod conjunxit, ubi vult, quando vult, & quomodo vult, solvit. Ad hoc, inquam, reflectere debuisset, & ita non fuisset contumax: vidisset enim, quod, quamvis sic non possit, ut *res constituatur per illud, quod ejus essentiam destruit*, nullatenus tamen impeditur, quominus, ex voluntate Dei, primus contractus nuptialis solvatur, dum a parte conversa secundus inicitur.

CIII. Deinde, numquid posset princeps supremus statuere, ut, si emptor prædii infra annum non solverit pretium, possit venditor illud alteri vendere, sic, ut secunda venditione prima solvatur? De hoc nullatenus dubito. Quis autem, in isto casu, dixerit, quod *res constituarur per illud, quod ejus essentiam destruit*? Quod *sola voluntas prædium secundo vendentis sufficiat, ut primam venditionem dissolvat*? Nugæ. Debuisset dissertator probare, quod, in casu nostro, similis Dei voluntas non interveniat, & non in ejusmodi ratiociniis, nihil significantibus, operam perdere. Sed redeamus ad Augustinum.

CIV. Asserit dissertator pag. 23. (72.) absolutam matrimonii insolubilitatem adstruxisse Augustinum *Lib. de fide & oper. cap. 16.*, quia hæreticis quibusdam, qui contendebant solam fidem prodesse ad salutem, & ad hoc probandum allegabant verba Apostoli: *Quod si infidelis discedit, discedat &c.*, in hunc modum respondet: "Non attendunt, *eo modo* illam rectissime dimitti, si viro suo dicat, non ero uxor tua, nisi mihi vel de latrocinio divitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus domum nostram transigebas, etiam Christianus exerceas; aut si quid aliud vel facinorosum vel flagitiosum in viro noverat, quo delectata, vel libidinem explebat, vel facilem victum habebat, vel etiam incedebat ornatio: tunc enim ille, cui uxor hoc dicit... procul dubio plus tenebitur amore divinæ gratiæ, quam carnis uxoriæ, & membrum, quod eum scandalizat, fortiter amputat."

CV. R. Si Aug. hoc in loco adstruxerit *absolutam matrimonii insolubilitatem*, ergo negavit per professionem religiosam matrimonium ratum non consummatum dissolvi, quia, quod *absol-*

itate est insolubile, nullo casu solvitur: atqui hoc certo dici non potest, ergo nec illud. Certe, si aliquid probent præfata Augustini verba, non absolutam matrimonii indissolubilitatem, sed ejusdem potius dissolubilitatem probant, cum terminus *amputat*, quo Augustinus utitur, ideam ingerat dissolutionis, non minus realis & perfectæ, quam sit dissolutio membri, quod, a corpore amputatum, nullo amplius vinculo ipsi conjungitur. Unde, si alterutri, non adversario, sed mihi favet locus iste: adeo in suis probationibus ipse felix est!

CVI. Notat dissertator pag. 24. (73.) "Augustinum hoc in loco hæc Apostoli verba: *Si infidelis discedit, discedat*, perinde accepisse, ac si verbum illud *discedat*, ad fidelem pertineret &c. Quod, inquit, manifeste indicant hæc verba: *Id est, ut propter fidem Christi, etiam ipsa uxor, legitima societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur*, quæ omnino refferri debent ad partem fidelem.,"

R. Si hæc scripserit dissertator, omnino oblitus est pag. 24. (73.) eorum, quæ scripserit pag. 23. (72.) Ibi siquidem docuerat hanc esse objectionem hæreticorum, quam sibi proponit Augustinus. Verba ipsius sunt: "Occasio erat objectio aliorum, qui contendebant fidem sine operibus prædesse ad salutem, quam cap. 16. num. 28. sibi his verbis proponit. Quam ob rem ubi Apostolus dicit: *Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi*; id est, ut propter fidem Christi, etiam ipsa uxor legitima societate conjuncta sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano, propter hoc quia Christianus est, permanere noluerit.," Ecce clare propositam hæreticorum objectionem, ad quam,

inquit differtator ibidem? respondet Aug. *Non*
 „ *attendunt* &c., Quomodo igitur potest ex
 verbis supra relatis asserere, Augustinum Apo-
 stoli verba perinde accepisse, ac si verbum illud
discedat, ad fidelem pertineret, cum ipsemet
 asserat hanc esse hæreticorum objectionem, quam
 sibi Aug. proponit?

CVII. Sed ne simus tam rigidi censores, &
 concedamus, quod verbum *discedat*, juxta Aug.,
 fidelem respiciat; quid inde sequetur?

„ Si *ly discedat*, inquit, partem fidelem res-
 „ piciat, adeo, ut etiam ipsi fas sit eo casu
 „ recedere, quod ante, *obstante præcepto Apo-*
 „ *stoli*, ipsi fas non erat; discessus autem, de
 „ quo ante, non vinculi solutionem, sed solam
 „ habitationem respiceret, prout & fatetur dif-
 „ fertator, clarum est & hanc desertionem,
 „ quæ jam, discedente parte infideli, parti fi-
 „ deli licita est, solam habitationem respicere.,

R. Neg. suppositum, quod ex verbo *discedat*,
 secundum se sumpto, & independenter a cir-
 cumstantiis, probemus matrimonium solvi, sed
 ex eo maxime probamus, quod dixerit Aposto-
 lus, sine ulla exceptione, non esse servituti
 subjectum fratrem aut sororem in hujusmodi,
 nec amplius addiderit, quod pars fidelis, disce-
 dente infideli, manere deberet innupta, quod
 tamen antea sedulo monuerat, agendo de mu-
 liere, a viro suo discedente, ad quam probatio-
 nem, ut ante jam dixi, non respondit disser-
 tator.

CVIII. Quærit pag. 25. (74.) „ de qua deser-
 „ tione egerint illi, contra quos agit Aug., &
 „ quam existimabant parti converiæ fore lici-
 „ tam? An talis esset ista desertio, quæ simul
 „ esset vinculi solutio, an vero talis tantum

„ effet, qua partem fidelem liberam volebant
 „ ab obligatione tori & habitationis? „

R. Quod de nulla *determinate* egerint, sed simpliciter probare voluerint, quantum valeat sola fides, quia scriptum est: *Quod si infidelis discedit, discedat*, abstrahendo, utrum ille textus deberet intelligi de solutione vinculi, an vero solius habitationis & tori, quod utique ad eorum scopum erat prorsus impertinens. Unde etiam generaliter & indeterminate respondit Aug., non significans ibidem utrum de solutione vinculi, an non, Apostolus intelligeretur, quia de ista quaestione ibidem non agebatur. Tantum ergo abest, ut in isto loco Aug. *adstruat absolutam matrimonii insolubilitatem*, prout asserit differtator, ut illius ibi nequidem meminerit, prout patet legenti textum.

CIX. Rursus & eodem cum successu opponit pag. 26. (75.) Augustinum lib. cont. Adimant. cap. 3., ubi asserit, quod propter regnum cælorum relinquenda sit uxor, ad quod confirmandum citat Apostolum, dicens: „ Sicut Aposto-
 „ lus dicit: *Si quis fidelis habeat uxorem infide-*
 „ *lem, & hæc consentit habitare cum illo, non*
 „ *dimittat eam.* Significat utique, quod si non
 „ consentit habitare cum illo, id est si execra-
 „ tur in illo fidem Christi, & non eum pati-
 „ tur, quod Christianus est, relinquenda est
 „ propter regnum cælorum: sicut idem Apo-
 „ stolus in sequentibus dicit: *Quod si infidelis*
 „ *discedit, discedat; non est enim servituti subje-*
 „ *ctus frater aut soror in hujusmodi.* Si quis er-
 „ go relinquit regnum cælorum, dum non vult
 „ relinquere uxorem non ferentem Christia-
 „ num virum, improbatur a Domino; & item,
 „ si quis vir relinquit uxorem, dato libello re-
 „ pudii, cum causa non existit, aut fornica-

tionis, aut obtinendi regni cælorum, simili-
ter improbat a Domino. „

CX. Notat dissertator ibidem, quod „Augusti-
nus in hoc loco pari modo loquatur, prout
„ præcedenti. „

R. Nihil hoc asserto verius. Loquitur sane
hoc in loco Aug. eo modo, quo in præcedenti
locutus est; quia, sicut in præcedenti ne ver-
bum quidem habuit, quo absolutam, seu pro
omni casu matrimonii insolubilitatem significa-
ret, prout jam ostendi, ita nec in hoc vel mi-
nimam absolutæ illius, seu pro omni casu in-
solubilitatis mentionem facit, ut vel ex ipso
textu allegato manifestum est. In hoc dicitur
quidem, quod propter regnum cælorum dimit-
tenda sit uxor, & quod tamen, cum causa non
existit, improbetur a Domino, qui eam dimit-
tit, sed, ut in variis aliis petii, iterum peto:
Quanam est hæc sequela: „ Juxta Aug. dimitten-
„ da est uxor propter regnum cælorum, & si-
„ mul, qui eam sine causa dimittit, improba-
„ tur a Domino: ergo juxta Augustinum ab-
„ solute & in omni casu matrimonium est in-
„ solubile? „ Ne Argus quidem istius sequelæ
in Augustini verbis vel umbram conspexerit.

CXI. Porro censuisse Augustinum in casu A-
postoli matrimonium solvi, dissertationis meæ
pag. 42. & seq. hoc ratiocinio probavi. Juxta
Aug. Apostolus dumtaxat consulit, ut fidelis
conjugem infidelem cohabitare volentem non
dimittat; ac proinde non tenetur fidelis cum
eo remanere, sed potest illum, quoad habita-
tionem & torum deserere, quandoquidem con-
siliium nullam imponat obligationem; ergo, jux-
ta Aug., liberatio a servitute, de qua loquitur
Apostolus, dum dicit servituti non esse subje-
ctum fratrem aut sororem, & quam restringit

ad casum, quo a parte fideli discedit infidelis, non intelligitur de servitute, qua tenetur uxor viro & vir uxori debitum reddere, illique cohabitare, sed de servitute, qua tenetur uterque conjux, altero vivente, aliud matrimonium non inire, & a qua servitute partem conversam, discedente infideli, Apostolus pronuntiat liberam.

CXII. Prob. conf. Juxta Aug. liberationem a prima servitute, seu ab ea, qua tenetur uxor viro & vir uxori debitum reddere illique cohabitare, jam habet pars conversa, etiamsi non discedat infidelis, sed illi cohabitare consentiat, prout supra vidimus: ergo juxta Aug. dum Apostolus dicit, quod, discedente infideli, non sit servituti subjectus frater aut soror, de illa servitute non agit, a qua pars fidelis jam est libera, etiamsi non discedat infidelis, sed de alia, a qua demum liberatur, dum infidelis discedit.

CXIII. Sane, necessario sequitur, quod illa liberatio a servitute, quam restringit Apostolus ad casum, quo a parte conversa discedit infidelis, non sit illa liberatio, quam pars conversa jam habet, etiamsi infidelis non discedat; ergo est alia liberatio, quam non habet, dum infidelis ei cohabitare consentit, & quam habet, si ab ea discedat. Quænam est autem, juxta Aug. illa liberatio, quam habet pars fidelis, dum ab ea discedit infidelis, & quam non habet, dum illi cohabitare consentit? Nulla sane alia est, quam liberatio ab illa servitute, qua tenentur conjuges, altero vivente, ad secundas nuptias non transire; quandoquidem liberationem ab alia servitute, qua tenetur uxor viro & vir uxori debitum reddere, illique cohabitare, juxta Aug. habeat pars fidelis, indepen-

denter a discessu partis infidelis. Ita, inquam dissertationis meæ loco citato, ratiocinatus sum.

CXIV. Quam autem efficax sit istud ratiocinium, patet ex responso dissertatoris, qui ad illud nihil aliud reponere potuit pag. 12. (61.) quam dicendo: " Imo vero, de eadem (servitute) agit Apostolus, de qua dixerat: *Ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* De illa proinde servitute agit, quam quidem Dominus non præceperat, sed quam ipse Dei spiritu inspirante convenienter consuluerat.,"

R. Perinde est, ac si diceret, Apostolum agere de servitute, quæ est servitus, quia, quod ex mero consilio quispiam agit, & in ejus potestate illud agere & non agere, nullo profusus sensu servitus dici potest. Dari quidem potest alicui consilium, ut in existente servitute maneat, sed ipsi non potest consuli, ut maneat in servitute, quæ non existit, est siquidem implicancia in terminis: atqui, juxta Augustinum, non existit illa servitus, qua teneatur fidelis manere cum infideli, etiam cohabitare volente; ergo &c.

CXV. Pergit dissertator: " Totum, quod hic Apostolus velit, est, partem fidelem, dum conjux infidelis discedit, liberam esse a consilio seu præcepto, quod ipse dederat, adeoque ab alia servitute, respectu habito ad præceptum Apostoli, a qua demum liberatur, dum infidelis discedit, licet de eadem, respectu habito ad præceptum Domini, jam ante esset libera, utpote quod tali casu non adesse adseruisset Apostolus,,"

R. Si obscurum illum clarissimi dissertatoris textum intelligam, nihil aliud continet, quam

quod ante dictum est, ut proinde aliud necesse non fit respondere. Totum itaque, quod hic Apostolus vult, est, partem fidelem, dum conjux infidelis discedit, liberam esse ab obligatione, qua constringebatur, dum infidelis non discedebat, prout naturalis & obvius verborum sensus importat. Quid enim obvie & naturaliter significant hæc verba: *non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi*, nisi quod in hujusmodi casu amplius non maneat obligatio, quæ manebat in alio.

CXVI. Sane servitus, de qua hic agitur, concipi non potest absque ulla obligatione, ita, ut, si omnem obligationem tollas, necesse sit ipsam quoque servitutem tolli, & viceversa: atqui tollit Apostolus servitutem, dum dicit: *Non enim servituti subiectus est frater &c.*, ergo tollit obligationem. Quam obligationem? Utique illam, quæ aderat, ut per se patet, & non illam, quæ non aderat. Atqui juxta Aug., ex professo hoc probantem contra Pollentium, non aderat respectu fidelis obligatio cohabitandi, etiam si cohabitare consentiret infidelis, quandoquidem, fatente etiam disertatore, hoc non præcipiat Dominus; ergo de illa, juxta Aug., non agit Apostolus, dum dicit, discedente infideli, non esse servituti subiectum fratrem aut sororem, sed de illa, qua tenebatur alias nuptias non inire, dum infidelis pacifice volebat cohabitare, & quam, ipso discedente, solutam declarat. Hoc si non sit peremptorium, nescio quid umquam tale sit futurum.

CXVII. Instat interim disertator pag. 27. (76.) &, ut nullum, inquit, de mente Augustini dubium supersit, adfert concilium Africanum VII., anno 407. habitum, cui interfuit Augustinus, & in quo conceptus est canon sequens,

qui in codice Africanæ ecclesiæ est 102. *Placuit, ut secundum evangelicam & apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito alteri jungatur. Ita maneat, aut sibi concilientur, quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causâ legem imperialem petendum est promulgari.*

CXVIII. At doleo, quod hisce refellendis debeam tempus impendere. Nonne videt dissertator, quod ibi agatur de matrimoniis Christianorum inter se? Nonne hoc evidentissime expriment concilii istius patres, dum dicunt: *Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigentur?* Redegit ne umquam, aut potestne ecclesia infideles, sibi non subiectos, ad pœnitentiam redigere? Neutiquam, sed debet respectu eorum cum Apostolo I. ad Cor. 5. dicere: *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare.* Atqui tamen, si non ageretur de matrimoniis Christianorum inter se, infideles perinde ac fideles ad pœnitentiam redigeret ecclesia, quandoquidem agendo de illis matrimoniis, de quibus in hac quæstione est sermo, tam posset esse infidelis dimissus a fidei, quam fidelis ab infidei, & tam dimissum, quam dimissam generaliter redigeret ad pœnitentiam; ergo quam certum est, quod ecclesia non nisi Christianos possit ad pœnitentiam redigere, tam certum est, quod non agat concilium istud, nisi de matrimoniis Christianorum inter se.

CXIX. Merito autem in hac causa censuit *legem imperialem petendum esse promulgari*, nempe, ut suum decretum tanto efficacius mandaretur executioni. Notum enim est, quod sint & esse debeant imperatores & reges Christiani ecclesiæ defensores & protectores: illam autem non parum protegunt & defendunt, dum ejus

decretorum executionem urgent, de quo intelligitur illud Augustini lib. 3. cont. Cresconium cap. 51. *In hoc reges, sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt, si in suo regno bona jubeant, mala prohibeant, non tantum, quæ pertinent ad humanam societatem, sed etiam, quæ ad divinam religionem.*

CXX. Pag. 28. (77.) Iterum repetit dissertator, quæ alibi inculcaverat, dicens ibidem: "Itaque sententia adversariorum favere videtur hæreticis contendentibus per adulterium matrimonii vinculum solvi."

R. Ergo saltem per septem sæcula visa est ecclesia toto orbe dispersa hæreticis favere, quia saltem tanto tempore docuit, in casu Apostoli, matrimonium dissolvi. Potestne quidpiam magis temerarium dici? Hoc tamen necessarie sequitur, si dissertatoris assertio subsistat. Sed videamus, qua de causa favere videantur hæreticis, qui communem ecclesiæ sensum defendunt, seu qui, in isto casu, matrimonium dirimi asserunt.

CXXI. Illam ibidem assertert dissertator. "Si enim, inquit, ex Augustino semel constat, seu ex aliis patribus, seu ex generali ecclesiæ praxi.. fornicationem spiritualem, vel in aliquo casu possibili matrimonii vinculum dissolvi; qui contra ipsos probabitur fornicationem carnalem illud ipsum, in aliquo casu, non efficere? Cum Augustinus de utraque fornicatione eodem modo loquatur, eademque ponat momenta rationis?"

R. Tenuis profecto theologus, qui illam non videt, quam supra disparitatem dedi, nempe, quod unum Dominus in evangelio prohibeat, aliud vero, promulgante Apostolo, permittat. Deinde, ut iterum, licet non sine tædio, repe-

tam, quod ante dixi, fornicatio spiritualis matrimonii vinculum non dissolvit, sed, ut possit dissolvi, requiritur, ut a parte fidei discedat infidelis, cum in isto tantum casu dixerit Apostolus: *Non enim servituti subiectus est frater aut soror.*

CXXII. Neque etiam verum est, quod dissertator asserit, nempe, quod *Augustinus de utraque fornicatione eodem modo loquatur, eademque ponat momenta rationis*: Ubi enim, & quando fornicationem carnalem cum spirituali comparans, vel a longe significavit Aug., non magis in casu Apostoli quam in casu adulterii posse matrimonium dirimi? Proferat dissertator verba Augustini, si ipsum legerit, si non legerit, desinat dicere, quod *Augustinus de utraque fornicatione eodem modo loquatur, eademque ponat momenta rationis*, scilicet quoad omnia, prout ipse intelligit. Vibratam igitur in me sagittam in vibrantem retorqueo.

CXXIII. Docet Trid. matrimonium ratum per solemnem in religione approbata professionem dissolvi; ergo viam sternit ad hunc errorem, quod saltem matrimonium ratum adulterio dissolvatur, iisque favet, qui hoc vellent contendere, quia, *si vel in aliquo casu possibili constet matrimonium ratum non consummatum dirimi, qui probabitur adulterium illud ipsum non efficere*? Potestne catholicus quispiam admittere hanc sequelam? Est tamen argumentum hoc argumento dissertatoris per omnia simile.

CXXIV. A sanctis patribus, quorum ne quidem unum potuit invenire, qui diceret, in casu Apostoli non esse licitum parti conversæ alias nuptias inire, ut patet lectori, pergit dissertator ad imperatores pag. 29. (78.) & seq.

Objicit itaque, quod imperatores, Constanti-

nus magnus, Honorius & cæteri, qui de divortiorum causis plures ediderunt constitutiones, casus Apostoli non meminerint, & inde infert pag. 31. (80.) nostram *verborum Apostoli interpretationem ad sextum usque seculum incognitam prorsus & inauditam fuisse.*

CXXV. R. Prudentiores sane erant imperatores, quam ut inter divortiorum causas, ab ipsis recensitas, casum Apostoli collocarent. Causas siquidem, ob quas matrimonium solvi permittebant, *non ex doctrina Christi*, ut ait dissertator, *sed ex moribus Romanis* trahebant, quas *pro morbo reipublicæ statu* permittere & mutare se posse arbitrabantur, prout exigebant circumstantiæ, sicut reipsa de divortiiis varia mutavit Justinianus, prout novit dissertator. Causa autem matrimonium dissolvendi, in casu Apostoli, aliunde proveniebat, nimirum a traditione divina, quam nobis promulgavit Apostolus, ac proinde stabilis erat & perpetua, seu a nulla potestate humana dependens. Obstabat ergo innata sacris imperatoribus prudentia, quominus inter divortiorum causas, quas in suis constitutionibus recensebant, & pro illius temporis ratione tolerabant, ac circumstantiarum varietate mutabant, & quæ, fatente pag. 29. (78.) dissertatore, erant *contra legem Christi*, casum Apostoli constituerent, quandoquidem privilegium ad secundas nuptias convolandi, quod isto in casu Christus concessit, non pro morbo alicujus *reipublicæ statu*, ut loquitur dissertator, *sed in favorem fidei* esset datum, & usque ad consummationem seculi duraturum.

CXXVI. Quod dixi de imperatoribus, idem quoque dicendum de variis conciliis, quæ refert dissertator pag. 31. (80.) & seq., & in quibus varia divortia tolerata sunt, *quæ modo*

ab ecclesia improbantur, nec tamen de casu Apostoli mentio facta est. Nöluerunt scilicet istorum conciliorum patres miscere sacra prophanis, prout etiam non conveniebat; nöluerunt, inquam, inter ea, quæ mere tolerabant, & quæ modo ab ecclesia improbantur, loqui de solutione matrimonii, quæ fieri potest in casu Apostoli, cum nimis foret ipsis persuasum eam talem non esse, quæ inter res mere toleratas posset constitui, aut ab aliqua potestate unquam improbari.

CXXVII. Objicit etiam pag. 32. (81.) Quod Bonifacius martyr, archiepiscopus Moguntinus, præteritam hanc in casu Apostoli exceptionem, non minus quam cæteri, penitus, ignoraverit, cum in statutis anno 745. editis, ita loquatur: *Admoneat etiam unusquisque presbyterorum publice plebem, ab illicitis connubiis abstinere, & secundum Dei mandatum legitimum conjugium nequaquam posse ulla occasione separari, excepta fornicationis causa, nisi cum consensu amborum, & hoc propter servitium Dei.* Quæ verba exponens dissertator dicit: "Mani-
,, festum est Bonifacium hic agere de separa-
,, tione quoad torum, & non de solutione vin-
,, culi.,"

CXXVIII. R. Non minus manifestum est, quod dissertator in causæ suæ favorem Bonifacium citans, tantum hallucinetur, quantum potest quis maxime. Si enim, quod nullatenus inficior, agat hic Bonifacius de *separatione quoad torum & non de solutione vinculi*, certum est, quod non agat de casu Apostoli, quandoquidem in casu isto, etiam juxta dissertatorem, possit legitimum conjugium separari quoad torum, licet fornicationis causa non interveniat. Atqui tamen asserit Bonifacius *legitimum conju-*

gium nequaquam posse ulla occasione (quoad torum) separari, excepta fornicationis causa; ergo in toto illo contextu de casu Apostoli non agit Bonifacius, sed dumtaxat de causa separationis perpetua quoad torum, quæ causa perpetua non est, nisi alterutrius conjugis fornicatio, vi cuius fit, ut v. g. maritus adulteræ sic eam possit ejicere, ut nequidem emendatam debeat recipere. Nec refert, quod dicat *ab illicitis connubiis abstinendum*: quænam enim iterum est hæc sequela: "Monet Bonifacius, ab illicitis connubiis abstinendum; ergo monet, quod, in casu Apostoli, aliud non liceat inire connubium? Nemo sane est nostrum, qui idem non dicat, quod sanctus ille martyr.

CXXIX. At, inquit dissertator pag. 33. (82.) *Illicita connubia vocat, quæ alterutro ex conjugibus vivente, ineuntur, & ab iis abstinendum esse docet.*

R. Merito hoc docet: qui enim non possunt a suis conjugibus ulla occasione separari, excepta causa fornicationis, illi non sunt, de quibus dicit Apostolus: *Quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi*, prout patet. Si itaque illi, de quibus loquitur Bonifacius, & de quibus non agit Apostolus, alterutro ex conjugibus vivente connubia ineant, adulteria perpetrant, a quibus abstinendum recte docuit Bonifacius.

CXXX. Cum autem meminerit dissertator S. Bonifacii martyris archiepiscopi Moguntini, abs re non erit unum etiam archiepiscopum Moguntinum proferre in medium. Is est Rabbanus Maurus, author seculi noni, cuius eruditionem tota novit ecclesia. Is porro tomo 5. pag. 311. col. 1. paulo post medium ita loquitur: "*Quod si infidelis discedit, discedat.*

„ Propositum religionis custodit, præcipiendo
 „ ne Christiani relinquunt conjugia (hoc res-
 „ picit immediate præcedentia) sed si infidelis
 „ odio Dei discedit, fidelis non erit reus dis-
 „ soluti matrimonii; major enim causa Dei est,
 „ quam matrimonii: *Non est enim frater aut*
 „ *soror servituti subiectus in hujusmodi*; hoc est,
 „ non debetur reverentia conjugii ei, qui hor-
 „ ret authorem conjugii: non enim ratum est
 „ matrimonium, quod sine Dei devotione est,
 „ ac per hoc non est peccatum ei, qui dimit-
 „ titur propter Deum, si alii se junxerit: con-
 „ tumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii
 „ circa eum, qui relinquitur, ne accusetur alii
 „ copulatus. Infidelis autem discedens, & in
 „ Deum & in matrimonium peccare dignoscitur,
 „ qui noluit sub Dei devotione habere conju-
 „ gium. Itaque non est ei fides servanda conjugii,
 „ qui ideo recessit, ne audiret authorem esse
 „ Christianorum Deum conjugii: nam si Hefdra
 „ dimitti fecit uxores aut viros infideles &c.,
 „ quanto magis, si infidelis discesserit, libe-
 „ rum habebit arbitrium, si voluerit nubere
 „ legis suæ viro? „

Dicet forte dissertator, quod & hic archie-
 piscopus sequatur Ambrosiastrum, ut sic ejus
 possit auctoritatem eludere (aliud siquidem non
 solet dicere, dum non potest argumenta solve-
 re) sed de hoc postea.

CXXXI. Ut præoccupet dissertator generale
 responsum, quod ad ejus argumenta dari pos-
 set, dicendo nimirum, illa esse negativa, &
 consequenter hoc in casu nullius esse momenti,
 cogitandum monet pag. 33. (82.) „ Validissimum
 „ esse negativum argumentum, cum universale
 „ formatur, & totam materiæ rationem coer-

„ cet

„ cet ; cogitet, inquit, quod cum nullus om-
 „ nino scriptor æqualis, nullum prorsus tradi-
 „ tionis monumentum æquale vel suppar alicui
 „ doctrinæ vel facti præstet testimonium, tunc
 „ ex eo silentio, maxime si 600., vel 700. an-
 „ norum sit, efficacissimum desumatur argumen-
 „ tum : alias enim nullus fabulas confutandi
 „ superesset locus. „

CXXXII. R. 1°. Retorquendo argumentum.
 Inter SS. PP. ne unus quidem est, qui, agens
 de verbis Apostoli, *quod si infidelis discedit, dis-
 cedat, non enim servituti subiectus est frater aut
 soror in hujusmodi*, eo modo illa explicaverit,
 quo explicat dissertator, ne unus, inquam, est,
 qui illam immunitatem a servitute sic intelli-
 gendam dixerit, ut tantum importaret liberatio-
 nem ab obligatione cohabitandi, non autem li-
 bertatem ad secunda vota transeundi ; ergo eo-
 rum constans perpetuumque super ista explica-
 tione silentium, validissimum est argumentum,
 quod dissertatoris explicatio non subsistat ; alias
 enim, cum juxta ipsum pag. 31. (80.) *casus similes
 frequentissime occurrere deberent*, monuissent pro-
 cul dubio & monere debuissent, quod, disce-
 dente infideli, partem fidelem non eximeret
 Apostolus ab obligatione ad alias nuptias non
 transeundi, & consequenter, quod manere debe-
 ret innupta.

CXXXIII. Dixi : *monere debuissent &c.*, quia
 generalia sunt hæc Apostoli verba : *Non enim
 servituti subiectus est frater aut soror in hujus-
 modi*, natumque erat fieri, ut etiam a fide-
 libus generaliter, & de liberatione ab omnimo-
 da matrimoniali servitute intelligerentur, si non
 essent moniti, quod cum antedicta limitatione
 essent intelligenda. Hoc autem ne unus quidem
 SS. patrum præstitit ; ergo dissertatoris explica-

tio non subsistit. Deinde, utrum fuerit tantum hac super re silentium, quantum asserit dissertator, visum est in antecedentibus, in quibus ostendi SS. Justinum, Ambrosium, Chrysostomum & Augustinum sensisse nobiscum.

CXXXIV. Cur autem SS. PP. in casu Apostoli libertatis ad secunda vota transeundi sapius & expressius non meminerint, difficile non est conicere: nam, ut recte advertit dissertator pag. 23. (72.) *sacri canones secundas fidelium nuptias certo sensu semper improbarunt*: ideo igitur noluerunt sancti patres sapius & expressius inculcare in casu Apostoli licitum esse fidei ad secundas transire nuptias, quia illas certo sensu improbant.

CXXXV. R. 2°. Si argumentum cum argumento comparetur, id est negativum cum positivo, debet procul dubio, cæteris paribus, positivum prævalere negativo. Cum ergo, juxta dissertatorem, ex negativo efficacissimum desumatur argumentum, *maxime si silentium 600. vel 700. annorum sit*, ex positivo desumetur efficacius, & maxime, si fuerit ejusdem ætatis: atqui a seculo duodecimo ad decimum octavum usque, constans fuit ecclesiæ doctrina, quod, in casu Apostoli, posset matrimonium dissolvi; ergo ex hoc tot annorum ecclesiæ testimonio, positivum & tam efficax desumitur argumentum, ut omnes negativi vires penitus elidat, illudque velut *telum imbelles & sine ictu* repellat. His adde, quod supra jam dixi, nempe quod SS. PP. de solutione matrimonii rati per professionem religiosam sapius non sint locuti, quam de solutione matrimonialis vinculi in casu Apostoli. Quid autem inde potest inferri, an forte, quod erraverit ecclesia, dum definivit illud dissolvi?

CXXXVI. In favorem sententiæ suæ adducit etiam disertator pag. 34. (83.) venerabilem Bedam, qui in caput 10. Marci ita commentatur. „Una solummodo causa est carnalis fornicatio, una spiritualis, timor Dei, ut uxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse dicuntur: *Nulla autem causa est, Dei lege per-scripta, ut vivente ea, quæ relicta est, alia ducatur.* „ At respondi dissertationis meæ pag. 45. quod ibi iterum non sit casus Apostoli, quia, etiam supponendo, quod tamen verum non est, agere Bedam de infidelibus conjugibus, quorum unus convertitur, & alter non, equidem non agit de illis, qui a parte infideli dimittuntur, sed qui partem infidelem pacifice cohabitare volentem dimittunt, quo casu fatemur ipsis non licere aliud matrimonium inire.

CXXXVII. Reponit disertator ibidem me non reflectere, „ Bedam ly *discedat*, quemadmodum „ & Augustinus, non ad partem infidelem, sed „ ad partem fidelem referre: adeoque ipsum oportimo jure de parte fideli dixisse; in casu Apostoli non licere, ut vivente ea, quæ *relicta est*, alia ducatur. „

R. Ipse potius non reflectit, quod, etiam referendo ly *discedat* ad partem fidelem, nihilominus pars fidelis sit adhuc dimissa & non dimittens: agit tamen Beda de eo, qui uxorem dimittit, ut patet ex textu; ergo non agit de casu Apostoli, ad quem utique requiritur, ut pars fidelis in odium fidei dimittatur ab infideli. Major certa est, quia etiam referendo ly *discedat* ad partem fidelem, hæc non discedit, nisi quia infidelis primo discedens ipsam dimittit, nolendo ipsi cohabitare, vel non nisi cum injuria Creatoris. Ergo etiam facta relatione verbi *discedat* ad partem fidelem, hæc adhuc est dimiss-

fa & non dimittens, saltem virtualiter, de quo casu non agit Beda, sed de illo, quo fidelis dimittit infidelem pacifice cohabitare volentem, cum hoc solo casu pars infidelis possit esse pars, *quæ relicta est.*

CXXXVIII. Refert etiam dissertator pag. 35. (84.) textum Theophylacti, cujus memini dissertationis meæ pap. 46. & in hunc modum concludit pag. 36. (85.) Itaque verba: *satius est connubium, solvere, quam pietatem, melius est secedere, quam altercari*, solo nomine divortii explicat. Illud autem intelligere de vinculi solutione, ab expressione patrum, sepositis circumstantiis, alienum est. At rectius dixisset, quod, sepositis circumstantiis, intelligere dumtaxat de separatione habitationis, to *solvere connubium, facere divortium*, a consueto istorum temporum loquendi modo esset alienum, quandoquidem, per se loquendo, per to *solvere connubium, facere divortium*, olim nihil aliud intelligeretur, quam solutio vinculi, prout novit dissertator.

CXXXIX. De cætero illum Theophylacti locum non citavi, ut nostram inde sententiam probarem, quamvis, ut jam videtur, facere id potuissem; sed, ut refutarem advocatum illum, qui in sua consultatione assererat se Theophylactum examinasse, & interim Theophylactum nequidem viderat, cum loco verborum Theophylacti, obruderet verba Cajetani, quorum nihil habetur in Theophylacto. Illum, inquam, non citavi, ut nostram inde sententiam probarem, sed, ut viderent adversarii, quibuscum tunc agebam, quid haberet, & *quantum ipsis faveret Theophylactus*, prout dixi loco dissertationis meæ supra citato.

CXL. Quærit dissertator pag. 39. (87.), Quia fide, *salutatis accusem Fra-Paolo, referentem patrem*

„ Soto , cum in concilio Tridentino esset ,
 „ multum operæ posuisse in verbis S. Pauli ex-
 „ plicandis, neque veritum fuisse dicere, *melio-*
 „ *rem* esse sensum Cajetani, quod illa etiam S.
 „ Pauli separatio fidelis ab infideli, non intel-
 „ ligatur quoad vinculum matrimonii, atque
 „ rem esse a sancta synodo diligenter confide-
 „ randam. „

CXLI. R. Illum falsitatis accuso, quia omnes
 circumstantiæ clamant non tantum non conti-
 gisse, sed nec, saltem moraliter loquendo, po-
 tuisse contingere, quod refert Fra-Paolo. Sunt
 autem hæ circumstantiæ.

Primo, Petrus Soto absolute & sine ulla du-
 bitatione sustinebat, in casu Apostoli partem
 conversam ad secundas posse nuptias transire;
 dicit enim tract. de institutione sacerdotum cap.
 12. *Ex quo etiam illud secundum probatur, quod*
scilicet, discedente infideli... liceat fideli contrahe-
re matrimonium. Fieri igitur non potest, ut non
 veritus fuerit *dicere, meliorem esse sensum Cajeta-*
ni, prout refert Fra-Paolo, quia, dum vir sen-
 satus & prudens sententiam aliquam absolute
 sustinet, numquam existimat, vel existimare
 potest, opinionem suæ oppositam esse *verio-*
rem; sustinebat autem Soto absolute & sine ulla dubi-
 tatione, in casu Apostoli matrimonium dissol-
 vi, prout jam vidimus; ergo sententiam suæ
 oppositam nec existimavit, nec existimare potuit
 esse *verio-*rem.

CXLII. Secundo, asserbat Soto eam, quam
 tradebat, esse claram Apostoli doctrinam, sub-
 dit enim: *Paulus enim aperte hoc docet*, nempe
 in casu, de quo agitur, dissolvi matrimonium.
 Dissertatoris conscientiam hic convenio. Fierine
 potest, ut, qui existimat, & sustinet ab Apo-
 stolo aliquid *aperte doceri*, oppositum dicat esse

verius? Hoc nimirum ferit humanum sensum. Ergo mecum fateatur necesse est, si ingenue velit loqui, falsum esse, quod refert Fra-Paolo.

CXLIII. Frustra dixeris, patrem Soto suam, in concilio Tridentino, mutasse sententiam, & adoptasse illam, quæ erat Cajetani, supposito, quod illa ipsius fuerit, quam ipsi tribuunt adversarii. Hoc, inquam, dici non potest, quia vel sententiam suam mutasset propter rationes, quas producebat Cajetanus, vel propter ejus auctoritatem.

Primum dici non potest, quia Cajetanus nullam produxit illius sententiæ rationem; ergo propter ejus rationes dici non potest Petrum Soto suam mutasse sententiam.

Multo minus asseri potest secundum: primo, quia si de auctoritate, seclusis rationibus, agebatur, major erat auctoritas S. Thomæ, quam Cajetani, prout optime noverat Soto; ergo, agendo de auctoritate, minorem non prætulisset majori, seu non deseruisset S. Thomam absolute docentem, quod in casu Apostoli solvatur matrimonium, ut sequeretur oppositam Cajetani sententiam.

CXLIV. Tertio, quia in materia dogmatis Petrum Soto non movebat auctoritas Cajetani, quod vel ex eo patet, quod loco supra citato deferat Cajetanum, ut communem sequatur ecclesiæ sensum. *Quamquam*, inquit lect. 12. *Cajetanus probabile putet, papam dispensare posse, ut dissolvatur (matrimonium fidelium non consummatum) & aliud contrahatur... ecclesia tamen hoc non recipit, nec unquam consuetum est.* Ergo propter Cajetani auctoritatem sententiam suam non mutavit Soto, maxime, cum fateretur Cajetanus, ecclesiam in illo sensu Apostoli verba intelligere, quo Soto illa intelligebat. Ita

siquidem loquitur scribens in cap. 7. 1. ad. Cor.
 „ *Quod si infidelis discedit, ... discedat, separe-*
 „ *tur. Non enim servituti subiectus est frater aut*
 „ *soror in hujusmodi: hoc est, in ejusmodi even-*
 „ *tu non est servituti conjugii subiectus frater*
 „ *vel soror... In hoc sensu communiter intelligit*
 „ *hæc Pauli verba ecclesia.* Hinc enim intelli-
 „ git liberum esse tam Christianum, quam
 „ Christianam conjugem, si infidelis conjux se-
 „ paretur, *ad contrahendum cum alio seu cum*
 „ *alia conjugium.* „ Hæc tam clara, tam perspi-
 „ cua sunt, ut asserere Petrum Soto sententiam
 „ mutasse, propter Cajetani autoritatem, sit in
 „ ipsa luce meridiana cæcutire.

CXLV. Subolfecisse hoc videtur dissertator,
 & ideo subdit pag. 41. (90.) „ Non diximus P.
 „ Soto propter autoritatem Cajetani hanc suam
 „ priorem sententiam *totaliter* deseruisse. Potuit
 „ namque, autoritate Cajetani motus, dicere,
 „ quæ dixit, licet paulisper adhuc in senten-
 „ tia, quam ante docuerat, permaneret. „

ꝛ. Nolo hic par pari referre, nolo, inquam,
 dissertatori reddere sua verba, quæ habet pag.
 43. (92.) *Quis homo sani cerebri dixerit. &c.* Sed
 simpliciter petam, utrum ad sua dicta reflexerit?
 Potestne aliquis sententiam suam magis *totali-*
 „ *ter* deserere, quam affirmativam mutando in ne-
 „ gativam, seu negando, quod affirmaverat? Potest-
 „ ne quispiam *permanens paulisper in sententia,*
 „ *quam ante docuerat, nempe, Paulum aperte do-*
 „ *cerè, in casu, de quo agitur, matrimonium*
 „ solvi, dicere sententiam oppositam, seu, quæ di-
 „ cit illud non solvi, esse *veriores*, sicut post Fra-
 „ Paolo asserit dissertator Petrum Soto dixisse?
 „ Ista sibi nimium adversantur, nec concipio, qui
 „ in mentem dissertatoris cadere potuerint.

CXLVI. Sed & quomodo illud non timuit

afferere: *Potuit namque* (Soto) *authoritate Cajetani motus dicere, quæ dixit &c.* Cum ipsemet, qui authoritatem Cajetani hic, seu pag. 41. (90.) urget, dixerit pag. 37. (86.) quod Cajetanus, ut Paulum cum Domino conciliet, *magnas nugas agit?* Multum profecto laudat utrumque authorem, quem citat, dum unum dicat authoritate alterius, qui *magnas nugas agit*, potuisse moveri. Verba tamen sunt dissertatoris, qui ibidem, seu pag. 37. (86.) ita loquitur.

CXLVII. „ Hic Cajetanus quidem admittit
 „ textum communiter exponi de solutione vin-
 „ culi, sed simul asserit textum Pauli litterali-
 „ ter hoc non sonare, licet propter communem
 „ istam scholasticorum traditionem, quæ suo
 „ tempore jam aliquas ecclesiæ provincias inva-
 „ serat, videatur admittere Dominum hanc po-
 „ testatem solvendi matrimonium tantum de-
 „ disse marito propter fornicationem uxoris,
 „ quam Paulus concedit utrique conjugii; adeo-
 „ que, ut salvet istam sententiam, & Paulum
 „ cum Domino conciliet, dubitanter magno co-
 „ natu *magnas nugas agit*. Similis in eo ado-
 „ lescenti, qui propter reverentiam patris,
 „ præcepto patris, quod ipse non rectum putat,
 „ obsequi videtur: sed non sine murmuratio-
 „ ne. „ Ecce quomodo Cajetanum uno loco
 „ tamquam nugatorem traducat, & ludibrio ex-
 „ ponat, & in alio asserat, potuisse Petrum Soto,
 „ celeberrimum, inquam, istum theologum, au-
 „ thoritate illius moveri, ut diceret, quæ ab ipso
 „ dicta refert Fra-Paolo, nempe *veriolem* esse illius
 „ sententiam.

CXLVIII. Deinde non docuit Cajetanus in casu Apostoli matrimonium non dissolvi; ergo dicere non potuit Soto, qui illud dissolvi docebat, sententiam ejus *veriolem* esse, quam suam.

Antecedens probavi dissertationis meæ pag. 38., ubi, inter cætera, ostendi, quod Cajetanus non tantum admitteret ecclesiam hæc Pauli verba: *Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi*, communiter intelligere de solutione vinculi, sed etiam hanc ejus interpretationem approbaret, dicens: „ Qui tamen *antiquo usu* „ sensum communem textus hujus firmatum „ credo: & *textus capax est hujus sensus communis.* „ Quomodo textus Apostoli, juxta Cajetanum, capax est illius sensus, in quo illum *communiter intelligit ecclesia*, si illum non contineat, & quomodo potest illum continere, si falsus sit communis ille sensus, quo ipsum ecclesia intelligit? Sane, ut ibidem dixi, asserere, quod aliqua propositio *hunc vel istum sensum nullatenus contineat*, & tamen quod *hujus vel istius sensus capax sit*, est implicantia in terminis. Atqui, ut vidimus, asseruit Cajetanus, quod textus Apostoli capax esset illius sensus, in quo illum *communiter intelligit ecclesia*; ergo existimavit, quod communem illum ecclesiæ sensum textus Apostoli contineret, seu, quod, juxta illum textum, solveretur matrimonii vinculum, prout intelligebat ecclesia, licet, ut ipse putabat, non tam clare hoc exprimeret Apostolus.

CXLIX Quomodo igitur dissertator pag. 37.(86.) de me loquens dicere potest: *Siquidem admittere debeat Cajetanum, attentis verbis prædictis, illius sententiæ fuisse*, quod non dissolveretur in casu Apostoli matrimonium, cum loco citato, non tantum hoc non admiserim, sed positive improbaverim, & ipse rationes meas nequidem ausus fuerit attingere. „ Hæc est itaque, ut „ dixi dissertationis meæ pag. 39., indubitata „ mens Cajetani, quod, sicut in ecclesia com-

„ muniter admittitur, in casu Apostoli matrimo-
 „ nium solvi, ita etiam admitti deberet, per for-
 „ nicationem alterutrius conjugum dirimi, cum,
 „ ut ipse arbitratur, clara sint Christi verba,
 „ quibus in hoc casu matrimonium dissolvi
 „ pronuntiat, & tamen adeo clara non sint
 „ verba Apostoli, utpote, qui expressis termi-
 „ nis non dixit matrimonium solvi, sed tan-
 „ tum in hujusmodi non esse subjectum fratrem
 „ aut fororem servituti. Proinde a communi sen-
 „ tentia non deflexit Cajetanus, sed eam po-
 „ tius stabilivit, sustinens textum Apostoli ca-
 „ pacem esse illius communis sensus, qui *anti-*
 „ *quo usu ecclesiæ* erat firmatus. „

CL. Ex dictis & probatis tanta patet eviden-
 tia, quanta potest esse maxima, in concilio
 Tridentino numquam dixisse P. Soto opinionem
 Cajetani esse *veriorem* sua, neque etiam mo-
 nuisse *rem esse a sancta synodo diligenter confide-*
randam, cum nemo sani cerebri, qualis tamen
 erat P. Soto, dicere possit diligenter consideran-
 dum esse, utrum illud verum sit vel falsum, quod
Paulus aperte docet. Atqui, ut vidimus, abso-
 lute sustinebat Soto *Paulum aperte docere*, par-
 tem conversam ad alias posse nuptias transire;
 ergo &c. Itaque nullatenus admitti potest, quod
 dicit Fra-Paolo, & in cujus autoritate se fun-
 dat dissertator, utpote, qui, ut ex illustrissimo
 domino Bossuet dixi dissertationis meæ pag.
 35., non tam fuit concilii Tridentini histo-
 riographus, quam ejusdem *hostis declaratus*,
 cujus proinde testimonium omni jure potest
 repelli.

CLI. Ad hæc respondet pag. 40. (89.) „ Sint
 „ ista vera, quoad ea, in quibus Pallavicinus ei
 „ contradixit: quod vero hoc punctum attinet,
 „ in quo adversarius eum mentitum esse &

publico imposuisse contendit, altum apud Pallavicinum est silentium: *ex quo silentio solidum nascitur argumentum, vera esse, quæ Fra-Paolo hic retulit.*

R. Qui pag. 17. (66.) me in *subtilitatibus scholasticis* dicit versatum magis, quam in *re historica*, ignorare non deberet, noluisse Pallavicinum omnes Fra-Paolo errores, sed graviores dumtaxat refellere, cum hoc ipsemet in apparatu ad historiam concilii Trid. declaret Pallavicinus cap. 5. num. 7. dicens; "Apud me statui sincere veritatem hic exponere, atque simul graviora mendacia refellere. Graviora, inquam, quia, quemadmodum non quæcumque vera sint, tanti sunt ponderis, ut mereantur posterorum memoris commendari, ita neque falsa quælibet tanti sunt momenti, ut operæ pretium sit eadem e posterorum fide depellere." Et cap. 7. "Jam prius monui mihi non esse propositum lectoribus exhibere molestiam singulis periodis refellendo, quidquid falsi dictum a Suavi mihi videbatur &c." Videtne modo dissertator, quam infundate dicat, ex silentio Pallavicini *solidum nasci argumentum, vera esse, quæ Fra-Paolo hic retulit.*

CLII. Ad autoritatem S. Thomæ, doctoris ecclesiæ, quam dissertationis meæ pag. 22. & seq. in favorem nostræ sententiæ adduxi, respondet pag. 41. (90.) quod "ab Innocentio III. separari non debeat; nam, inquit, sicut ejusdem autoritate in cap. 6. *de stat. monach.* motus est, ut voti solemnis indispensabilitatem, ut loquuntur, assereret, ita ejusdem autoritate in cap. 7. *de divort.* inductus est, ut crederet in casu Apostoli matrimonii vinculum solvi. Itaque, quæ quo-

„ ad hos duos casus docuit S. Thom., ad opinio-
 „ nem Innocentii III. referri debent, quæ, si
 „ non subsistere probetur, nihil ex S. Thoma
 „ pro utroque hoc casu probari poterit.,

CLIII. R. Verum est, quod, si sententia
 Innocentii III. probetur non subsistere, nec sub-
 sistat sententia S. Thomæ, cum utriusque una
 & eadem sit, quantum ad ea, quæ casum A-
 postoli concernunt. Sed quomodo hoc probatur?

Probationem illam subdit ibidem dicens:
 „ Nihil autem probare pro casu voti solem-
 „ nis, putant multi, pari jure putamus & nos,
 „ cum rem non evincere pro casu Apostoli.,

R. Utrum hæc serio potuerint dici, lector
 dijudicet. Ut probet dissertator, quod nec Inno-
 centii III. nec S. Thomæ sententia subsistat, a-
 deoque ex ea probari nihil valeat, dicit se *pu-
 tare*, quod, in casu Apostoli, nihil evincat.
 Dicat mihi, quæso, in qua patria obtineat,
 ut aliquid *putare*, sit illud *probare*? Hæc ita-
 que missa faciamus.

CLIV. Sed cur illud dissimulat, quod ibidem
 proposui ex S. Th. 2. 2. q. 10. a. 12. *Ma-
 ximam habet auctoritatem ecclesiæ consuetudo,
 quæ semper est in omnibus æmulanda*, quam pro-
 inde ipse est æmulatus, cum non esset de nu-
 mero eorum, qui *dicunt & non faciunt*? Non
 ergo deseruisset S. Th. ecclesiæ consuetudinem,
 partem conversam ad secundas nuptias non ad-
 mittendi, si qua talis ante tempora Innocentii
 III. & Gratiani fuisset in ecclesia, præsertim
 cum opposita, quæ, juxta adversarios, per Gra-
 tianum & Innocentium III. fuisset introducta,
 non fuisset nisi mera legis divinæ & naturalis
 prævaricatio, quantocumque demum tempore
 durasset. Non ergo sola Innocentii III. autho-
 ritate motus docuit S. Th. in casu Apostoli

matrimonium solvi, sed quia optime noverat hunc esse sensum scripturæ, quem, in 1. ad Cor. 7. commentans, adferebat; ut proinde docuisset, quod docuit, etiam si decretalis illa non exstitisset. Deinde, si ante tempora Innocentii III. & Gratiani alia fuerit in ecclesia consuetudo, quam nunc est, si aliter docuerint SS. PP. quam nunc docemus, cur ergo S. Th., qui antiquam ecclesiæ consuetudinem noverat, qui in lectione SS. patrum assiduus erat, sibi que obijcere satagebat, quidquid suæ sententiæ videbatur adversari, cur, inquam, illorum ne meminit quidem?

CLV. Dissertatorem mirum in modum premit & urget dissolutio matrimonii rati non consummati, quæ fit per solemnem in approbata religione professionem, & de qua locutus sum dissertationis meæ pag. 28. & seq., ut ostenderem, in fumum abire magnum illud, & quod adversarii tamquam insolubile jactitabant, argumentum, ex indissolubilitate matrimonii desumptum. Itaque respondet pag. 42. (91.)”
 „ Modo, quæ diximus de absoluta matrimonii
 „ insolubilitate, vera sint de matrimonio con-
 „ summato, ruit omne, quod adversarii pro-
 „ ferunt pro sua sententia. „

CLVI. R. Oppositum omnino verum est: si enim in aliquo casu dissolvatur matrimonium ratum, prout certum est dissolvi, ruit, ut verbis ejus utar, omne, quod adversarii proferunt pro sua sententia, ut patebit consideranti.

Probant primo matrimonium consummatum nullo prorsus casu dissolvi, quia dictum est: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea... Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Atqui verba illa de omni prorsus

matrimonio legitime contracto intelliguntur, & non tantum de consummato, quandoquidem Adam nondum consummasset matrimonium, quando illa protulit; ergo tam non consummati, quam consummati matrimonii *perpetuum indissolubilemque nexum* denotant, & sic etiam illa intellexit Trid., dum ex illis generaliter, & sine ulla distinctione inter matrimonium consummatum & non consummatum, illius indissolubilitatem asseruit: atqui tamen inde non probatur matrimonium non consummatum in nullo prorsus casu dirimi; ergo nec probatur consummatum in nullo casu dissolvi, sed tantum, quod nec mutuo contrahentium consensu, nec ulla auctoritate pure humana fieri unquam possit, ut illius vinculum solvatur.

CLVII. Secundo, matrimonii consummati indissolubilitatem probant ex verbis Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*: Atqui virum & mulierem conjunxit Deus, antequam matrimonium consumment, cum *non copula, sed consensus matrimonium faciat*, prout habet commune axioma; ergo iterum verba illa tam non consummatum, quam consummatum matrimonium indissolubile asserunt. Atqui tamen ex iis non probatur, quod non consummatum in nullo casu dissolvatur; ergo nec probatur, quod consummatum in ullo casu dirimatur, sed tantum, quod in nullo prorsus casu possit homo matrimonii vinculum solvere, quod verum est. Proinde ex matrimonii non consummati dissolubilitate, *ruit omne illud, quod adversarii proferunt pro sua sententia*. Sed inspiciamus singula.

CLVIII. Ut sese a difficultatibus, quas in sua sententia invenit, expediat dissertator, nolum, quem non potest solvete, conatur sein-

dere, insinuans pag. 43. (92.) matrimonium ratum & consummatum inter fideles non esse *absolutum & perfectum*, sed dumtaxat conditionatum, & ideo partem, quæ *solemniter proficitur*, liberari, *quod, tali casu, deficiente conditione*, NUMQUAM INTELLIGATUR FUISSE MATRIMONIUM, prout docet pag. 44. (93.)

CLIX. Ecce quomodo ab una novitate ad aliam procedatur, dum antiquitatis repagulum semel frangitur. Quid ! Matrimonium non consummatum inter fideles legitime initum, parte altera solemniter proficiente, deficiente conditione, *numquam intelligitur fuisse matrimonium !* Ergo numquam intelligitur fuisse *sacramentum*, cum non possit esse sacramentum, nisi sit matrimonium : proinde, juxta disertatorem, dicendum rationem sacramenti ab hoc pendere, utrum unus conjugum sit solemniter professurus, an non, quod nemo non videt esse ridiculum.

CLX. Secundo, *si, deficiente conditione, numquam intelligatur fuisse matrimonium*, ergo, si alteruter vel uterque ante professionem cum alia persona libera habuisset carnale commercium, licet illicite egisset, non tamen veri nominis adulterium commisisset, cum non possit veri nominis adulterium intelligi, nisi veri nominis matrimonium intelligatur. Admittetne hoc disertator ?

CLXI. Tertio, si ante unius partis professionem solemnem, quam postea secutam suppono, pars altera inivisset aliud matrimonium, quod mox consummasset, sequeretur, quod validum foret ejusmodi connubium, quia, deficiente conditione, juxta disertatorem, primum numquam substitit, quod nemo in re canonica versatus admiserit.

Prob. sequela: quia res uni sub conditione donata, pendente conditione potest alteri valide donari & tradi. Admittetne hoc iterum dissertator.

CLXII. Quarto, *si, deficiente conditione, numquam intelligatur fuisse matrimonium*; ergo pars in seculo remanens, cum consanguineis partis professæ nullum contraxit publicæ honestatis impedimentum, quia ex matrimonio rato, defectu consensus invalido, illud non contrahitur: hic autem est defectu consensus invalidum, si dissertatoris dicta subsistant, cum pars una in alteram non consenserit absolute, sed sub conditione, qua non impleta, dici non potest consensisse. Sicut ergo si Titia Mævio dicat: *Accipio te in meum, si pater meus consentiat*, patre non consentiente nullum est matrimonium, nullumque cum consanguineis Titia publicæ honestatis impedimentum, ita nullum erit, si alteruter conjugum postea solemniter profiteatur, quod numquam est auditum.

CLXIII. Quinto, dicit Trid. sess. 24. de matrim. can. 1. *Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit*. Quomodo illos vocat conjuges, inter quos *numquam intelligitur fuisse matrimonium*, & quomodo dicit matrimonium *dirimi*, quod numquam existit? Recurrere hic non potest dissertator ad declarationem nullitatis, quasi nimirum dumtaxat declararet Trid. in isto casu matrimonium fuisse nullum.

CLXIV. Primo, quia in canonibus suis non usa est synodus Tridentina locutione impropria; dicere autem, quod aliquod matrimonium dirimatur, dum v. g. a iudice nullum declaratur, non est propria locutio, prout supra ostendi.

CLXV.

CLXV. Secundo, quia opus non fuisset definitione Tridentina, ut sciremus contractum aliquem, sub conditione initum, deficiente conditione non subsistere, hoc enim, a minimo usque ad maximum, omnes norunt. Certum tamen est, quod, si non definivisset Tridentinum matrimonium ratum per professionem solemnem dirimi, pars longe maxima hoc negaret, assereretque, uno conjugum solemniter profitente, non posse alterum ad secundas nuptias transire, nec ullatenus dubito, quin eis assentiretur dissentator; ergo sua definitione non declaravit dumtaxat Trid. matrimonium in casu isto, deficiente conditione, fuisse nullum, sed legitime contractum & validum re ipsa dirimi.

CLXVI. Instat interim disertator pag. 42. (91.)
 „ & S. Thomam objicit, docentem suppl. quest.
 „ 61. a. 2. ad 2. „ ante carnalem copulam
 „ non esse omnino translatum corpus unius sub
 „ potestate alterius, sed, *sub conditione*, si in-
 „ terea alter conjugum ad frugem melioris
 „ vitæ non convolet. „

R. Si hoc D. Thomæ responsum cum objectione proposita conferatur, mox apparebit, de qua conditione in verbis illis sit intelligendus. Fuit autem hujusmodi objectio: *In ipso consensu per verba de presenti expresso, unus conjugum in alterum potestatem sui corporis transfert; ergo statim debet exigere (id est jus habet exigendi) debitum, & alter venetur reddere, & ita non potest unus, invito altero, ad religionem transire.* Ex hac objectione, ad quam respondet, dum dicit: „ ante carnalem copulam non
 „ esse omnino translatum corpus unius sub po-
 „ testate alterius, sed, *sub conditione*, si in-
 „ terea alter conjugum ad frugem melioris vi-
 „ tæ non convolet „ manifestum est, quod

conditio, de qua agit S. Th., tantum afficiat jus exigendi debitum in uno, & obligationem reddendi in altero, ita, ut ante elapsum bimestre non possit unus conjugum jure illud exigere, nec alter teneatur reddere, quia jus illud, aut, si velis, possessio juris, usque ad tempus prædictum suspenditur.

CLXVII. Sensus ergo D. Thomæ est, quod ante carnalem copulam non sit omnino translatum corpus unius sub potestate alterius cum jure exigendi debitum in una parte, & obligatione reddendi in altera, sed, *sub conditione*, quæ conditio non reddit magis contractum matrimoniale conditionatum, seu a futura conditione pendentem, quam conditio non solvendi ante bimestre pretium rei emtæ, emptionem-venditionem reddat conditionatam.

CLXVIII. Quod hæc sit certissima mens D. Thomæ, seu, quod numquam existimaverit S. Thomas, uno conjugum profitente solemniter, *deficiente conditione, numquam intelligi fuisse matrimonium*, probatur ex corpore ejusdem articuli, ubi ait: *Sicut post carnalem copulam matrimonium solvitur per mortem carnalem, ita per ingressum religionis, VINCULUM, quod est ante carnalem copulam, solvitur, quia religio est quædam mors spiritualis.* Item art. 3. ad 1. *Quando unus... vovet, tunc, quantum est in se, abrenuntiat vinculo conjugali, & ideo alter absolvitur a vinculo illo.* Ergo juxta D. Th., dum unus conjugum solemniter vovet, non intelligitur, *deficiente conditione, numquam fuisse matrimonium*, prout vult dissertator, sed e contrario intelligitur verum fuisse conjugium, utpote, quod peperit *conjugale vinculum*, quod sine vero conjugio non potest existere, & a quo pars altera absolvitur autoritate divina.

CLXIX. Culpas differtator pag. 43. (92.) quod dixi dissertationis meæ pag. 6. nempe, fieri posse, *ut, qui nullo instanti liber est a matrimonio ante contracto, liber tamen sit a servitute matrimonii, seu ab obligatione permanendi in contracto primitus matrimonio.* Et in hunc modum interrogat: " Quod... aliam ducere non possit, (pars fidelis) numquid ex eo est, quod primum matrimonium adhuc subsistat? Quomodo ergo dici potest, quod, illo subsistente, in ejus libertate sit, ut aliud inire possit? "

R. Negando suppositum, quod, in casu Apostoli, pars fidelis aliud matrimonium inire non possit; probandum hoc ipsi foret, & non supponendum, cum sit illud ipsum, quod in præsentis quæstione tractatur.

CLXX. Possit autem quempiam a matrimonio non esse liberum, & tamen liberum esse ab obligatione in eodem permanendi, evidens est in matrimonio etiam inter fideles inito, quod, si non fuerit consummatum, per solemnem in religione approbata professionem dissolvitur, quo casu fidelis non est liber a matrimonio, cum sit matrimonio junctus, & tamen liber est a servitute matrimonii, seu ab obligatione perpetuo manendi in matrimonio, quandoquidem primo bimestri possit, invita etiam comparte, religionem ingredi, & per solemnem in ea professionem matrimonii antea legitime contracti, sed non consummati, vinculum solvatur, prout dixi dissertationis meæ pag. 7.

CLXXI. Sed, inquit ibidem, " Absolum omnino est exemplum a professione religiosa petitur, ut ostendatur, quempiam a matrimonio non esse liberum, & tamen liberum esse ab obligatione in illo perpetuo permanendi: siquidem & illo casu, qui solemniter

„ vult profiteri , ante professionem obligatus
 „ est perpetuo *manendi* in matrimonio contrac-
 „ to... sicut & ille, cum quo ecclesia in ma-
 „ trimonio rato dispensaret. „

CLXXII. R. Quis ejusmodi discursum non miretur ? Si ante professionem obligatus sit perpetuo manere in matrimonio contracto ; ergo non potest profiteri , cum profitendo non maneat in matrimonio contracto , sed ejus vinculum solvatur. Subsistit itaque hic syllogismus :
 „ Qui matrimonio non consummato ligatus
 „ solemniter proficitur , non manet in matrimo-
 „ nio ante contracto : atqui matrimonio
 „ non consummato ligatus potest solemniter
 „ profiteri ; ergo matrimonio non consummato
 „ ligatus potest non manere in matrimonio
 „ ante contracto. „ Proinde non absolum , sed peremptorium est , quod a professione religiosa petitur exemplum , ut ostendatur posse quempiam a matrimonio non esse liberum , & tamen liberum esse ab obligatione perpetuo manendi in matrimonio.

CLXXIII. Probare intendit dissertator pag. 45. (94.) verba Apostoli 1. ad Cor. 7. v. 15. non esse generaliter accipienda , sed „ merito res-
 „ tringi ad illam servitutis speciem , quæ vere
 „ servitus est : neque enim , inquit , vinculum
 „ matrimonii , quod vinculum perpetui amoris
 „ est , quod & inter Adam & Evam fuit in sta-
 „ tu innocentie , recte servitutem vocaveris ; si
 „ ergo servitus dici debeat , illud est ratione
 „ tori & habitationis ; more omnium gentium ,
 „ quo qualiscumque obligatio servitus vocatur. „

CLXXIV. R. Sicut inter Adam & Evam fuit in statu innocentie matrimonii & amoris perpetui vinculum , ita inter utrumque fuit obligatio habitationis & tori : si ergo matrimonii vincu-

lum non recte vocetur *servitus*, utpote, quod inter Adam & Evam fuit in statu innocentie, pari jure obligatio habitationis & tori non recte vocabitur *servitus*, utpote, quæ in statu innocentie inter ipsos etiam fuit. Hoc tamen ultimum negat dissertator, & recte; ergo pari jure aliud debet negare, seu debet admittere *vinculum matrimonii*, quod *vinculum perpetui amoris est, quod & inter Adam & Evam fuit in statu innocentie, recte servitutem vocari*, quia, sub diverso respectu, unum & idem potest esse & amoris & servitutis vinculum, prout patet ex verbis ipsiusmet dissertatoris, secundum quæ, *more omnium gentium... qualiscumque obligatio servitus vocatur*. Atqui vinculum matrimonii, quamvis sit vinculum amoris perpetui, præter obligationem habitationis & tori, obligationem inducit, vivente conjuge, ad alias nuptias non transeundi; ergo sub hac ratione, juxta dissertatoris principia, *servitus rectissime vocari potest, cum more omnium gentium, qualiscumque obligatio servitus vocetur*. Porro generaliter, ut ante jam ostendi, & sine ulla restrictione docet Apostolus partem conversam in casu, de quo agitur, servituti non esse subjectam; ergo ab omni servitute matrimoniali libera est, seu non est subjecta obligationi ad alias nuptias non transeundi, præsertim, cum juxta ipsiusmet adversarios, quos vindicare intendit dissertator, *in verbis sacra scriptura generaliter prolatis, non sit facienda exceptio, quam ipsamet scriptura non fecerit*: atqui nullam fecit Apostolus; ergo immerito verba ejus restringunt.

CLXXV. Sed, inquit pag. 44. (93.) "Quam vitiosa sit hæc argumenti retorsio, facile intelliget, quisquis noverit exceptionem a lege, ante generaliter lata, commoda interpreta-

„ tione fore emolliendam, ut quam minime
 „ possit a sensu legis recedatur &c.,,

R. Ut locum habere debeat *commoda illa interpretatio*, probari debet, quod generalia Pauli verba non possint generaliter intelligi, quia, si generaliter intelligi possint, commodæ isti interpretationi locus non datur, sed generaliter dicta, generaliter sunt intelligenda, & maxime, dum illa generaliter intelligit ecclesia, prout fit in casu: huc usque autem probavit nemo generaliter non posse intelligi; ergo generaliter sunt intelligenda. Proinde sibi non constant adversarii, quibus in mea dissertatione respondebam, dum dicunt: *in verbis scripturæ sacræ generaliter prolatis non esse faciendam exceptionem, quam ipsamet scriptura non fecerit*, & interim ipsimet, in verbis Apostoli generaliter prolatis, exceptionem faciunt, quam non fecit Apostolus, & quam, ut ante probatum est, necessario debuisset facere, si verba sua generaliter prolata, existimasset generaliter non esse intelligenda.

CLXXVI. Disputat dissertator pag. 46. (94 & sq.) quis fuerit Ambrosiaster ille, cujus opera sat diu Ambrosio Mediolanensi fuerunt attributa; & quamvis significet se illum non nosse, non tamen reformidat eum *tenebrionem* appellare. Sed forte vim vocis ignoravit. Ut possit quispiam *tenebrio* appellari, non sufficit, ut sit ignotus, alias enim posset dissertator quemcumque ignotum sibi authorem isto nomine odioso insignire, sed requiritur, ut lucem fugiat & tenebras diligat, quod, utrum fecerit ille Ambrosiaster, asserere non potest dissertator, utpote, qui illum non novit.

CLXXVII. Interim quicumque fuerit, ejus auctoritatem adhibere non dubitavit Augusti-

nus, ad revincendos Pelagianos: probat enim l. 4. con. duas epif. Pelagianorum cap. 4., hæc Pauli verba: *In quo omnes peccaverunt*, intelligenda esse de Adami persona, Adamique peccato, quod in posteros transfusum est: " Nam, " inquit, & sic S. Hilarius intellexit, quod " scriptum est, *in quo omnes peccaverunt*. Dein- " de addidit: manifestum est in Adam omnes " peccasse, quasi in massa: ipse enim per pec- " catum corruptus, omnes, quos genuit, nati " sunt sub peccato. " Quæ sententia totidem verbis habetur in Ambrosiastro in cap. 5. epif. ad Rom. Ex quo fat probabiliter videtur, quod Ambrosiaster sit Hilarius ille, cujus meminit dissertator, & qui sub Liberio & Damaso floruit, ac cum Lucifero ad Constantium imperatorem a Liberio papa missus, verbera passus & vincula, eadem, qua Lucifer, sententia in exilium pulsus fuerat, quique gloria confessionis clarus, & postmodum elatus, spernens eos, qui ceciderant, Luciferi partibus adhæsit. Si petas, quomodo S. Aug. Luciferianum vocet sanctum? R. Quia poterat Augustinus scire ipsum resipuisse, non enim omnes, qui schismati aliquando adhæserunt, illi semper adhærent.

CLXXVIII. Pergit dissertator ibidem: " Si " quis, inquit, videre velit multiplices errores " ab eo auctore adsertos, legat, quæ de hoc " Benedictini habent in monito ad hæc com- " mentaria præmissa. "

R. Atqui inter ejus errores non numerant, quod asseruerit in casu Apostoli matrimonium solvi, imo a tempore, quo in lucem prodiit Ambrosiaster, ne unus quidem fuit, qui doctrinam ejus hoc in puncto carpserit, tamquam a communi ecclesiæ sensu recedentem; ergo a tanto tempore omnes cum ipso ejusdem fuerunt

sententiæ, alias enim hunc ejus errorem, si vere fuisset error, notare non omisissent.

CLXXXIX. Sicut ergo dissertator pag. 40. (89.) de Fra-Paolo agens dicit: "Sint ista vera, quoad
 ,, ea, in quibus Pallavicinus ei contradixit:
 ,, quod verò hoc punctum attinet, ... altum a-
 ,, pud Pallavicinum est silentium: ex quo silen-
 ,, tio *solidum nascitur argumentum*, vera esse,
 ,, quæ Fra-Paolo hic retulit., Ita cum ipso pa-
 ,, riter discorro." Sit verum errasse Ambrosias-
 ,, trum in iis, de quibus ipsum auctores catho-
 ,, lici accusant: quod verò hoc punctum atti-
 ,, net, altum apud catholicos auctores est si-
 ,, lentium, ex quo silentio *solidum nascitur ar-
 ,, gumentum*, vera esse, quæ hic docet Ambro-
 ,, siaster., Validius quidpiam contra dissertato-
 ,, rem proferre non possem, ad probandum hoc in
 puncto non errasse Ambrosiastrum, cum sit pro-
 prium ipsius argumentum.

CLXXX. Prosequitur pag. 47. (96.) & asserit: "
 ,, auctores scholasticos, aliosque, qui fontes
 ,, ipsos non consulebant, & studio critices,
 ,, quo genuina a supposititiis fecernuntur, des-
 ,, tituti erant, Ambrosiastrum in hoc puncto
 ,, errantem secutos fuisse, tuto se pede incede-
 ,, re putantes, eo quod *tenebrionis hujus*, (cu-
 jus auctoritatem citavit Augustinus)" opinio-
 ,, nem, genuinam D. Ambrosii sententiam esse
 ,, existimarent. Id certe, inquit, fecerunt Hu-
 ,, go a S. Victore, & Petrus Lombardus &c.,

CLXXXI. R. Ut possit asseri auctores scho-
 lasticos &c. Ambrosiastrum *in hoc puncto erran-
 tem* fuisse secutos, probari debet, quod in hoc
 puncto erraverit Ambrosiafter, quod tantum
 abest, ut dissertator probaverit, prout supra visum
 est, ut potius, secundum ejus principia, mox
 probaverim in hoc puncto ipsum non errasse.

Sane, sicut asserit authores scholasticos Ambrosiastrum in hoc puncto errantem fuisse secutos, ita, & potiori jure, dici posset, quod advocatum quemdam, in hoc puncto errantem, fuerit secutus dissertator, quandoquidem ejus consultationem, majori ex parte describat, licet non eo ordine, quo illam ipse composuit: atqui tamen hoc non sufficeret, ut probaretur dissertatoris sententiam non subsistere, sed opus foret, ut simul ostenderetur, quod advocatus ille errasset, quem ipse secutus est; ergo &c.

CLXXXII. Sed aliunde ratiocinium illud refutemus; & omnem effugii locum adversario præcludamus. Asserit, ut vidimus, " authores „ scholasticos... Ambrosiastrum, in hoc puncto „ errantem, fuisse secutos, tuto se pede incedere putantes, eo quod *tenebrionis* hujus opinionem, genuinam D. Ambrosii sententiam „ esse existimarent: „ Et hoc munimento fretus, dum aliqua ipsi autoritas objicitur, putat se posse omnia eludere, & invenisse *congruum omni patellæ operculum*, dicendo, quod authores, qui objiciuntur, secuti sint Ambrosiastrum vel Gratianum, & consequenter, quod, in hac causa, nullum habeant autoritatis pondus, prout patet ex ejus scripto. Sed hoc mere pro libitu & sine ullo profus fundamento affirmari

CLXXXIII. Probatur. Cuilibet notum est, quod, dum author aliquis est hujus vel illius sententiæ, sententiam, quam propugnat, aliorum testimonio soleat corroborare, formalia etiam eorum verba in medium producendo. Hoc quotidie faciunt juris-consulti, canonistæ, interpretes, theologi &c. Atqui certum est, & fateri etiam debet dissertator, quod, si eorum quispem authorem quemdam supposititium in sui

favorem citaverit, non ideo dici possit, quod ejus solius autoritate motus sit, ut hanc vel illam sententiam sustineret, sed tantum, quod sententiam, quam sustinebat, arbitratus sit ab illo autore suppositio etiam sustineri; ergo pariter certum est, quod, dum Hugo a S. Victore, Petrus Lombardus &c. asserunt, in casu Apostoli matrimonium solvi, & utuntur verbis Ambrosiastri, non ideo dici possit, quod sola ejus autoritate moti sint, ut isti sententiae adhererent, sed tantum inde sequatur, quod per hoc voluerint ostendere Ambrosiastrum, quem putabant esse Ambrosium, eodem modo intellexisse scripturas, seu locum Apostoli I. ad Cor. 7., quo ipsi eas intelligebant, & hoc pacto sententiam suam illius autoritate corroboraverint.

CLXXXIV. Non ergo deinceps dicatur nobis: "Talis vel talis secutus est Ambrosiastrum; ergo major hac in re non est ejus, quam Ambrosiastri autoritas: Quia, nisi probetur, quod talis vel talis sola Ambrosiastri autoritate motus sit, ut hoc vel illud sustineret, in promptu erit responsio, nempe, quod Ambrosiastri verba non allegaverit, nisi, ut probaret, quod etiam Ambrosiaster, seu putativus Ambrosius, eodem modo supra memoratum Apostoli locum intellexerit, quo ipse intelligebat. Quo posito, praclusum erit omne effugium, habebitque sententia hujus vel illius auctoris eam, quam meretur autor, & non solius Ambrosiastri autoritatem.

CLXXXV. *Lepide admodum*, inquit dissertator pag. 47. (96.) Hugonem a S. Victore voco *sui seculi Augustinum*.

R. Cur non refert verba mea? Dixi dissertationis meae pag. 22. loquens de Hugone, quod, *esse Moreri, eminentis adeo esset doctrinae, ut se-*

cundus Augustinus appellaretur. Erravitne in hoc Moreri, & quomodo probat dissertator, quod tali nomine, ob præstantiam doctrinæ, non fuerit insignitus Hugo, ut possit dicere, quod *lepide admodum* Hugonem sui seculi Augustinum vocem? Profecto, si de lepore agatur, lepidus est adversarius, utpote existimans se, absque ulla probatione, quidlibet posse asserere.

CLXXXVI. At, inquires, varia docet Hugo, quæ non admitto, & inter cætera, quod fidelis possit aliud inire matrimonium, etiam si infidelis cohabitare velit.

R. Etiam non omnia admitto, nec admittit dissertator, quæ docet D. Thomas; an ideo sui seculi Augustinus non potest vocari?

CLXXXVII. Ridet etiam dissertator Hugonem, quia dicit, quod fidelis *infidelem cohabitare volentem, sed fidem recipere nolentem, Christiana devotione detestetur*, hancque addit parenthesis, (*pulchra profecto devotio*) R. Tam pulchra, quam erat in Davide, dum dicebat: *Iniquos odio habui.* Numquid enim etiam amando conjugem, qua talem, exigit Christiana devotio, ut ejus infidelitatem pars fidelis detestetur? Deinde quomodo potest dissertator Hugonis auctoritatem recusare, quia nonnulla habet, quæ communiter non admittuntur, cum ipsemet pag. 45. (93.) se fundet in autoritate Cajetani dicens: „ Eo magis, quod verba Apostoli non „ sonent solutionem vinculi, *ut ait Cajetanus*, „ & tamen etiam doceat Cajetanus per adulterium dirimi matrimonium, quod dissertator non admittit, nec potest admittere?

CLXXXVIII. Ad objectam Petri Lombardi auctoritatem respondet pag. 50. (99.) dicens: „ „ Nisi prætenfus ille Ambrosius ei fucum fecisset, „ set, nobiscum sensisset, „ Quod ex eo probare

conatur, quod verba Apostoli sic explicet: *In hujusmodi, scilicet in cohabitatione, & aliis talibus, id est, non cogitur fidelis sequi infidelem odio fidei discedentem.*

Sed quare non dicit, quod Petrus Lombardus, si viveret, visis ejus fundamentis, sententiam mutaret, sicut de Benedicto XIV. dicit author, quem sequitur dissertator, prout videre est dissertationis meæ pag. 27., cum eodem jure hoc possit dici de Lombardo, quo dictum est de Benedicto XIV.?

CLXXXIX. Nemo nescit, quod ista duo sese compatiuntur, nimirum, quod *non cogatur fidelis sequi infidelem odio fidei discedentem, & quod possit fidelis, uxore infideli discedente, aliam ducere, & hoc utrumque in adducto loco docet Lombardus.* Quomodo igitur potest dissertator asserere, quod Petrus Lombardus, qui docuit primum, non docuisset secundum, *nisi prætextus ille Ambrosius ei fucum fecisset, cum unum aliud non excludat?*

CXC. Explodit pag. 52(101) distinctionem, quam canonistæ tradunt, & notanter van Espen, inter matrimonium ratum & legitimum, dicens: *Quoniam justum non est, vel id ratum non habere, quod sit legitimum, vel ratum id habere, quod sit illegitimum.* At, quid sibi velit, non intelligo. Quis enim dixit unquam *illud esse ratum, quod est illegitimum?* Dicitur autem aliquod matrimonium legitimum non esse ratum, hoc sensu, quod non habeat illam firmitatem, quam habent matrimonia fidelium, quæ, etiam si non sint consummata, nullo tamen casu per aliud matrimonium dirimuntur, quod non competit infidelium matrimoniis, quæ, in casu Apostoli, autoritate divina, in favorem fidei dissolvuntur, prout supra probatum est. Cur autem

in hoc tantum casu id fiat, & non in aliis, quos ibidem disertator proponit, totalis & adæquata ratio est voluntas Christi.

CXCI. In Gratianum disertator quam plurimum invenitur pag. 51. (99.) & seq., eum accusans, quod dederit *occasionem mutandæ antiquæ disciplinæ ecclesiasticæ* &c. At novisse debebat, quod mutatio illa tempore Gratiani jam invaluisset. Audiatur hac super re clarissimus van Espen dissertatione præem. ad decret. Grat. cap. 12. " Scitur, " inquit, eo tempore (quo decretum suum e- " didit Gratianus) in pretio fuisse collectionem " pseudo-Isidori, cui insertæ erant falsæ decre- " tales, primis pontificibus suppositæ, aliaque " plura fictitia monumenta, nec non canones " conciliorum, in alienum sensum detorti. In- " super & hoc constat, ætate Gratiani has " falsas decretales, nec non reliqua fictitia mo- " numenta, tamquam authentica fuisse recepta, " atque in illis expressam disciplinam, pro dis- " ciplina ecclesiæ & jure ecclesiastico, ac no- " tanter in academia Bononiensi *agnitam*. "

CXCII. " Hinc factum est, quod Gratianus " non tantum has epistolas decretales aliaque " conficta monumenta, nec non corruptos aut " contortos canones, ut authentica & sincera " reputaverit, prout in collectione pseudo-Isi- " dori, & apud præcedentes canonum collec- " tores, puta Burchardum, Ivonem &c. exsta- " bant, & illis, ut talibus, usus fuerit, sed " insuper disciplinam & praxim, quæ *authorita- " te horum falsorum monumentorum invaluerat*, " tamquam avitam & sinceram patrum cano- " nicam disciplinam proposuerit, & propugnandam, sive confirmandam censuerit. " Si disci- " plina & praxis *authoritate horum falsorum monu- " mentorum invaluerat*, dum decretum suum edi-

dit Gratianus, quomodo potest illum dissertator accusare, & in eum tam vehementer invehi, tamquam dederit *occasionem mutandæ antiquæ disciplinæ ecclesiasticæ?*

CXCIII. Quibusdam interjectis subdit van Espen: " Certum est, quod Gratianus in pluribus
 ,, referat canones conciliorum, nec non sanc-
 ,, torum patrum dicta, quibus revera pristina
 ,, ecclesiæ disciplina continetur, & e quibus
 ,, hæc oriri potest, si modo, quæ *recentiori*
 ,, *manu*, vel per pseudo-Isidorum aliumve re-
 ,, centiorem canonum collectorem, aut etiam
 ,, per ipsum Gratianum, non sat novam ac re-
 ,, centiorem disciplinam,, (*suo jam tempore in-*
 ,, *troducã*) " a patrum disciplina fecernen-
 ,, tem, addita, aut intermixta sunt, rescantur.
 ,, Proinde *non sine fundamento* decreti Gratiani
 ,, prælectio ad reducendam *optimam & avitam*
 ,, *patrum disciplinam, præ reliquorum juris ca-*
 ,, *nonici librorum prælectione*, puta Gregorii IX.
 ,, & sequentium pontificum, utilior & conve-
 ,, nientior apparuit. " Quantum hæc distant a
 dissertatoris in Gratiani decretum invectivis!

CXCIV. Pergit van Espen " Hoc motivo in-
 ,, ductus fuit Philippus II. rex catholicus, ut,
 ,, erectis in hac academia pluribus juris cano-
 ,, nici prælectionibus, tandem illis de novo ad-
 ,, junxerit prælectionem decreti Gratiani, id-
 ,, que, ut hac prælectione **COLLAPSA PA-**
 ,, **TRUM DISCIPLINA RESTAURARI POS-**
 ,, **SET**, ut probant litteræ ducis Sabaudiaë gu-
 ,, bernatoris Belgici, nomine regis datæ ad col-
 ,, legium doctorum juris 22. Aprilis 1557. " Subdito diplomate, agit van Espen de S. Carolo Borromæo, dicens: " Cum vero tum tem-
 ,, poris passim juventuti in scholis, præter de-
 ,, cretales Gregorii IX. aliorumque pontificum,

„ nihil prælegeretur , *neglecta decreti Gratiani*
 „ *prælectione* , unde patrum disciplina aliquate-
 „ nus hauriri posset , non dubium , quin S. Ca-
 „ rolus , exemplo sui regis catholici , Philippi
 „ II. , hujus decreti prælectionem instauratam
 „ voluerit , atque proinde , dum author vitæ
 „ dixit : *Constituit ipse , qui iis declarandis præ-*
 „ *esset* , unde *sacra majorum instituta & ritus* ,
 „ *optimumque ecclesiæ administrandæ genus hau-*
 „ *riretur* , non alium intellexerit , quam , qui de-
 „ *cretum Gratiani prælegeret.* „

CXCV. Tam nervose numquam potuissim ad-
 versus disertatorem Gratianum defendere , quam
 illum defendit van Espen , quem tamen cer-
 tum est Gratiano nimium non parcere. Ex his
 itaque patet , a vero alienum esse , quod Gratia-
 nus disciplinam innovaverit : dicatur potius , &
 verum dicetur , quod in pluribus punctis inno-
 vatam invenerit ; & ideo sæpe sat contortè ex-
 plicat antiquiores canones , ut eos cum sui tem-
 poris disciplina conciliet.

CXCVI. Sed gratis tantisper concedamus ve-
 ra esse omnia , quæ de Gratiano dixit diserta-
 tor , imo demus ipsum , in suo decreto , non
 minus errasse , quam v. g. in suis operibus er-
 ravit Origenes. An inde potest inferri , quod in
 puncto , de quo agitur , errorem docuerit ? Nul-
 latenus. Ut convincatur aliquis author erroris
 in hoc vel in isto puncto , dicere non sufficit ,
 quod in aliis quibusdam erraverit , sed proban-
 dum est , quod in materia , de qua agitur , a sa-
 na etiam doctrina discesserit , prout omnes no-
 runt. Hac autem in parte Gratianum non er-
 rasse , quoad substantiam doctrinæ , sed tantum
 in authoris citatione , probavi dissertationis meæ
 pag. 25. & seq. hoc ratiocinio.

CXCVII. ” Si Gratiani sententia fuerit anti-

„ quæ traditioni, ecclesiæ consuetudini & pa-
 „ trum sensui contraria, qualis esse debuit, si
 „ vera sint, quæ nonnulli asserunt, quomodo
 „ fieri potuit, ut theologi, interpretes & ca-
 „ nistæ omnes, qui ad Gratianum usque, in
 „ isto supposito, secuti fuerant doctrinam op-
 „ positam, ad vocem unius Gratiani, hominis
 „ privati, mutaverint sententiam, quam in &
 „ ab ecclesia didicerant, deseruerintque tradi-
 „ tionem ac communem patrum & ecclesiæ
 „ sensum? Quomodo potius adversus istum mo-
 „ nachum non insurrexerunt, tamquam purum
 „ novatorem, & inaudita eousque dogmata pro-
 „ ferentem? Quomodo sine turbis potuit in
 „ ecclesiam introduci illa pestilens sententia,
 „ quæ publica inducebat adulteria? Quomodo
 „ illam, utpote tam reipublicæ, quam eccle-
 „ siæ perniciosam, non damnarunt summi pon-
 „ tifices, quibus cæteroqui tanta cura fuit tot
 „ propositiones minus perniciosas damnandi?
 „ Sed, quid dico, *non damnarunt*? Quomo-
 „ do illam secuti sunt & positive approbarunt,
 „ & a seculo 12. usque ad 18. ecclesiam tanto
 „ errore involverunt? *CXCVIII.*” Fierine potest, ut in re tam
 „ gravi, altum adeo obdormierint omnes epif-
 „ copi, pastores & theologi, ut ne unus qui-
 „ dem fuerit inventus, cui curæ fuerit accep-
 „ tam a majoribus traditionem adversus novi-
 „ tatem propugnare, communem patrum &
 „ ecclesiæ sensum & praxim defendere? Atqui
 „ tamen eorum inventus est nemo, nemo,
 „ inquam, est inventus, qui antiquam tradi-
 „ tionem isti opinioni opponeret, aut illam,
 „ tamquam patrum sensui & ecclesiæ praxi con-
 „ trariam argueret; nullas opinio ista excitavit

„ in ecclesia turbas, quod procul dubio contigisset, si talis esset, qualem eam adversarii traducunt. Signum proinde evidens est, quod nec traditioni, nec patrum sensui, nec ecclesie consuetudini contraria foret, sed potius traditionem, patrumque sensum, ac ecclesie consuetudinem exprimeret. „

CXCIX. Ad hoc ratiocinium vidit dissertator nihil esse respondendum, unde etiam nihil, proprie loquendo, respondet, sed verbis iisdem, quibus usus sum, retorquet argumentum, circa mutationem antiquæ disciplinæ, quam occasione decreti Gratiani factam dicit, subditque pag. 55. (104.) „ Signum proinde evidens est, longe majorem patrum sensui & ecclesiasticæ consuetudini contrariam disciplinam sine turbis, sine oppositione, in ecclesiam induci posse, quam ea, ad quam, ut respondeamus, nos provocat dissertator. „

CC. Sed magna est inter utrumque casum disparitas. Ab antiqua ecclesie disciplina recessio, & novæ introductio, quam, occasione decreti Gratiani factam vult dissertator, & quam, occasione collectionis pseudo-Isidori evenisse docet van Espen, qualiscumque illa fuerit, quod examinare non est hujus loci, nihil legi divinæ aut naturali, nihil evangelicæ doctrinæ contrarium continebat, versabaturque circa res illas, quæ mutationi erant obnoxie, & quas, pro variis diversorum temporum circumstantiis, prudentia dictabat quandoque mutandas. Sed mulierem duos simul habere viros, profanare sacramenta, prohibet lex naturalis & divina. Habebit autem, in casu Apostoli, mulier conversa duos simul viros, profanabiturque sacramentum matrimonii, quod ipsi conferetur, si vera sit adversariorum sententia.

CCI. Si ergo ab Apostolorum tempore, ad Gratianum usque, docuerit ecclesia, in casu isto, non esse licitum parti conversæ aliud matrimonium inire, si semper censuerit, quod ad secundas nuptias convolare foret duos simul habere viros, & matrimonii sacramentum profanare, verbo, si hæc fuerit constans & ab Apostolis usque ad ætatem Gratiani transmissa traditio patrumque sensus, fieri non potest, ut, prodeunte decreto Gratiani, quotquot erant in orbe Christiano episcopi, pastores, theologi, interpretes &c. nullo reclamante, mox deseruerint doctrinam, quam ante constanter tenuerant, quam in & ab ecclesia didicerant, & quam ab Apostolis sanctisque patribus traditam noverant, ut Gratiani novitatem sequerentur.

CCII. Nec dicas, quod eos ad hoc induxerit autoritas Ambrosiastri, quem, sub nomine Gregorii, citavit Gratianus.

Primo, quia multis ante Gratianum seculis exstiterat Ambrosiaster, seu prætenus Ambrosius, cujus tamen autoritas neminem, tot seculorum lapsu, ad deserendam ecclesiæ doctrinam induxerat; ergo nulla est ratio, cur ad talem doctrinæ desertionem, Gratiani tempore, catholicos doctores potius moverit, quam ante.

CCIII. Secundo, quia nisi velit quispiam supponere omnes ecclesiæ proceres, theologos & interpretes, tempore Gratiani desipuisse, & in quamdam, ut ita loquar, amentiam lapsos fuisse, fateri debet ipsos scivisse, quod autoritas omnium major foret autoritate unius: jam vero, juxta adversarios, omnes tunc docebant in casu Apostoli matrimonium non solvi; ergo, si de autoritate agebatur, non recessissent ab omnibus, ut sequerentur unum, quem citabat Gratianus, sed potius recessissent ab uno,

ut sequerentur alios omnes, cum auctoritatem omnium prævalere scirent auctoritati unius, & hoc ipsum recta diceret ratio.

Imo vel ex hoc solo, ut spurium vel falsificatum rejecissent illud opus, quod citabat Gratianus, si existimassent, quod in casu Apostoli aliud inire matrimonium, esset divinæ legi, Apostolorum traditioni & constanti ecclesiæ doctrinæ contrarium.

CCIV. Manet itaque primo verum, quod, in re tanti momenti, tam prodigiola doctrinæ mutatio (cujus nemo historicus meminit) nec tempore Gratiani facta sit, nec fieri potuerit. Notum est Augustini essatum epist. 119. *Ecclesia Dei... multa tolerat, & tamen, quæ sunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec facit, nec tacet.* Certum tamen est, quod tota, quanta est ecclesia, in casu, de quo agitur, partis conversæ matrimonium approbet, & per ministros suos illi sacramentum istud semper conferat; ergo certum est, quod, in casu isto, aliud matrimonium inire, non sit contra doctrinam Christi, aut ejus Apostoli, quod non sit contra bonam vitam ad secundas nuptias transeuntis, quia, *quæ sunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec facit, nec tacet ecclesia.* Ex quo sponte fluit, quod matrimonium illud, quod modo approbat ecclesia, tamquam doctrinæ Christi & bonæ vitæ non contrarium, semper ab ipsa, ut tale, fuerit approbatum, quia, quo nunc spiritu regitur & gubernatur, eodem jugiter recta fuit & gubernata, nec magis uno tempore, quam alio, *quæ sunt contra fidem vel bonam vitam, approbat, facit, aut tacet.*

CCV. Aliud omnino est, ut supra jam insinuavi, de mutatione disciplinæ, quæ sine tur-

bis, & nemine reclamante fieri potest, & tunc præsertim, dum per hunc vel istum agendi modum non tam censetur, nova disciplina introduci, quam antiqua servari, prout, teste van Espen, olim factum est. Cum enim, juxta ipsum, quando decretum suum edidit Gratianus, " in pretio fuerit collectio pseudo-Isidori, cui insertæ erant falsæ decretales, primis pontificibus suppositæ, aliaque plura fictitia monumenta, quæ, ut idem author asserit " constat ætate Gratiani tamquam authentica fuisse recepta, atque in illis expressam disciplinam, pro disciplina ecclesiæ agnitam, non mirum, quod sine turbis ab antiqua disciplina sit recessum: imo prorsus mirandum foret, si turbæ fuissent excitatæ, quandoquidem expressa in illis decretalibus & monumentis disciplina, esset *pro disciplina ecclesiæ agnita*. In casu autem Apostoli novum matrimonium inire, non spectat ad disciplinam ecclesiæ, nec ab ejus potestate pendet efficere, ut illud sit validum, casu quo non dissolvatur primum, sicut ab ejus potestate pendet hanc vel illam, pro temporum diversitate, inducere disciplinam.

CCVI. Si ergo usque ad tempora Gratiani fuisset in ecclesia creditum in casu, de quo agitur, doctrinæ evangelicæ adversari partis contrariæ matrimonium, idem etiam creditum fuisset postea, cum omnes semper sciverint, quod, quamvis ecclesia possit mutare disciplinam, mutare tamen non possit doctrinam evangelicam: atqui ab opposito hoc non est creditum postea, ergo nec ante; ac proinde nullas habet vires facta ab adversario argumenti retorasio.

CCVII. Quærit etiam dissertator ibidem, seu pag. 55. (104.) " Qui fieri potuerit, ut Innocentius, III., cæteroquin pius, & pro temporum illo-

rum barbarie doctissimus, fere in omnibus
 „ Gratiani doctrinam secutus fuerit? „ Sed, in
 suo quæsito, toto errat cælo. Qui Gratiani ca-
 nones etiam frequenter citat, non ideo ejus
 doctrinam sequi, vel authoritatem allegare in-
 tendit, sed illius concilii, pontificis aut patris,
 ex quo canon aliquis desumptus dicitur: com-
 pertum siquidem est, & hoc nostri etiam scho-
 lares non ignorant, Gratianum majorem non ha-
 bere authoritatem, quam habeant illi, quos ci-
 tat; proinde Gratianum allegans, non Gratia-
 num ipsum, sed illum proprie allegat, ex quo
 confectus dicitur canon; qua in re, falso instru-
 mento nixus, potuit Innocentius III. cum Gra-
 tiano fuisse deceptus, sicut post Erasmum primæ
 etiam notæ critici fuerunt decepti, quos inter
 sunt clarissimi fratres Pithœi, (Pithou) qui in
 notis suis ad cap. 7. § de divoritiis, textum,
 de quo agitur, cum correctoribus Romanis Am-
 brofio adscribunt, hoc insuper addito, quod &
Joannis Chrysoftomi eadem sententia sit, prout
 eandem esse, in superioribus probavi. Erant ita-
 que viri illi clarissimi, & in jure canonico ap-
 prime versati, ejusdem nobiscum sententiæ, li-
 cet in hoc errarent, quod verba Ambrosiastrum
 Ambrosio tribuerent: sed aliud est errare in
 nomine authoris, aliud in substantia doctrinæ:
 & , si verba illa, quæ habet Ambrosiastrum,
 non habeat Ambrosius, non minus tamen hic,
 quam ille, docet in casu Apostoli matrimo-
 nium solvi, prout supra ostendi.

CCVHI. Qui igitur Gratianum arguere vult
 inscitæ, ejusque authoritatem vilipendere, quod
 Ambrosiastrum loco Ambrosii citaverit, insci-
 tiæ etiam arguat correctores Romanos & fratres
 Pithæos, quia & hi tanto magis erunt culpan-

di, quod non ea scripserint ætate, quam dissertator amat *barbaram* nuncupare.

CCIX. Deinde, quod non cæco modo Ambrosiastrium secutus sit Gratianus, nec sola ejus auctoritate motus sit, prout insinuat dissertator, patet ex causa 32. q. 7. can. 17. *Uxor*, quod ex eodem Ambrosiastro in cap. 7. i. ad Cor. deproniptum est, & in quo dicitur, quod viro, qui fornicariam dimisit, uxorem aliam ducere liceat. Quia autem evangelicæ doctrinæ repugnat textus ille, ideo notat Gratianus: *Illud Ambrosii a falsatoribus dicitur insertum*. Non ergo sine delectu admisit Gratianus quidquid in Ambrosiastro continebatur; cumque circa hunc locum de infideli discedente nihil simile notaverit, inde est, quod doctrinam ibi traditam, doctrinæ & praxi ecclesiæ conformem agnoverit, illam præcul dubio rejecturus, si ab hac discrepare existimasset, sicut rejecit illud, quod mox indicavimus.

CCX. Immerito interim dissertator, qui in historicis est adeo versatus, Innocentii III. temporibus barbariem affricat, ut tanti pontificis eruditionem quodam modo deprimat, dicens illum quidem fuisse doctissimum, sed *pro temporum illorum barbarie*, cum certum sit secula XII. & XIII. plurimis & absolute doctissimis viris floruisse, ut videre est in ecclesiastica historia breviario, quod nuper edidit noster Berti.

CCXI. Examinat dissertator pag. 56. (105.) quis sit ille Innocentii III. prædecessor, de quo ipse dixit: *Licet quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur*, & in eam sententiam propendet, quod fuerit Innocentius I., ex quo etiam voluit antea probare, quod, in casu Apostoli, matrimonium non solvatur, quia, inquit, juxta hunc pontificem, hæc Christi verba: " Quod

„ Deus conjunxit, homo non separet, non minus infidelium, quam baptizatorum matrimonia respiciunt. „ Quam autem vim habeat ista probatio, ostendi supra.

CCXII. Cum ergo existimet illum quemdam Innocentii III. prædecessorem fuisse Innocentium I., & ideo subdat pag. 57. (106.) *Teste Innocentio III. aliter sensisse videtur Innocentius I., &c.* operæ pretium est ostendere, quod sententiam nostram stabiliat, dum illam sic impugnat, quia, si fuerit ille quidam Innocentii III. prædecessor Innocentius I., hic autem floruerit initio seculi quinti, manifestum est octo prioribus ecclesiæ seculis non fuisse constantem doctrinam matrimonium etiam infidelium.... ratum ac firmum manere apud infideles, etiam post conversionem unius partis ad fidem, cum certum sit Innocentium I. non minus censuisse in casu Apostoli matrimonium solvi, quam censuerit & docuerit Innocentius III. Hujus itaque verba referamus, quæ sunt hujusmodi.

CCXIII. „ Nos consultationi tuæ respondentes „ distinguimus, licet quidam prædecessor noster „ sensisse aliter videatur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur „ in hæresim, vel decidat in gentilitatis errorem &c. „ Quid est illud, in quo aliter quam Innocentius III. sensisse videtur Innocentius I.? Non illud profecto, quod asseruit Innocentius III., dum dixit in casu Apostoli posse partem conversam ad secunda, si voluerit, vota transire, sed illud, quod distinguendum dixit, nempe, *an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæresim, vel decidat in gentilitatis errorem,* & quod privata sua opinione distinguen-

dum non putabat Innocentius I., utpote arbitrans verba Apostoli: *Non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi*, ad illum etiam casum se extendere, in quo ex duobus fidelibus alter in hæresim labitur, vel gentilitatis errorem, & odio fidei deserit compartem, & consequenter matrimonium in utroque casu solvi, sive ex duobus infidelibus alter convertatur, sive ex duobus fidelibus alter pervertatur &c.

CCXIV. Casus itaque propositus hic erat: „ An Christiano, in odium uxoris suæ Christianæ ad gentilissimum transeunte, uxoremque abdicante, hæc autem autoritate seu iudicio archidiaconi ad alias nuptias cum Christiano transeunte, postea vero, primo viro ad Christianismum redeunte, primum ejus matrimonium subsistat? „ Et arbitrabatur ille quidam Innocentii III. prædecessor, qui, juxta disertatorem, est Innocentius I., non subsistere. Non ergo ab Innocentio III. dissensit, nec dissensisse videtur Innocentius I. in casu Apostoli, sed in alio, quem sub ipso arbitrabatur contineri, existimans, quod, sicut dissolvitur, aut dissolubile est matrimonium, dum ex duobus infidelibus alter convertitur, & a parte infideli dimittitur, ita etiam solveretur, aut solubile foret, dum ex duobus fidelibus alter in hæresim vel gentilitatis errorem incidit, compartemque odio fidei repellit. Quod nobis tantum favet, quantum favere aliquid potest. Hinc siquidem possumus colligere, quod tunc temporis de nostra, circa casum Apostoli, sententia nullatenus dubitaretur, sed potius tamquam omnino certa haberetur, & ita quidem, ut longius quam par erat, a nonnullis subinde extendere- tur, sed quæ ultra limites extensio correctæ est & suppressa, quod nostræ sententiæ numquam

contigit, utpote quæ semper illibata permanfit, perpetuoque retenta.

CCXV. Ibidem dubitare fe dicit differtator, an idem cum Innocentio III. fentiam, nam, „ inquit, juxta hunc pontificem, quamvis in- „ fidelis absque blasphemia divini nominis con- „ fentiat conjugi converfo cohabitare, modo „ tamen id agat, ut converfum ad mortale pec- „ catum pertrahat, verbi gratia, ut latrocinia „ exerceat, liberum erit converfo ad fecunda „ vota transfire. „ At brevi dubium fuum depo- „ net. Itaque

CCXVI. R. Me omnino admittere, quod ibidem dicit Innocentius III.: quia, dum pars infidelis cohabitare non vult fideli, nisi eam pertrahendo in peccatum mortale, & proximæ ejusdem occafioni eam exponendo, perinde fe habet, ac fi ipfi cohabitare non vellet, ficut non cenfetur velle cohabitare, qui non vult *sine Creatoris contumelia*, prout exponit Gagnæius infra citandus.

CCXVII. Invenientur forte nonnulli, qui, ut habeatur casus Apostoli, *mortale peccatum* restringent ad peccatum infidelitatis aut apostasiæ a fide: sed quid aliud inde fequitur, nisi, quod omnes admittentes in casu Apostoli matrimonium folvi, non omnes in his vel istis circumstantiis admittant esse casum Apostoli, ficut omnes catholici admittentes charitatem perfectam ftata lege hominem justificare, non omnes admittunt in hoc vel isto casu charitatem esse perfectam? Sed hoc non fpectat ad substantiam doctrinæ, de qua hic agitur. Restringant nonnulli, extendant alii casum Apostoli, ficut extendiffe illum videtur Innocentius I., de quo mox egimus, fi fuerit ille quidam Innocentii III. prædeceffor, hoc ad præfentem quæftionem non

spectat. Sufficit, quod nullus umquam negaverit, prout probari non potest aliquem negasse, in isto casu matrimonium dissolvi, sed omnes concorditer admiserint illud dirimi, licet casum illum alii magis, alii minus interdum extenderint.

CCXVIII. Quærit etiam utrum admittam sequens Innocentii ratiocinium huic casui applicari posse: " Et in hoc casu intelligimus, quod ait
 „ Apostolus : *Si infidelis discedit, discedat; frater enim vel soror non est servituti subiectus in*
 „ *hujusmodi*, ET CANONEM, IN QUO DICITUR, QUOD CONTUMELIA CREATORIS SOLVIT JUS MATRIMONII CIRCA EUM, QUI RELINQUITUR. „ Sed ab ipso vicissim quæro, utrum canon hic, sive sit proprie loquendo canon, sive non, utrum, inquam, aliud significet, quam quod in casu Apostoli possit fidelis, *qui relinquitur*, aliud matrimonium inire? Non est sane his in verbis jotta unum, aut unus apex, qui aliud indicet, cum verba illa nihil aliud importent, quam quod contumelia, quam infert infidelis Creatori, dum in odium fidei non vult cohabitare comparti, solvat jus matrimonii, quod habebat in compartem, quæ relinquitur, sive, quod non amplius habeat jus manendi in matrimonio cum compartem, eandemque sibi vinculatam tenendi. Quomodo igitur non admitterem, quod quærit, cum sit casus, quem propugno?

CCXIX. Inutiliter asserit dissertator pag. 59. (108.) nonnullos pontifices in suis decretalibus aliquando errasse, ut probet Innocentium III. pariter fuisse hallucinatum; nam, præterquam quod loci hujus non sit ista discutere, & hujusmodi parergis omnia possint eludi, ineptum sane est hocce ratiocinium: *Erravit ille, ergo &*

iste. Hoc unicum deduci potest: Erravit iste, igitur errare potuit ille. Sed a potentia ad actum, nemo nescit non valere argumentum.

CCXX. Pro coronide adjicit pag. 60. (109.)

„ Argumentum, quod a Græcis schismaticis peti
 „ potest, quod, inquit, tale est. Si, qui modo
 „ in schismate Græcorum versantur, eandem
 „ nobiscum, de casu Apostoli, sequantur opi-
 „ nionem, sententia nostra talem obtinebit cer-
 „ titudinis gradum, ut ei amplius contradici
 „ non poterit: siquidem certum sit, quod eam
 „ ex ecclesiæ Romanæ praxi, qualis existit ab
 „ Innocentii III. tempore, non mutuaverint;
 „ cum jam ab ejus communione recesserant, &
 „ alia praxis, ab illo tempore, in aliquibus ec-
 „ clesiis, ecclesiæ Romanæ unitis, obtineret:
 „ ergo illam suam doctrinam & praxim ex doc-
 „ trina, hac ecclesiæ Romanæ praxi diu ante-
 „ riore, sive ab apostolica traditione hausisse
 „ dicendi sunt. „

CCXXI. R. Retorquendo argumentum. Si ante tempora Gratiani eandem nobiscum, in casu Apostoli, doctrinam tradiderint Græci, sententia nostra eum obtinebit certitudinis gradum, quo major esse nequit, cum certum sit, quod eam ex ecclesiæ Romanæ praxi, qualis existit ab Innocentii III. tempore, non mutuaverint, sed ex ea ecclesiæ praxi, quæ semper fuit, seu ex apostolica traditione hauserint. Atqui ante tempora Gratiani, idem, hoc in casu, nobiscum sentiebant Græci, sentiebant, inquam, quod, discedente infideli, fas esset fideli discedere, seu matrimonium solvere; ergo &c.

CCXXII. Probatur ex Photio, qui sæculum nonum tristi schismate, etiamnum durante, fœdavit, cujus testimonium refert celeberrimus Gagnæius in cap. 7. 1. ad Cor., ubi ita loquitur:

„ Quod si infidelis discedit... & cohabitare non
 „ vult cum fideli, aut non vult sine Creatoris
 „ contumelia, quod idem est, discedat etiam fi-
 „ delis, & alteri (si velit) nubat, non enim
 „ *subjectus est frater*, id est Christianus, in hu-
 „ *iusmodi*. Quem locum sic Græcus Photius ex-
 „ plicat: *Non oportet*, inquit, *matrimonium*
 „ *dissolvere, siquidem pars infidelis cum fideli ha-*
 „ *bitare consentit; sin autem seditiosus est infide-*
 „ *lis & dissolutionem facit, non sic est illi fidelis*
 „ *obnoxius, ut discedere quoque illi non liceat:*
 „ *quin imo matrimonium infideli dissolvente, li-*
 „ *berum quoque est fideli discedere, verum tamen*
 „ (inquit Photius) *liber est, per infidelis defec-*
 „ *tionem, matrimonium solvere.*., Quid fit autem
 apud Photium *discedere, matrimonium solvere*,
 notum est ex ejus nomo-canonis cap. 4., *de iis,*
qui divortium faciunt, ubi ait: *Sine damno sol-*
vitur matrimonium, si maritus per triennium,
post initum matrimonium, cum uxore coire non
potuerit. Et paulo post, ubi refert, *quod tam*
viro, quam mulieri ad meliora migranti, sol-
vendi matrimonii simul & divertendi potestas sit.
 Quibus verbis nemo dubitat, quin vinculi ma-
 trimonialis solutionem intelligat. Eam igitur
 opinionem, quam tunc temporis Græci nobis-
 cum habebant communem, etiam secundum
 dissertatoris principia, ex *apostolica traditione*
haussisse dicendi sunt.

CCXXIII. Insigne etiam hujusce rei habes tes-
 timonium in Matthæo Blastere, monacho Græ-
 co, cujus meminit dissertator pag. 60. (109.) Ille
 siquidem cap. 12. littera *Gamma*, de casu Apof-
 toli loquens, dicit: „ Vide tamen, quo pacto
 „ divinus hic Apostolus, quadam condescensio-
 „ ne utens, si pars fidelis, inquit, infideli co-
 „ habitare velit, quo fit, ut, si cohabitare no-

„ lit, matrimonium sine dubio solvendum fit.
 „ *Persuasus autem ipse sum, hæc fuisse prin-*
 „ *cipii, & quasi primordiorum prædicationis.* „

CCXXIV. Sed notandum, quod, errore typo-
 graphi, mendum irrepperit, & fit legendum :
Si pars infidelis fideli cohabitare velit, non au-
tem, si pars fidelis infideli cohabitare velit, cum
 Apostolus, quem citat Blaſtere, non agat de fi-
 deli, sed de infideli cohabitare volente, dicens
 1. ad Cor. 7. v. 12. *Si quis frater uxorem ha-*
bet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo.
 Et similiter v. 13. *Si qua mulier fidelis habet vi-*
rum infidelem, & hic consentit habitare cum illa
 &c. Ergo, juxta Græcum illum monachum, cu-
 jus non potest dissertator recusare autoritatem,
 cum eam in sui favorem advocet, a principio,
 seu primordiis ipsius prædicationis, eadem fuit
 ecclesiæ praxis, quæ nunc est.

CCXXV. Cum ergo, juxta dissertatorem pag. 61.
 (110.) „ si adversarius aliquis contrarium evice-
 „ rit (nimirum ante tempora Gratiani eam-
 „ dem fuisse sententiam Græcorum, ac nos-
 „ tram), „ argumentum pro opinione sua pro-
 „ tulisse videbitur, „ conclusum est contra ip-
 „ sum, quia probatum est, idem tunc sensisse Græ-
 „ cos, quod modo sentimus, tantumque subit
 mirari, cur Græcos schismaticos, qui a primæ-
 va praxi deflexerunt, in sui subsidium vocaverit.

CCXXVI. Ex praxi & sententia Græcorum
 adversus protestantes solidum ducimus argumen-
 tum, dum in hoc vel isto puncto ecclesia u-
 traque convenit, id est, Latina simul & Græca;
 per hoc enim ostendimus, quod non nisi a Chris-
 to & Apostolis descendat, quod uniformiter
 docemus & semper docuimus. At, dum mo-
 dernos Græcos pro se citat dissertator, illos non
 citat in puncto, in quo utraque ecclesia, id est

Latina simul & Græca convenit, sed in puncto, in quo ab ecclesia Latina diffidet Græca, cum certum sit, quod ecclesia Latina, in casu, de quo agitur, existimet matrimonium dissolvi. Quid ergo aliud est ad hodiernam praxim & sententiam Græcorum, ab ecclesiæ Latinæ sensu & praxi recedentium, provocare, nisi eorum errores citare & errantibus adherere?

CC.XXVII. Hæc interim, in illo supposito dicta sint, quod Græci schismatici ejusdem modo cum dissertatore sint sententiæ, quod operæ pretium non est examinare, sed quod ille admodum male probat *ex eo, quod tenaciter imp. Græcorum legibus semper inhaerint... quæ tamen leges, inquit, casus Apostoli non meminerunt.* Hoc siquidem argumentum est pure negativum, ex quo nihil potest deduci. Ut ex tenaci imperatorum Græcorum legibus adhæsiōne aliquid probaretur, ostendi deberet, non quod casus Apostoli non meminerint leges istæ, sed quod omnem alium solvendi matrimonii casum positive excluderint, quem ipsæ non expresserunt, & tunc ex tenaci illa dictorum imperatorum legibus adhæsiōne probaretur, quod modo non admittant Græci schismatici in casu Apostoli matrimonium solvi. Sed quid inde haberet dissertator, nisi quod Græci ab ecclesiæ sensu recesserint, ut imperatorum Græcorum legibus, evangelio contrariis, se conformarent, sicut ab illo recessit Balsamon, qui explicans Canonem 105. codicis ecclesiæ Africanæ, quem Græci concilium Carthaginense nuncupant, & in quo matrimonii indissolubilitas adeo stabilitur, illi opponere ausus est novellam Justiniani, dicens: *Tu autem scias, quod 117. Justiniani novella aliter de solutionibus matrimonii statuit.* Vide opus,

cui titulus : *Tradition, seu histoire de l'église sur le sacrement de mariage.* Tom. 3. pag. 206.

CCXXVIII. A fine ad initium dissertationis meæ saltum facit ibidem, culpatque, quod in ejus procemio veritus sim, ne *contra Romanæ ecclesiæ sensum & praxim* introducta novitas graves excitaret cum in ecclesia, tum in republica turbas, addens : " Sed quod adversarius (ego)
 ,, hic veretur, Augustinus non est veritus in
 ,, exemplo a se adducto : neque enim legitur
 ,, quod S. Augustinus S. Cyprianum accusaverit
 ,, vel etiam cum ipso sentientes, quod causa
 ,, essent tantarum in ecclesia turbarum &c. ,,

CCXXIX R. Non poterat Augustinus in exemplo adducto vereri ne excitarentur turbæ, cum ejus tempore, ob novitatem rebaptizantium, nimis jam essent excitatæ. Malum præsens nemo amplius timet, ne contingat, sed dolet contigisse. Quod autem Cyprianum Augustinus accusaverit & peccati arguerit, patet, ut cætera præteream, ex lib. unico de baptismo con. Petilianum cap. 13. ,, O quam detestandus est error hominum, inquit, qui clarorum virorum
 ,, *quædam non recte facta* laudabiliter se imitari putant... sic enim & nonnulli, Petro Apostolo comparari se volunt, si Christum negaverint; si vero etiam gentes Judaizare coegerint, vocitari germani ejus affectant. Hæc in illo tanto viro reprehensibilia fuerunt, sed tanta eminuit apostolica gratia, ut continue delerentur.... sic & in martyre gloriosissimo Cypriano.... tanta ejus merita usque ad triumphum martyrii consecuta sunt, ut & charitatis, qua exellebat luce, *illa obumbratio fugaretur*.... Hoc de Agrippino aliisque episcopis... responderim, qui sic diversa senserunt, ut... in unitate persisterent, ubi charitas coo...

„ perit multitudinem peccatorum... Nova... tunc
 „ quæstio fuit, ... quæ nonnullos fratres... *ipsa*
 „ *novitate turbavit*... Ego autem, ut, quod de
 „ hac re sentio, breviter dicam, rebaptizare
 „ hæreticos, quod illi fecisse dicuntur, tunc fuit
 „ humani erroris &c. „

CCXXX. Videt igitur dissertator, quod Augustinus Cyprianum, aliosque cum ipso rebaptizantes, erroris & peccati accusaverit. In quo autem consistebat peccatum illud, nisi in eo, quod contra ecclesiæ Romanæ consuetudinem agerent, & non obstante S. Stephani rescripto, novam praxim introducerent, quæ nata erat magnas inducere turbas, prout reipsa induxit?

CCXXXI. At, inquit dissertator, pag. 62. (111.)
 „ Nimis ridicula est *comparatio*, quam institui :
 „ agebatur, in casu Cypriani, de æterna salute
 „ istorum hominum, de valore scilicet baptis-
 „ mi ab hæretico collati... Hic vero agitur de
 „ aliquot Judæis, vel aliis infidelibus, ad conti-
 „ nentiæ regulas reducendis, quod ad fidem,
 „ quæ per dilectionem operatur, conversis per-
 „ facile est.

CCXXXII. R. Atqui tamen in tanti momenti negotio, volentibus inducere novitatem sola opponeretur consuetudo, & huic acquiescere debebant Cyprianus & cum eo sentientes, peccabantque rebaptizando, etiamsi a valore baptismi penderet salus æterna eorum, qui non rebaptizabantur; ergo a fortiori, ubi agitur de re minoris momenti, ecclesiæ Romanæ, imo totius ecclesiæ consuetudo debet sufficere, ut, in casu Apostoli, pars conversa a secundis non possit nuptiis repelli, nataque est hæc novitas graves, cum in ecclesia, tum in republica, excitare turbas, quod ostendo.

CCXXXIII. Non agitur tantum *de aliquot Ju-
 dæis*

dæis, vel aliis infidelibus ad continentia regulas reducendis, prout vult dissertator, sed agitur de omnimoda familiarum perturbatione: Quotquot enim, in isto casu, secundo matrimonio juncti sunt, ab uxoribus suis separandi sunt, cum, juxta dissertatorem, adulterina sint ejusmodi conjugia, & qui ex iis fuerint progeniti, declarandi sunt a paterna vel materna hereditate exclusi (saltem, si ex primo matrimonio nata sit proles, quæ adhuc sit superstes) licet illos ex legitimo matrimonio natos censeat ecclesia. An hoc non erit graves cum in ecclesia, tum in republica, excitare turbas!

CCXXXIV. Addit dissertator: quod *casus hic adeo rarus sit, ut van Espen... eum serio examinare dignum non judicaverit.*

R. Sit casus ille in Belgio nostro rarus, ideo-
ne adeo rarus est iis in locis, quæ innumeri
Judæi incolunt? Juxta dissertatorem pag. 33. (82.)
Similes casus sat frequenter contingere debebant,
dum Germania infidelibus erat referta; ergo ni-
hil impedit, quin sæpius contigerint, ubi mag-
na est Judæorum multitudo. De cæterò, quod
sit casus iste rarus aut frequens, est omnino
per accidens, verumque manet, quod senten-
tia, quam impugno, per se loquendo, ad ec-
clesiæ & reipublicæ perturbationem tendat, pro-
ut jam ostendi.

CCXXXV. Sed quomodo, si dissertator lege-
rit van Espen, potuit asserere, quod casum illum
serio examine dignum non judicaverit, quando-
quidem ex professo illum discutiat & examinet
in commentario ad 2. part. Grat. causa 28., ubi
ita discurret: "Cum ergo infidelium matrimo-
nium non sit *ratum nec indissolubile*, quæritur
, an, uno eorum ad fidem converso, liceat huius
, ab infideli recedere, & ad alias nuptias tran-

„sire?“, Ecce casum, quem, juxta dissertatorem, *serio examine dignum* non judicavit van Espen, & quem tamen serio ipse examinat & discutit. Ecce insuper assertam a dicto auctore distinctionem inter matrimonium *ratum* & non *ratum*, tametsi hoc sit legitimum, quam tantopere & tam infundate deridet dissertator.

CCXXXVI. Pergit van Espen, & ad quæstionem propositam respondens, ait: „Hanc quæstionem fuse discutit Aug. lib. 1. de adulterinis conjugiiis, & ostendens, quod, juxta Aug., non liceat, id est non conveniat, ut ab infideli discedat fidelis conversus, dum ille sine contumelia Creatoris vult cohabitare, pergit ad casum, quo fideli cohabitare non vult infidelis, dicens: „Si vero infidelis nolit absolute cum infideli cohabitare, sed recedere velit, aut saltem nolit, nisi sub conditione fidei Christianæ adversante, tunc liberum est fideli recedere, & ad alias nuptias transire, prout locis citatis late docet Augustinus &c.“ Veniat modo dissertator, & dicat, quod casum illum serio examine dignum non judicaverit van Espen. Perinde est, ac si diceret, quod auctor ille nequidem serio examinaverit, quod *ex professo* probavit.

Monet tandem dissertator cum Apostolo 1. ad Thessal. 5. v. 21. *Quod bonum est, tenete.* R. Monito parvi, quod bonum fuit tenui, & si plura ex ejus scripto non tenuerim, imputet dissertator sibi.

CCXXXVII. Cum autem hac super re ulteriorem dissertationem non sim editurus, operæ pretium duxi in medium proferre argumentum quoddam ignoti quidem, sed tamen recentis auctoris, qui etiam contendit in casu Apostoli matrimonium non solvi, hac ratione mo-

tus, quod, dum Apostolus 1. ad Cor. 7. 7. 12. dicit: *Nam cæteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, per hæc verba: Si quis frater uxorem habet infidelem, non significet legitimo matrimonio junctos, sed eos, qui vivunt quidem, tamquam matrimonio juncti, sed tamen illicito inter se commercio utuntur.*

CCXXXVIII. Notandum interim, quod author ille simul sustineat, quod, si verba mox dicta de matrimonio junctis debeant intelligi, nullo modo negari possit, quin, in casu Apostoli, solvatur vinculum matrimonii. Verba ejus eodem idiomate referam, quo conscripta sunt in libro, cui titulus. *Dissertation, ou l'on prouve que S. Paul dans le septieme chapitre de la premiere aux Corinthiens 7. 12. & 13. n'enseigne pas que le mariage puisse être rompu, lorsqu' une des parties embrasse la religion Chretienne, impresso Bruxellis (saltem ut præ se fert titulus) anno 1765., & in quo ita loquitur author pag. 283.*

CCXXXIX. " Le seul cas, ou l'homme soit
 „ en esclavage à l'égard de la femme, & la
 „ femme à l'égard du mari, c'est celui du lien
 „ conjugal, qui fait que l'homme est maître
 „ du corps de la femme, & la femme maitres-
 „ se du corps de l'homme; par consequent c'est
 „ du joug du mariage, dont parle St. Paul,
 „ lorsqu'il dit: Que si l'infidele se separe, la
 „ partie abandonnée ne doit point s'en embar-
 „ rasser, parce qu'elle n'est point assujettie à
 „ la servitude. Donc si saint Paul parle dans
 „ le verset 12. a des gens mariés, il est clair qu'il
 „ leur declare que le lien conjugal ne subsiste
 „ plus. Or il est impossible que saint Paul per-

„ mette ce que Dieu defend , ni que l'homme
 „ entreprenne de desunir ce que Dieu à joint ;
 „ donc l'Apotre ne parle pas au verset 12. des
 „ gens mariés , mais des gens qui , sans être
 „ mariés , vivoient comme maris & femmes ,
 „ au moment ou l'une des parties à embrassé la foi. „

CCXL. Hac potissimum ratione movetur author ille , ut sustineat Apostolum versu 12. de maritatis non agere , quod Paulus v. 10. de illis agat , qui sunt matrimonio juncti : *lis autem , qui matrimonio juncti sunt , præcipio , non ego , sed Dominus &c.* Et inter eos , quos alloquitur v. 12. , antithesim ponat , dicens : *Nam cæteris ego dico , non Dominus &c.* Ex qua antithesi seu oppositione arbitratur versum 12. de illis necessario esse intelligendum , qui matrimonio juncti non sunt ; alias enim , si tam hi , quam illi , essent matrimonio juncti , nulla , ut putat , posset inter eos fieri oppositio.

CCXLI. Sed hanc rationem nullam esse ostendit Aug. de serm. Domini lib. 1. cap. 16. , ubi utrumque textum expendens , ait : „ Dicebat enim superius ex Domini persona iis , qui sunt in conjugio ; nunc vero ex sua persona cæteris dicit : *Ergo fortasse iis , qui non sunt in conjugio.* Sed non hoc sequitur ; ita enim subjungit : *Si quis frater habet uxorem infidellem , & hæc consentit habitare cum illo , non dimittat illam.* Ergo etiam nunc iis dicit , qui sunt in conjugio. Quid sibi ergo vult , quod ait : *Cæteris ?* Nisi quia superius eis loquebatur , qui sic copulati erant , ut pariter in fide Christi essent ; cæteris vero nunc dicit , id est eis , qui sic copulati sunt , ut non ambo fideles sint. „ Proinde , juxta Aug. , antithesis , quæ habetur , non est inter eos , qui sunt ,

& eos, qui non sunt in conjugio, sed inter eos, qui ambo fideles non sunt.

CCXLII. Hanc interim Augustini explicationem & textus apostolici interpretationem respuit author ille, contendens Augustinum, omnesque alios cum ipso sentientes, in hoc fuisse deceptos, quod in editione, qua utebantur, legerent, sicut in vulgata nostra legimus: *Si quis frater uxorem habet infidelem* &c. Cum tamen in textu Græco non legatur *uxorem*, sed *mulierem*, quæ vox terminus est communis, perinde significans tam non junctam, quam junctam, prout multis exemplis probat. Ut ergo, juxta ipsum, vox *mulier* significaret uxorem, ad istam significationem deberet determinari per pronomen possessivum, v. g. *mea, tua, sua, ejus* &c. sicut ad illam determinatur ad Ephes. 5. v. 25. *Viri diligite uxores (mulieres) vestras* &c. Hoc autem non facit Apostolus 1. ad Cor. 7., sed simpliciter dicit: *Si quis frater uxorem (mulierem) habet infidelem* &c. Ergo nomine mulieris uxorem non vult intelligi.

CCXLIII. R. Verum est, quod vox *mulier* secundum se & independentem a circumstantiis, non magis junctam significet, quam non junctam. At non minus verum est, quod in textu Apostoli significet junctam, nec possit significare aliam, quod probo.

Eadem est vis verbi possessivi ad determinandam significationem vocis *mulier*, quæ est pronominis possessivi: atqui dum voci *mulier* adjungitur pronomen possessivum *mea, tua* &c., semper significat *uxorem*, nec potest aliam significare; ergo, dum regitur a verbo possessivo *habere*, semper significat uxorem, nec potest significare aliam, nisi adjiciantur particule alienantes, quæ alium sensum importent, prout

fit Joannis 4. , ubi mulieri Samaritanæ Christus dixit : *Quem habes , non est tuus vir.*

CCXLIV. Inauditum igitur est , quod *habere virum , habere mulierem* , per se & ex natura sermonis idem non significant , quod *habere maritum , habere uxorem*. Hocque magis palpabile fiet , si tamen possit esse palpabilius , si utamur verbo præterito & plurali numero. Quid enim significat hæc propositio : *Ista mulier habuit duos viros , iste vir habuit duas mulieres* , nisi quod uterque bis fuerit matrimonio junctus , sicut quiniæ fuerat Samaritana , cui Christus dicebat : *Quinque viros habuisti ?* Idem quoque est in Gallico idiomate : si quis enim dixerit : *Cet homme at eu deux femmes* , nemo est mortalium , qui non sit intellecturus , quod duas habuerit uxores , & hoc , quia per se & ex natura sua sensum illum dicta propositio significat.

CCXLV. Cum ergo simpliciter dicat Apostolus : *Si quis frater uxorem (mulierem) habet infidelem &c.* , de uxore necessario debet intelligi ; & sic etiam intellexerunt omnes sancti patres , qui vim Græci sermonis nullatenus ignorabant. Proinde certum est , quod de solutione vinculi conjugalis agat ibidem Paulus , cum certum sit ipsum de maritalis agere. Frustra allegat author ille *fieri non posse , ut Apostolus permittat , quod Deus vetat* , non enim sua , sed autoritate divina agebat Paulus , nec erat donator , sed tantum promulgator privilegii illius , quod in favorem fidei concessit Christus , apud quem *non est impossibile omne verbum*.

CCXLVI. Prodiit ab aliquot septimanis dissertatio alia , quæ dicitur excerpta *ex tractatu de sacramentis* , authore ILLUSTRISSIMO , CLARISSIMOQUE VIRO AUGUSTINO GERVASIO , eremita *Augustiniano* , in *Vindobonensi*

universitate S. theologiæ professore publico, nunc episcopo Gallipolitano in regno Neapolitano, in qua etiam sustinetur, quod in casu Apostoli matrimonium aliud inire non liceat.

Magna ex parte desumpta est illa dissertatio, quæ in laudato tractatu *de sacramentis* contineri dicitur, ex consultatione quadam Gallica, prout fateretur author pag. 20. (127.) & quæ est domini le Ridant, celebris advocati Parisiensis, ex qua etiam officina, pro majori parte, clarissimi dissertatoris opusculum prodiit, ut ante jam notavi. Hinc factum est, ut, quod in illa reperitur, in hoc quoque, paucis demptis, habeatur, ut proinde respondisse uni, sit respondisse alteri.

Ne interim dissertationem illam penitus neglexisse videar.

CCXLVII. Dices cum illustrissimo tractatus auctore, dissertationis pag. 6. (117.) " In iis, quæ ad sacramenta pertinent, tutiorem opinionem tenemur sequi... Atqui longe tutius est, si in proposito casu conjux fidelis in statu continentie permaneat; nam, si hoc faciat, nullum inde metuendum est detrimentum: contra vero, si nubat, periculo frustrationis sacramentum exponit."

R. 1°. Probari deberet, & non simpliciter afferi, quod *periculo frustrationis sacramentum exponat*, qui in casu Apostoli ad secundas transit nuptias, quia hoc ipsum est, quod negamus. Itaque

CCXLVIII. R. 2°. Tunc dumtaxat, si in illis, quæ ad sacramenta, siue, quæ ad mores pertinent, debemus tutiora sequi, dum oppositum non est tutum, sed subest morale peccandi & sacramentum profanandi periculum, quod non fit in casu, de quo hic agitur, quan-

doquidem nullum tale periculum possit subesse, dum sese quispiam conformat praxi universalis ecclesiæ.

CCXLIX. Dico *universalis ecclesiæ*: Quia praxis omnium prorsus ecclesiarum particularium, est certo praxis ecclesiæ universalis; hanc autem esse praxim omnium prorsus ecclesiarum particularium, ex eo patet, quod nulla huc usque potuerit assignari, in qua, dum casus contigit, prohibita sit pars conversa, infideli discedente, ad alias nuptias transire, prout sæpe dixi, ante illud tempus, quo nuper in Gallia evenit casus, cujus supra memini. Hinc mirari fatis non possum, quomodo dissertationis illius pag. 23. (129.) dicatur: *praxim ecclesiæ non esse generalem, sed in aliquibus dumtaxat diocæsis & provinciis vigere*. Quænam enim est, in universo orbe, diocæsis vel provincia, in qua vigeat, aut viguerit umquam praxis opposita? Assignare tamen illam oportet, ut possit dici, *praxim ecclesiæ non esse generalem, sed in aliquibus dumtaxat diocæsis & provinciis vigere*.

CCL. Objicitur etiam pag. 22., (128.) " quod
 ,, olim habebatur tamquam præsumptum matrimo-
 ,, nium... si quis virginem apud se quasi u-
 ,, xorem habuisset, quam postea carnaliter cog-
 ,, novisset, licet sub initio ipsa repugnaverit;
 ,, nam ex hac cohabitatione deduci putabatur
 ,, tacitus quidam ad matrimonium consensus. ,,
 Et quibusdam interjectis subditur: " Nunc ta-
 ,, men, quem non puderet talia opinionum
 ,, portenta sustinere, & practice usurpare? Fa-
 ,, ctum est tamen. Quod ergo de praxi istorum
 ,, temporum judicamus, comparate ad exposi-
 ,, tas doctrinas, idipsum fortasse posteritas de
 ,, praxi, quæ in casu controverso usurpatur,
 ,, judicabit. ,,

CCLI. R. Tota semper noscet posteritas, nullam posse inter utrumque casum paritatem institui. Matrimonii præsumptio fundatur in facto aliquo, seu in partium consensu, qui non nisi per externa potest innotescere; & ideo sæpe contingit, ut præsumatur factum, quod reipsa factum non est, quia externa frequenter fallunt. Patet hoc ex ipsa præsumptionis natura, quæ circa rem dubiam & incertam semper versatur, cum nihil aliud sit, quam conjectura probabilis ex signo aliquo, seu facto proveniens, & quam ipsimet iudices noverunt non semper veritate niti, licet interim præsumptionem *juris*, seu eam, quæ per leges introducta est, recte sequantur, etiamsi factum tale semper non sit, quale præsumitur, quia tunc non errant in jure, sed in facto, sequunturque modum, quo, secundum leges, in judiciis est procedendum circa rem dubiam & incertam. Sed asserta potestas in casu Apostoli aliud matrimonium in eundi, non respicit factum, sed jus, quod fundatur in sensu scripturæ, & quam dispersa per totum orbem ecclesia sic interpretatur, ut parti conversæ, in casu, de quo agitur, ad alias liceat transire nuptias; in quo, si erraret, non facti, sed juris seu doctrinæ error foret. Erratum igitur aliquando fuerit in facto, quid inde poterit deduci ad probandum in casu Apostoli matrimonium non solvi, cum nemo nesciat, quod ab errore *facti* ad errorem *juris* duci non possit argumentum?

Cætera, quæ in dissertatione ista, sive ex scriptura, sive ex Augustino, sive aliunde adferuntur, in antecedentibus vel abunde soluta sunt, vel solutione non egent.

CCLII. Hoc unum pro coronide suffecerit adjicere, quod nonnulli varios, sive Augustini,

five aliorum patrum textus, in consultatione Gallica domini le Ridant productos, nimis bona fide arbitrati sint dictorum patrum mentem referre circa casum Apostoli, ideoque textus illos in ipso, ut ita loquar, fonte non examinaverint. Verbo, lapsi sunt in illud ipsum, quod theologis, interpretibus & canonistis omnibus exprobrant: hos siquidem asserunt sine ullo examine Gratianum fuisse secutos: & ipsimet consultationem illam, absque ulla motæ quæstionis discussione, mox amplexi sunt.

CCLIII. Dico *absque ulla motæ quæstionis discussione*, quia, si illam discussissent, si SS. patres in illa consultatione citatos consulissent, fieri non potuisset, ut in illam sententiam abirent, in quam nunc abeunt, sed illam constanter tenuissent, quam primitus didicerant, cum certum sit, prout demonstravi, quod ex omnibus allatis SS. patrum textibus, ne unus quidem sit, qui casum Apostoli vel attingat, vel in isto casu asserat non esse licitum parti conversæ ad secundas nuptias transire; ut proinde opinio illa, quæ nullam habet a ratione, nec ullam habeat ab autoritate probabilitatem. Dignetur lector attente illos textus considerare, & assertionis meæ veritatem indubitatam comperiet. Qua igitur veri specie asserunt illam, quam tuemur sententiam, SS. patribus esse contrariam, & quænam sunt illæ rationes, quas vocant *certas & ineluctabiles*? Hoc itaque illis dictum esto, quod dicitur Danielis cap. 13., *Revertimini ad iudicium.*

F I N I S.

AD MAJOREM DEI GLORIAM.